

Plansmie – smeltedigél eller readymade?

En casestudie av en deltagende planprosess i Åfjord kommune

Gaute Lerstad Thorsnes

Masteroppgave i samfunnsgeografi
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

UNIVERSITETET I OSLO

Høsten 2010

Forord

Arbeidet med en masteroppgave består tilsynelatende av en uendelig rekke med spørsmål. Spørsmål knyttet til hva det vil si å skrive en masteroppgave, hva man skal skrive om, hva det *egentlig* er man studerer, og spørsmål om man selv er i stand til å gjennomføre et masterprosjekt, bare for å nevne de mest presserende. Heldigvis har jeg hatt mennesker rundt meg som har kunnet svare på noen av disse spørsmålene.

Først vil jeg takke veilederen min, Per Gunnar Røe, for faglige samtaler og oppmuntrende tilbakemeldinger når det har blitt i mot. En stor takk til alle informantene mine som stilte kunnskapen sin til disposisjon. Dere har gitt meg ny innsikt i planprosesser. En ekstra takk også til plansmiearrangørene som var veldig hjelpelige underveis. I tillegg vil jeg takke Fosen Fjord Hotell og alle de hyggelige innbyggerne i Åfjord, som gjorde feltoppholdet mitt ekstra trivelig. Trivelig har det også vært på pauserommet på Instituttet, takk for kaffe, kaker og quiz!

Til slutt vil jeg gi en ekstra stor takk til ”bi-veilederne” mine, mamma og Runa, som med sine grundige gjennomlesninger og gode kommentarer har bidratt til å heve oppgava flere hakk. En stor takk også til resten av familien min som har kommet med viktige oppmuntringer underveis. Og helt til slutt, Runa: Vi klarte det!

Gaute Lerstad Thorsnes

Oslo, 07. september 2010

Innholdsfortegnelse

1	Introduksjon	1
1.1	Utvikling av problemstillinger	2
1.2	Oppbygning av oppgaven	4
2	Teori	5
2.1	Planlegging som aktivitet og forholdet til medvirkning	5
2.2	Planlegging som design	7
2.3	Planlegging som vitenskap	9
2.4	Kritikk av det modernistiske planleggingsidealet	11
2.4.1	Det post-positivistiske planleggingslandskapet	13
2.5	New Urbanism	14
2.5.1	Utvikling av New Urbanism	14
2.5.2	Inspirasjonskilder og negative speilbilder	16
2.5.3	Charrette som metode for stedsutvikling	19
2.5.4	New Urbanism i academia	21
2.6	Kommunikativ planlegging	23
2.6.1	Habermas' kommunikative rasjonalitet	23
2.6.2	Patsy Healeys samarbeidende planlegging (Collaborativ planning)	26
2.6.3	John Forester: deliberativ planlegging og kritisk pragmatisme	28
2.6.4	Kritikk av kommunikativ planlegging	30
2.7	Oppsummering av teori, og konsekvenser for medvirkning	31
3	Metodologi og metodevalg	34
3.1	Forskningsdesign	34
3.1.1	Avgrensning og definering av casestudiet	35
3.2	Vitenskapsteoretisk tilnærming	36
3.3	Datainnsamling og feltarbeid	37
3.3.1	Valg av informanter	37
3.3.2	Observasjon og posisjonalitet	40
3.3.3	Kvalitative intervjuer	42
3.4	Databehandling og analyse av data	43
3.4.1	Transkribering og vektlegging av informanter	43
3.4.2	En abduktiv bevegelse i analysen	43

3.4.3	Hvordan kan forskningens pålitelighet og validitet bedømmes?	46
4	Kontekst	48
4.1	Årnes og Åfjord	48
4.2	Plansmias historie i Norge	49
5	Hvordan var planprosessen organisert?	50
5.1	<i>Genese</i> : Bakgrunn og oppstartsfase for plansmia i Åfjord.....	51
5.2	Mobilisering.....	53
5.2.1	Informasjonsarbeidet i forkant av prosessen	54
5.2.2	Mobilisering av aktører	55
5.3	Styringsstruktur	57
5.3.1	Plansmias status og legitimitet	59
5.4	Deltagernes roller og statuser i prosessen.....	60
5.5	Oppsummering og analytiske poeng	62
6	Hvilke oppfatninger av sted og stedsutvikling kom frem i planprosessen?	64
6.1	Informantenes avgrensning og beskrivelse av Årnes som sted	65
6.2	Savn i dag og ønsker for fremtiden	68
6.3	Fagteamets syn på stedsutvikling	70
6.4	”Landsbyen mellom elvene”	71
6.5	Konfliktområder	73
6.6	Den ferdige planen: reaksjoner på resultatet av plansmia	74
6.7	Oppsummering og analytiske poeng	76
7	Hvordan foregikk kommunikasjon og konfliktløsning i planprosessen?	78
7.1	Folkemøtene	79
7.1.1	Kort beskrivelse av folkemøtet mandag 7. september	79
7.1.2	Kort beskrivelse av folkemøtet 10. september	80
7.1.3	Informantenes oppfatning av folkemøtene.....	80
7.1.4	Analyse av folkemøtene i lys av kommunikativ teori.....	82
7.2	Styremøtene	84
7.3	Konfliktløsning.....	85
7.4	Oppsummering og analytiske poeng	87
8	Diskusjon	88
8.1	Muligheter og barrierer.....	88
8.1.1	<i>Genese</i> : problemformulering og diskursiv nøkkel.....	88

8.1.2	Mobilisering: lokalisering av interessehavere.....	90
8.1.3	Medvirkningsarenaer, konfliktløsning og muligheter for intersubjektiv forståelse 91	
8.1.4	Plansmia som governance-episode, og forholdet til det representative demokratiet.....	94
8.2	”Public Participation and New Urbanism: A Conflicting Agenda?”	96
8.2.1	Ekspertrollen, inkluderende argumentasjon og implementering av lokal kunnskap.....	96
8.3	Forholdet mellom informantenes opplevelser og observasjoner med et kommunikativt perspektiv	99
9	Konklusjon	101
	Litteraturliste	106
	Vedlegg 1. Intervjuguider	111
	Vedlegg 2. Samtykkeskjema	117

Figurer

Figur 2.1 Rasjonell planprosess	10
Figur 2.2 Arnsteins medvirkningsstige	12
Figur 2.3 Europeiske organsiasjoner som promoterer tradisjonell urbanisme/nyurbanistiske-tilnærminger	18
Figur 2.4 Hele gjennomføringen av en charrette-prosess	20
Figur 2.5 Ulike former for forstyrrelser i kommunikasjonen	29
Figur 2.6 Dannelsen av en felles arena for deltagerne i en planleggingsprosess	32
Figur 3.1 Eksempel på en abduktiv bevegelse i forskning	45
Figur 4.1 Åfjords beliggenhet i forhold til Trondheim	48
Figur 4.2 Oversikt over Åfjord kommune	48
Figur 6.1 Årnes sett fra Melanakken (øst)	66
Figur 6.2 Skisse av ”Landsbyen mellom elvene” 2029	71
Figur 6.3 Planforslaget fra plansmia, Årnes i 2029	75

Bokser

Boks 2.1 Hovedelementer i en plansmieprosess	20
---	----

Tabeller

Tabell 3.1 Informanter; tidsrom og antall intervjuer	39
---	----

Bilder

Bilde 1.1 Luftfoto av Årnes sett fra øst	4
---	---

1 Introduksjon

Denne masteroppgaven presenterer en casestudie av en deltagende planleggingsprosess, en såkalt plansmie, som ble gjennomført i Åfjord kommune i september 2009. Gjennom intervjuer, observasjoner og teoretiske perspektiver har jeg forsøkt å komme nærmere en forståelse av plansmia i Åfjord, og hvilke muligheter for, og barrierer mot, medvirkning som oppstod i prosessen.

Plansmiene er en norsk variant av den formen for planprosess som kalles ”design charrette” i USA og ”Enquiry by design” i Storbritannia. Charrette-begrepet har også blitt brukt i Norge, men en av fagpersonene fra planprosessen i Åfjord fortalte at de ønsket å finne et norsk ord: *”Et ord som faktisk jeg fant på. Plan, alle skjønner smie ikke sant, røyk, damp, svette, krever muskler. Hvis du ikke gjør det ordentlig blir det mislykket”*. Design-charretten har blitt utviklet innen planretningen New Urbanism, og har blitt en populær metode for stedsutvikling mange steder i verden de siste 30 årene. Tilhengere av New Urbanism argumenterer for en tilbakevending til tradisjonell arkitektur og byform; til tiden før hensynet til bilen ble dominerende for utvikling av byer og tettsteder. Selv om planretningen benytter deltagende planprosesser, har det blitt stilt spørsmål ved om deltagelsen er ment å gi lokal kunnskap til prosessen, eller legitimere designernes løsninger. ”One suspects that the purpose is as much co-optive as informative” (Fainstein 2000:463). Spørsmålet som stilles i tittelen på oppgaven er derfor om plansmia fungerte som smeltedigel for ulike meninger, eller om planleggenes ”prefabrikerte” løsninger fikk dominere – noe á la det som innen kunstfeltet kalles ”readymade”; et objekt som tas ut av sin originale kontekst og settes inn i en kunstkontekst.

Den norske plansmia er fremdeles ikke allment kjent, men det kan se ut til at dette er i ferd med å endre seg noe. Selv om den første plansmia i Norge ble gjennomført allerede i 2001 i Fredrikstad, er det først de to siste årene utviklingen har skutt fart, med to plansmier i 2009 og én så langt i 2010. I løpet av den tida jeg har arbeidet med denne masteroppgaven har plansmier blitt omtalt i Aftenposten, Morgenbladet og i NRK-programmet Specter – alle i forbindelse med plansmia på Evje i januar i år. Nylig nevnte også miljø- og utviklingsminister Erik Solheim plansmier som eksempel på nye medvirkningsprosesser i forbindelse med en debatt på Stortinget om Bjørvika-utbyggingen. Det er for tidlig å si om plansmier får ordentlig fotfeste i norsk planlegging, men prosessens popularitet de senere år gir god grunn til å se nærmere på hva slags fenomen plansmier er. Foreløpig er det kun noen få personer som

arrangerer plansmier i Norge, alle er tilknyttet nettverket rundt stiftelsene Byens fornyelse og Allgrønn Omgivelser. Dette nettverket kan sies å være en del av New Urbanist-bevegelsen, og har mange internasjonale støttespillere som har bidratt i gjennomføringen av plansmiene i Norge.

Jeg fikk først høre om plansmier sommeren 2009 ved at jeg gikk på et informasjonsmøte som arrangørene av plansmier holdt i Oslo. De fortalte om plansmia de hadde gjennomført på Brokelandsheia i mars 2009, og om metoden mer generelt. Jeg ble umiddelbart nysgjerrig på medvirkningsaspektet ved plansmiene – hvordan fungerer det i praksis? Da de fortalte at de skulle arrangere en plansmie på Årnes i Åfjord kommune i september 2009, bestemte jeg meg for å reise dit og studere fenomenet på nært hold.

1.1 Utvikling av problemstillinger

Før jeg dro i felt, leste jeg det jeg kunne finne av informasjon om plansmier på internett. Den faglige forforståelsen bestod hovedsakelig av Healeys ”samarbeidende planlegging” (collaborative planning) og kjennskap til Habermas sine nøkkelbegreper innen kommunikativ teori, samt en samfunnsgeografisk forståelse av sted som sosialt konstruert. Disse vage analytiske rammene, eller det Ragin (1994:87) kaller ”initial sensitizing concepts”, dannet utgangspunkt for hva jeg så etter og hvilke spørsmål jeg ønsket å stille. Jeg valgte kommunikativ planteori som analytisk perspektiv fordi denne teorikroppen går dypt inn i problemstillinger rundt medvirkning. Jeg ønsket også å komme innpå ulike deltagers opplevelse av plansmia, og valgte derfor en kvalitativ forskningsdesign basert på intervjuer og observasjon.

Siden det ikke er så mye informasjon tilgjengelig om hva plansmier er, ønsket jeg å gi en relativt inngående beskrivelse av prosessen. I tillegg visste jeg at jeg ønsket å fokusere på medvirkningsaspektet i plansmia. Før jeg dro i felt jobbet jeg ut fra en problemstilling som handlet om deltagerens oppfatning av sted og stedsutvikling, og hvordan dette ble kommunisert gjennom planprosessen. Tanken var å sammenligne informantens oppfatning av stedet før og etter plansmia, og på den måten kunne si noe om hvilke meninger som hadde nådd fram i prosessen. I møtet med felten oppdaget jeg noen forhold som gjorde en slik tidsstudie mindre attraktiv enn først antatt. Det analytiske perspektivet med kommunikativ planteori og en sosialkonstruktivistisk forståelse av sted, ville likevel kunne kaste lys over ulike sider ved plansmias forhold til medvirkning. Jeg valgte å endre problemstillingen slik at

den ville være mulig å besvare med den informasjonen jeg fikk under feltarbeidet. Hensikten med oppgaven er formulert i følgende hovedproblemstilling:

Hva kjennetegnet plansmia i Åfjord som metode for planlegging og stedsutvikling, og hvilke muligheter for, og barrierer mot, medvirkning oppstod i prosessen?

Første del av problemstillingen reflekterer ønsket om å *utforske* prosessen for å få frem nyansene i planleggingsmetoden. Den andre delen av problemstillingen er *problemorientert* rundt temaet medvirkning. For å belyse ulike sider ved prosessen har jeg benyttet tre underproblemstillinger:

UP1: *Hvordan var planprosessen organisert?*

UP2: *Hvilke oppfatninger av sted og stedsutvikling kom frem i planprosessen?*

UP3: *Hvordan foregikk kommunikasjon og konfliktløsning i planprosessen?*

Underproblemstillingene reflekterer de teoretiske perspektivene jeg har benyttet meg av:

Underproblemstilling 1 knytter seg til Patsy Healeys (Healey 1999, 2006) vektlegging av en inkluderende institusjonell design i gjennomføringen av planprosesser. Organiseringen handler om prosessens *struktur*; hvordan kunnskap ble innsamlet og bearbeidet, hvordan og hvilke aktører som ble mobilisert, samt hvilke avgjørelsesarenaer som ble opprettet og hvordan avgjørelser ble tatt. I tillegg handler organiseringen om hvilke roller de ulike aktørene hadde i prosessen.

Underproblemstilling 2 tar utgangspunkt i en sosialkonstruktivistisk forståelse av sted og stedsutvikling, hvor stedsutvikling kan sees som en diskursiv kamp der noen perspektiver dominerer over andre (Cresswell 2004). Gjennom intervjuer med ulike deltagere i prosessen ønsket jeg å få frem informantenes synspunkter på Årnes som sted. Ved å få frem ulike perspektiver på sted og stedsutvikling kunne jeg danne meg et bilde av prosessens *innhold*.

Underproblemstilling 3 tar utgangspunkt i den kommunikative teorien til Habermas (Eriksen & Weigård 1999), samt Foresters (1989) pragmatiske tilnærming til denne. Gjennom observasjoner av medvirkningsarenaene kunne jeg studere hvordan innholdet i prosessen ble *kommunisert*, og hvordan *konflikter* ble forsøkt løst.

1.2 Oppbygning av oppgaven

I kapittel 2 blir New Urbanism og kommunikativ teori satt inn i en planteoretisk og historisk kontekst. Kapittel 3 inneholder en redegjørelse for metodiske og metodologiske valg i oppgaven. Kapittel 4 inneholder opplysninger om Årnes og Åfjord, samt en kort gjennomgang av plansmias historie i Norge. Beskrivelsen av Årnes er svært kortfattet i kapittel 4 fordi jeg har ønsket å vie plass til informantenes egne beskrivelser av stedet i kapittel 6.

De tre underproblemstillingene danner tema og overskrift i hvert sitt kapittel, henholdsvis kapittel 5, 6 og 7, som også utgjør empiri- og analysedelen av oppgaven. I kapittel 8 diskuterer jeg funnene i kapittel 5, 6 og 7 opp mot andre del av hovedproblemstillingen – altså hvilke muligheter for, og barrierer mot, medvirkning som oppstod i prosessen. I tillegg vil jeg se noen av funnene opp mot New Urbanism som planretning, med utgangspunkt i en artikkel av Bond og Thompson-Fawcett (2007). Artikkelforfatterne har fulgt gjennomføringen av en charrette på New Zealand, som har både like og ulike trekk sammenlignet med plansmia i Åfjord. Sammenligningen gir mulighet for å diskutere noen utfordringer for New Urbanism-inspirerte planprosesser. Til slutt vil jeg i kapittel 9 konkludere i forhold til problemstillingene, og komme med noen anbefalinger på bakgrunn av disse konklusjonene.

Bilde 1.1 Luftfoto av Årnes sett fra øst (Kilde:www.afjord.net)

2 Teori

Det er ofte lettere å vite hva man *ikke* har lyst til å være, enn hva man har lyst til å være. New Urbanism og kommunikatív planlegging, som er de to planretningene jeg vil se nærmere på i dette kapittelet, vet godt hva de *ikke* har lyst til å være. Begge planretningene kan sees som reaksjoner på det moderne rasjonelle planleggingsidealets neglisjering av lokal kontekst og kunnskap, men med ganske ulike resultat. Kommunikativ planteori har gått dypt inn i problematikken rundt medvirkning, spesielt i forhold til planleggerenes rolle i å legge til rette for innbyggermedvirkning. Som analytisk perspektiv kan derfor kommunikatív planteori bidra med innsikt i hva som skal til for at innbyggermedvirkning skal fungere. For å forstå det teoretiske grunnlaget som ligger bak utviklingen av plansmia som planleggingsmetode, trengs det også kjennskap til planretningen New Urbanism. De to planretningene vil bli satt inn i en planhistorisk kontekst for å gi et bedre bilde av hva som har bidratt til å forme dem. Først vil jeg se nærmere på hva slags aktivitet planlegging og medvirkning kan sies å være.

2.1 Planlegging som aktivitet og forholdet til medvirkning

Mennesket står ifølge sin natur i evig spenningsforhold til det som er, ved sin interesse for det som ikke er. Ved møysommelig strev eller i geniale glimt gir det sine drømmer den samme makt og myndighet som virkeligheten selv. Og på den annen side påtvinger det den samme virkelighet stadig større forandringer for å få den til å falle sammen med drømmene.
- Paul Valéry - Europas åndelige krise -¹

Når dikteren og samfunnskritikeren Paul Valéry skal forsøke å beskrive hva som skiller mennesker fra andre levende skapninger, fokuserer han på vår evne til å drømme, og vår evne til å omskape verden etter våre drømmer. I mine øyne fanger sitatet også flere sentrale sider ved planlegging. Vi ønsker å endre virkeligheten rundt oss gjennom å gi ”drømmene våre samme makt og myndighet som virkeligheten selv”. John Freidmann (1987) skriver at planlegging er å gjøre kunnskap om til handling, og Forester (1989:3) påpeker at planlegging gir ”guidance for future action”.

Disse definisjonene sier lite om hva slags aktivitet planlegging er. Nigel Taylor (1998) ser planlegging som en *sosial praksis* som involverer vurderinger og prediksjoner. Planlegging er altså en aktivitet hvor ulike aktører kommer sammen for å bli enige om fremtidige handlinger. Hvilken kunnskap som er utgangspunkt for planleggingen vil være

¹ (Valéry 1948:23 opprinnelig utgitt i 1919)

avhengig av *hvem* som klarer å mobilisere til handling. Mobiliseringen skjer gjennom koordinering av aktørenes kunnskap og handlinger. Selve koordineringen foregår ved ulike former for *maktbruk* og *kommunikasjon*, det som Schattschneider kaller ”*mobilisering av bias*”:

All forms of political organization have a bias in favour of the exploitation of some kinds of conflict and the suppression of others, because *organization is the mobilization of bias*. Some issues are organized into politics while others are organized out. (Schattschneider 1960:71 i Lukes 2005:20)

Denne *organiseringen* kan ha mer eller mindre fastsatte rammer, og vil være ulik alt etter hvilket planleggingsideal som er dominerende. ”Planning is thus more than the translation of knowledge into action, as proposed by John Freidmann (1987). It involves a style of governance which emphasizes knowledgeable reasoning and argumentation” (Healey 2006:219). Patsy Healey retter søkelyset mot hvordan ulike styringsformer (goverance) påvirker hva man prater om, og hvordan man prater om det, i en planleggingsprosess. Dette poenget vil bli tydeligere i gjennomgangen av kommunikativ planlegging nedenfor.

Hvordan kan så en planprosess se ut? Amdam og Amdam (2000) deler prosessen inn i fire faser. *Mobiliseringsfasen* innebærer en aktivisering av hva som skal oppfattes som problem og mulige løsninger, hvem som skal delta, og hvilke beslutningsmuligheter som finnes. *Organiseringsfasen* består i å koble deltagere, problem og løsninger til avgjørelsesarenaer. *Implementeringsfasen* er den praktiske omsettingen av de politiske vedtakene, altså å ”påtvinge virkeligheten forandringer”. ”Makten og myndigheten” til dette fås gjennom den *legitimiteten* som samfunnet gir planinstitusjoner og politiske beslutningsorgan. Den siste fasen er *evaluering* av prosessen. Det kan diskuteres om evaluering er en nødvendig del av planleggingsprosessen, men de fleste planprosesser har ulike former for evaluering og ”feedback” både underveis og etter at prosessen er ferdig. Det er klart av en slik fremstilling at de ulike fasene foregår med en viss tidsdifferanse, men det vil være misvisende å se dem som adskilte faser – en stor grad av overlapping vil foregå i de fleste prosesser.

Hvor passer så medvirkning inn i planprosessen? Medvirkning kan sies å være en ”aktivitet der befolkningen har en rett til å delta i planprosessen, og på forskjellige måter trekkes med i planprosessene, ut over den medvirkning som man kan si ligger i det representative demokratiet” (Holsen 2000:3 i Falleth et al. 2008:21). Medvirkning innebærer at befolkningen har rett til å ”delta i og påvirke beslutningsprosesser”, som det heter i planlovutvalgets første delutredning til ny plan- og bygningslov (NOU 2001:98). Men verken

forskning eller lovverk har noen fasit på hvordan denne deltagelsen skal foregå, eller hvor mye påvirkning befolkningen har rett til. Det er likevel en generell oppfatning at medvirkning bør skje tidlig i planprosessen (Falleth et al. 2008; Wøhni 2007). Årsaken til det er at ”omfanget av ressurser som legges i en prosess vil medføre stivhengighet” (Falleth et al. 2008:25). Dersom innbyggernes perspektiver kommer inn sent i prosessen, kan ressurstapet ved å endre prosessen bli for stort til at aktører med beslutningsmakt ønsker å snu.

Så langt har jeg sett på noen trekk ved planlegging som kan sies å dele karakteristikk med politikkutforming generelt. I denne masteroppgaven vil planlegging vise til en bestemt type politikkutforming, nemlig planlegging av *steder*. I norsk planlegging har man tradisjonelt skilt mellom funksjonell og territoriell planlegging. Den funksjonelle planleggingen tar utgangspunkt i et avgrenset tema, for eksempel skole, kultur eller helsevesen. Den territorielle planleggingen er avgrenset etter geografisk område (Amdam & Amdam 2000). Dette skillet reflekterer til en viss grad hvordan den kommunale forvaltningen er bygget opp, men i praksis vil planlegging av et geografisk område også involvere andre politikkområder, fordi denne type planlegging omhandler organisering av det fysiske rommet som disse aktivitetene foregår i.

Stedsutvikling er i dag også mye mer enn bare å finne de mest funksjonelle løsningene for menneskelig interaksjon i et gitt geografisk område. En stedsutviklingsprosess som den jeg har fulgt i Åfjord, omhandler utvikling av økonomiske, kulturelle, estetiske og identitetsskapende strategier, i tillegg til de funksjonelle løsningene. Det betyr at oppfatninger av *hva steder er/bør være* blir viktig for både planprosessen og resultatet av planleggingen. Historisk har mye av diskusjonen om hva steder bør være relatert seg til spørsmålet om hva som er god ”stedsdesign”.

2.2 Planlegging som design

Stedsplanlegging var frem til 1960-tallet stort sett arkitekters domene, og ble sett som et praktisk håndtverk for håndtering av arealbruk. Sluttproduktet for denne typen planlegging var en sammenhengende detaljert plan, og det var lite fokus på selve implementeringen av planen (Taylor 1998). Det vil være misvisende å se jakten etter den perfekte stedsutforming som en rent estetisk øvelse. Konkrete sosiale og funksjonelle målsetninger har vært vel så viktig som det estetiske, men i bunn lå en tro på at de sosiale og funksjonelle målsetningene kan nås gjennom god design. For eksempel var den uttalte målsetningen med Burnhams plan for Chicago i 1909:

'to restore to the city a lost visual and aesthetic harmony, thereby creating the physical prerequisite for the emergence of a harmonious social order'; the chaotic city, that had arisen through too-rapid growth and too-rich mixture of nationalities, would be given order by cutting new thoroughfares, removing slums, and extending parks. (Hall 1996:179)

Sitatet viser også et av hovedtemaene for urban design i moderne tid: drømmen om å skape *orden* gjennom planlegging. Ideen om den "kaotiske byen" vokste frem etter at den industrielle revolusjon skapte stort behov for arbeidskraft i byene. Tilstrømningen av fattige arbeidere førte til store slumområder i de største byene – det Peter Hall (1996:13) omtaler som "the city of dreadful night". De elendige levekårene i slummene, med mangel på lys, frisk luft og ordnede sanitærforhold, skapte grobunn for flere idealistiske planretninger. City Beautiful-bevegelsen, som Burnham var eksponent for, var kanskje den mest konservative og ensporet estetiske, til tross for de uttalte sosiale målene.

Et mer radikalt sosialt forankret prosjekt, var Ebenezer Howards visjon om å skape selvstendige og mest mulig selvforsynte byer med både industri og jordbruksland (Hall 1996). Byene var inspirert av middelalderbyer, og skulle ha en klar avgrensning i utstrekning og folketall. Hensikten var å skape ordnede og helsefremmende byer også for arbeiderklassen. Det viktigste for Howard var å skape et nytt sosialt system hvor beboerne eide byene, og drev både med småskala industri og jordbruk. Parker og Unwin var de viktigste designerne av "hagebyer" i starten. De modererte Howards visjon allerede noen år etter den første hagebyen i England, Letchworth, var bygget. Hampsted ble bygget i 1905 som en "garden suburb" av Parker og Unwin, men uten industri og med nærhet til London ble det et pendlersted. De sosiale vyene til Howard viste seg vanskelig å gjennomføre i praksis. Hagebyestetikken ble derimot svært populær og har dannet (i utvannet form) modell for utallige forsteder (Grant 2006).

Det mest ekstreme forsøket på å skape lys, luft, orden og funksjonalitet i byene må kunne sies å komme fra Le Corbusiers utopiske "Radiant City" (Hall 1996; Taylor 1998). Hall (1996) beskriver Le Corbusier som et ekstremt ordensmenneske som hyllet gjennomføringskraften til sterke menn som Ludvig den 14. Visjonen til Corbusier var å få mer luft og åpne rom inn i byene samtidig som folketettheten ble holdt oppe. Det var også et poeng å gjøre byene mer effektive for transport. For å få til det måtte man rive det eksisterende, og bygge høyt. Le Corbusiers "Radiant City" ble aldri bygget i sin helhet, men hans visjoner fikk stor innflytelse for byplanlegging. Visjonene til Corbusier og hans likesinnede i Congr s Internationaux d'Architecture Moderne (CIAM) ble nedfelt i manifestet

som ”The Athens Charter” fra 1941 (Sandercock 1998). Le Corbusier kan sies å ha vært en ekstrem modernist. Han ønsket å bryte totalt med fortiden og innføre streng geometri og orden. Le Corbusier skrev blant annet: ”we see, emerging from the chaos, ordered and logical aspirations... a modern city lives by the straight line” (Sandercock 1998:24). Le Corbusiers høyhus og Howards hagebyestetikk ble fusjonert til ”towers in the park”, og ble en vanlig designløsning i tiden mellom 1950 og 1970 (Grant 2006). I Oslo har Groruddalen ganske mange eksempler på slike drabantbyer.

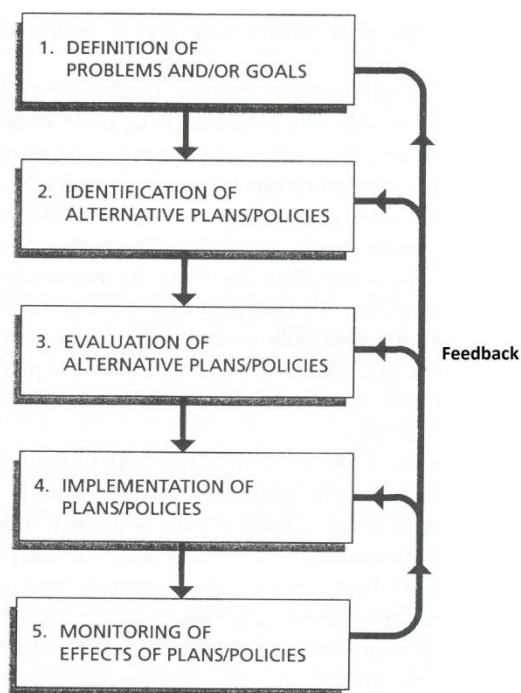
Jane Jacobs kritiserte den modernistiske design for å være anti-urban. Hun så ”towers in the park” som en flukt fra det urbane. Hun argumenterte i stedet for tette byer med funksjonsblanding og ”community”-følelse. Dette er argumenter som senere skulle tas opp med full kraft av New Urbanism bevegelsen (Grant 2006).

2.3 Planlegging som vitenskap

Den fysiske planleggingen klarte ikke å favne de sosiale og økonomiske aspektene ved byplanlegging på en tilfredsstillende måte (Taylor 1998). Påvirkning fra andre fagfelt, spesielt økologi, geografi, samfunnsøkonomi og beslutningsteori, førte også til at det ble tatt i bruk nye metoder innen byplanlegging. Den såkalte Chichago-modellen ble i etterkrigstida den fremste eksponenten for det moderne rasjonelle planleggingsidealet. Ved hjelp av vitenskapelige metoder inspirert av positivismen skulle planleggeren frigjøre samfunnet fra ideologier, overtro og fordommer (Sandercock 1998). Det rasjonelle planleggingsidealet bygde på Max Webers skille mellom *formal* og *substantiv* rasjonalitet (Allmendinger 2009). Den formale rasjonalitet handler om effektivitet og midler, den substantive om målsetninger. Skillet er sentralt i den byråkratiske tradisjonen, og er et ideal også i dag. Politikerne skal sette målsetningene, og administrasjonen skal finne de mest effektive midlene for å nå dem. Den rasjonelle beslutningsprosessen skulle dreie seg om fakta, og planleggerne ble i en slik setting sett på som objektive og ikke-ideologiske.

Central to Perloff's optimism about the future of planning was the faith in the *objective standards* of *expert planners*, their ability to maintain a critical distance, to transcend the specific interests of capital, or labour, or the state, and of course to be free of self-interest. (...) Faith in the possibility of this kind of knowledge enabled planners to claim that their expertise transcended specific interests and gave them the privileged ability to determine what was, or was not, in 'the public interest'. In this way, planners avoided the issue/problem of the compatibility of planning and democracy. (Sandercock 1998:26)

Den rasjonelle planleggingsprosessen kan beskrives gjennom en analogi Andreas Faludi gjorde mellom den menneskelige hjerne og den byråkratiske prosessen (Allmendinger 2009). Slik våre sansereseptorer samler informasjon om omverdenen, skulle byråkratene gjøre de nødvendige undersøkelser. Planleggerne skulle utvikle visjoner etter informasjonen fra undersøkelsene, slik vi kobler sammen erfaringer og drømmer/fremtidsvisjoner. En komité velger ut planer, slik vi velger hvordan vi skal reagere. Til slutt omgjøres bestemmelsen til handling. Prosessen sees som pågående og har ”feedbackloops” mellom hvert ledd. En mer formell variant kan se slik ut:

Figur 2.1 Rasjonell planprosess (Taylor 1998:68)

Den rasjonelle planprosessen (Figur 2.1) har store likheter med den vitenskapelige metode, hvor hypotesetesting er sentralt. Faludi gikk så langt som å hevde at ”Planning is the application of scientific method [...] to policy-making” (Faludi 1973:1 i Taylor 1998:82). Den samme tankegangen dominerte geografifaget i det som kalles ”the spatial turn”, og geografer bidro med mye kunnskapsproduksjon til arealplanleggingen på 1960-70-tallet. Bakgrunnen var en endring i romforståelsen, fra rom som en absolutt størrelse, til rom som relativt (Holt-Jensen 1999). Dette ble et spesielt viktig perspektiv innen samferdsel, hvor man regnet ut relative avstander avhengig av for eksempel kostnad og transportmiddel. Det var

fokus på geometri og lokalisering av ulike virksomheter etter prinsipper om transporteffektivitet. Steder ble i en slik tankegang sett som noder i et nettverk. En slik abstrakt og teknisk forståelse av planlegging gjorde menneskene som skulle leve i disse ”systemene” til små brikker, og nærmest ”rusk i maskineriet” når noe ikke fungerte optimalt. Kritikken mot det instrumentelt rasjonelle planleggingsidealet vokste seg etter hvert stor både i akademia og blant folk flest.

2.4 Kritikk av det modernistiske planleggingsidealet

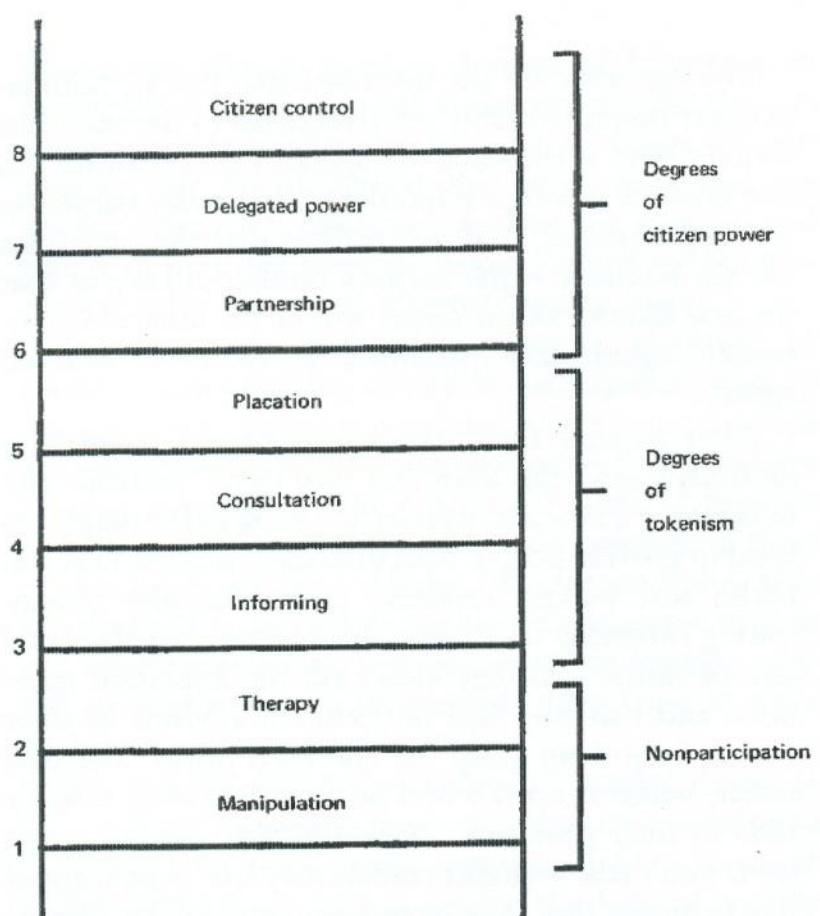
Sett fra et samfunnsvitenskapelig perspektiv kan man si at de utopiske designvisjonene har skapt sterke *myter* om hva byer bør være. Le Corbusiers ”Radiant City” er kanskje det fremste symbolet på modernismens framskrittsoptimisme og forakt for fortiden. Steder ble en slags *tabula rasa* som kunne fylles med planleggerens fremtidsvisjoner. De som skulle bo, og bodde, i Corbusiers verden hadde lite de skulle sagt: ”The design of cities was too important to be left to the citizens” (Fishman 1977:190 i Hall 1996:207). Borgerne forsvinner i planleggerens visjoner og blir nærmest usynlige. Stedsforståelsen er sterkt ”top-down”; planleggeren produserer helhetlige planer som ”tres” nedover de virkelige stedene. Den respektløse uttalelsen fra tidligere New York-planlegger Robert Moses sier det meste om avstanden fra planleggeren og ned til folket: ”when you operate in an overbuilt metropolis you have to hack your way with a meat cleaver” (Robertson 2007:76). Jane Jacobs var en av de første til å forsøke å dra planleggerens perspektiv ned på bakkeplan.

Against the epistemology of the disinterested expert, she inserted the street knowledge of everyday life; against the ontology of the faceless masses, she counterposed the identity of particular voices and neighborhoods; and, against the quiescent politics of formal democracy, she urged the activism of participatory democracy. (Ley 2003:551)

Bildet av den objektive eksperten som profesjonelt planlegger for et ”felles beste”, slo for alvor sprekker med de anti-autoritære bevegelsene på 1960-tallet (Hall 1996; Ley 2003). Den tekniske instrumentelle problemløsningen ble satt inn i en sosial kontekst, både på planleggerens kontor med henvisning til forutinntatte verdier og lojalitetsbånd til andre aktører, og i praksis gjennom de problemene ”problemløsningen” skapte for vanlige folk. Planleggerens rasjonalitet ble ikke lenger sett som ”comprehensive” (altomfattende), men som ”bundet” av kognitive begrensinger, sosial differensiering, maktkonflikter og sosiale strukturelle ulikheter (Forester 1989). Steder ble heller ikke lenger sett som en ”tom tavle”

som fritt kunne fylles med planleggerens drømmer, men ble kontekstualisert og tilskrevet ny verdi som historisk og kulturelt forankringspunkt for menneskelig aktivitet (Ley 2003).

Samtidig som planleggerens status sank, steg statusen til borgerne for øvrig. Borgerne gikk fra å være en udifferensierbar masse til individer med ulike behov og oppfatninger av virkeligheten. Davidoffs advokatplanlegging var et tidlig forsøk på å gi borgergrupper en tydeligere stemme i planleggingen (Allmendinger 2009). Sherry Arnstein (1969) rettet fokus mot kvaliteten på medvirkningsprosessene i planleggingen. Hennes ”medvirkningsstige” (figur 2.2) viste at medvirkning kan være så mangt, også i form av ”ikke-medvirkning”, som manipulasjon og terapi.

Figur 2.2 Arnsteins medvirkningsstige (1969:217)

Arnstein var opptatt av redistribuering av makt fra de som har mye til de som har lite: "... the fundamental point is that participation without redistribution of power is an empty and frustrating process for the powerless" (Taylor 1998:216). Hun tok utgangspunkt i misforholdet mellom makthavere og de hun kalte "have-nots", altså folk med begrenset økonomisk og sosial makt. Fremstillingen ble derfor litt svart-hvitt, noe hun også påpeker

selv. Medvirkningstypologien hennes viser likevel at deltagelse i planprosesser ikke automatisk fører til reell medvirkning for deltagerne, og at det kreves en viss redistribuering av makt for at innbyggere skal få innflytelse over prosessen.

2.4.1 Det post-positivistiske planleggingslandskapet

Sett i et litt større perspektiv er kritikken mot det som grovt kan kalles modernistisk planlegging et uttrykk for et skifte innen vitenskapelig tenkning og samfunnsliv. ”The ’leitmotif’ of planning and social theory over the past two decades or so has been post-modern, post-structuralist and post-positivist” (Allmendinger 2002:3). Modernismens universalisme og standardiserte løsninger blir utfordret av fokus på kontekst og diversitet. Postmodernismen rykket i selve røttene til den vestlige sivilisasjons forståelse av verden:

Postmodern’s principal target has been the rationality of the modern movement, especially its foundational character, its search for universal truth ... The postmodern position is that all meta-narratives are suspect; that the authority claimed by any single explanation is ill-founded, and by extension, that any such attempts to forge intellectual consensus should be resisted. (Dear 1995:28 i Allmendinger 2002:6)

Optimismen som det positivistiske vitenskapsidealet hadde ført til på 1950- og 60-tallet ble snudd til skepsis og pessimisme, både på grunnlag av resultatene av den modernistiske planleggingen, og på grunn av epistemologisk tvil rundt muligheten for å bygge opp aksiomatisk kunnskap om samfunnet. Rivingen av Pruitt-Igoe i St. Louis 15. juli 1972 – et enormt boligkompleks som hadde vunnet en pris for moderne arkitektur og byplanlegging – kan sees som selve symbolet på modernismens fallitt (Taylor 1998).

Som både Hall (1996) og Allmendinger (2002) påpeker blir det galt å se utviklingen av en postmodernistisk retning som et totalt brudd med historien. Oppsummerende fremstillinger, som den jeg akkurat har gitt, gir et karikert bilde av planleggingsvirkeligheten under modernismen. Det er likevel noen trender som markerte seg utover 1970- 80- og 90-tallet. Innen samfunnsvitenskapelig tenkning ble det søkt etter andre inspirasjonskilder enn det positivistiske idealet. Hovedsakelig har letingen gått i humanistisk retning mot hermeneutikk og språkanalyser. Enkelte planteoretikere har forsøkt å tegne et bilde av hvordan en postmoderne by ser ut og fungerer, tydeligst er dette i den såkalte LA-skolen (Wessel 2006). Den kommunikative planteorien forsøker å videreføre den modernistiske tanken om muligheten for fremskritt, men ved å supplere den instrumentelle rasjonaliteten med den kommunikative. Andre teoretikere har fokusert på makt og strukturperspektiver, hovedsakelig innen marxistisk tradisjon, politisk økonomi (Fainstein 2000), og Foucault-

innpirerte tenkere (Flyvbjerg 1998). Et felles trekk for mange av planteoriene er en økende kompleksitet og økt avstand mellom teori og praksis (Allmendinger 2009; Grant 2006; Hall 1996).

To plantrender som har gått i en ”anti-intellektuell” retning, er New Urbanism, som vil bli gjennomgått nedenfor, og det som kan kalles neoliberal byutvikling (Grant 2006; Hall 1996; Healey 2006). Fra å fokusere på å regulere vekst under økonomiske oppgangstider etter krigen, ble fokuset endret mot å skape vekst og hindre regulering i de økonomiske nedgangstidene på 1970- og 80-tallet. I forhold til medvirkning er det ett forhold ved den neoliberale tankegangen som er av spesiell interesse, nemlig overgangen fra ”government” til ”governance” (Rhodes 1997). Fra en hierarkisk styring med myndighetene i førersetet har trenden gått i retning av mer horisontal styring og maktdeling mellom privat og offentlig sektor. Utvikling av arealplaner blir i Norge i dag for det meste gjort av private, eller gjennom offentlig private samarbeid (Falleth et al. 2008). For innbyggernes muligheter for medvirkning betyr denne endringen et mer uoversiktlig landskap. I noen prosesser kan en mer horisontal maktstruktur gi borgergrupper større innflytelse, mens i andre prosesser kan beslutninger skje i det skjulte i delvis uformelle nettverk av mektige aktører.

2.5 New Urbanism

2.5.1 Utvikling av New Urbanism

I 1982 gikk Leon Krier til angrep på modernistisk arkitektur i en tale hos Royal Institute of British Architects (RIBA). ”If he were head of RIBA, Krier vowed, he would plaster over the memorials the Institute had given to modernist architects whom he accused of destroying European cities and culture” (Grant 2006:3). Kriers ønske skulle gå delvis i oppfyllelse to tiår senere da RIBA valgte en president som promoterte New Urbanism, og den britiske regjeringen hadde gått inn for ”urban renaissance” (2006). Krier argumenterte ikke bare mot modernistisk arkitektur, men også modernistisk byform, eller i hans øyne, mangel på byform.

In 1977, Krier, wrote that the city needs urban quarters with multiple functions, and clear centers and edges. He slammed suburbs as dead, cancerous, parasitic, and self-loathing places. As an alternative, Krier advocated following traditional principles for urban form, based on ideas Sitte had about the public realm. (2006:111)

Krier fikk tidlig en viktig støttespiller i Prins Charles, og inspirerte også ekteparet Andrés Duany og Elizabeth Plater-Zyberk gjennom forelesninger om tradisjonell byform i USA på slutten av 1970-tallet. Duany og Plater-Zyberk startet det innflytelsesrike firmaet DPZ i 1982,

og utviklet det de kalte ”neo-traditional town planning”, også kalt ”traditional neighbourhood design” (TND) (Grant 2006). DPZ fikk sin første, og kanskje største suksess, med utviklingen av småbyen Seaside i Florida på begynnelsen av 1980-tallet. Med utviklingen av Seaside fikk Duany og Plater-Zyberk testet ut sine prinsipper for neo-tradisjonell planlegging. ”To achieve harmony in architectural form, Duany and Plater-Zyberk formulated a design code that specified the relationship of building to street and other features key to establishing a sense of place” (Krieger 1991 i Grant 2006:83). Seaside ble en stor finansiell suksess, og har i dag (2006) skyhøye boligpriser. Suksessen har også gitt grobunn for kritikk, fordi Seaside er blitt en ”beach resort” for de rike, og ikke en sosialt mangfoldig og levende helårsby som er idealet innen New Urbanism.

En annen planretning som har vært viktig i utviklingen av New Urbanism er ”transit-oriented design” (TOD). Den fremste talsmannen for denne retningen, Peter Calthorpe, har argumentert for å bruke design for å redusere bilbruk gjennom å etablere fotgjengervernlige byer og offentlig transport. Utgangspunktet for urban bebyggelse burde ifølge Calthorpe være transportnoder. ”The nodes have the ’fundamental qualities of real towns: pedestrian scale, and identifiable center and edge, integrated diversity of use and population, and defined public space” (Calthorpe 1993:33 i Grant 2006:59).

På begynnelsen av 1990-tallet ble det arrangert møter mellom prominente aktører innen TND og TOD. Disse møtene ledet til opprettelsen av The Congress for New Urbanism i 1993. Kongressen ga bevegelsene et felles navn, New Urbanism, med store forbokstaver. New Urbanist-bevegelsen opererer på ulike geografiske nivå. TOD-tilnærmingen har vært viktigst for New Urbanist-prinsipper på regionalt nivå, mens TND har gitt de viktigste prinsippene på lokalt nivå. New Urbanism har, ifølge Calthorpe (1994:11), betydning for regionen på to måter:

”First, urbanism – defined by its diversity, pedestrian scale, public space and structure of bounded neighborhoods – should be applied throughout a metropolitan region regardless of location: in suburb and new growth areas as well as within the city. And second, the entire region should be “designed” according to similar urban principles. It should like a neighborhood, be structured by public space, its circulation system should support the pedestrian, it should be both diverse and hierarchical and it should have discernible edges.

På lokalt nivå deles det videre inn i nabolag, distrikt, korridor og gate, kvartal (block) og bygning. Nabolag sees på som urbaniserte områder med ulike typer menneskelig aktivitet, distrikter er områder dominert av én aktivitet (som f.eks restauranter/utesteder), og korridorer er noe som både knytter sammen og skiller nabolag og distrikter (Duany & Plater-Zyberk

1994). Gater skal være offentlige rom, ikke bare transportårer. Det er også et mål at de skal favorisere fotgjengere over bilen. Kvartal refererer til det som er mellom gatene, både offentlige rom og bygningsmassen. Bygningene skal reflektere bruk og definere karakteren til stedet (Moule & Polyzoides 1994).

2.5.2 Inspirasjonskilder og negative speilbilder

Som navnet tilsier, ønsker tilhengerne av New Urbanism å bringe tilbake en form for urbanisme som de mener er gått tapt i moderne planlegging. Den østerrikske arkitekten og byplanleggeren Camillo Sitte blir ofte trukket frem som en tidlig inspirasjonskilde for nyurbanister. Hans bok fra 1889, *City Planning According to Artistic Principles*, angriper datidens tekniske og rasjonelle planlegging, og søker å oppnå harmoni og samhold gjennom designprinsipper.

In particular, they focused on a lack of a sense of belonging (*Heimatlosigkeit*), the splintering and inconsistency of urban forms (*Stadtbildzersplitterung*), and the clumping together of individuals into characterless masses (*Menschenzusammenballung*). For each of these emotional challenges to the modern subject, they posited spatial solutions which would cosset the individual, reconcile him or her to the helping projects of the modern state, and make modernity and urban life seem warm and fulfilling. (Jeram 2007:9)

Sitte var opptatt av oldtidens og middelalderens byer, og kontrasterte dem med datidens moderne byer. Likheten med New Urbanism er slående, både i den tilbakeskuende jakten på bedre urbane forbilder, og i drømmen om å skape sosial trygghet og samvær gjennom design. Noen nyere inspirasjonskildeer, som kretser rundt mye av samme tematikk, er nevnte Jacobs, samt Christopher Alexander og Kevin Lynchs søken etter universelle prinsipper for god byform (Grant 2006).

Vel så viktig for utviklingen av New Urbanism som inspirasjonskildene, er hva New Urbanism distanserer seg fra. Bevegelsen har først og fremst fått sin kraft og inspirasjon gjennom kritikk av de amerikanske forstedene (suburbs):

Suburbanites sense what is wrong with the places they inhabit. Traffic, commuting time, and the great distances from shopping, work, and entertainment all rank high among their complaints. But all such inconveniences might be more bearable were suburbs not so largely devoid of most signs of "community." The classic suburb is less a community than an agglomeration of houses, shops, and offices connected to one another by cars, not by the fabric of human life. (Duany & Plater-Zyberk 1992:2)

Suburbia blir sett som roten til det meste som er galt i det amerikanske samfunnet. Ungdomskriminalitet, fedme, selvmord, "road rage", dysfunksjonelle familier og skolemassakrer er noen av de verste symptomene nyurbanister har knyttet til suburbia (Grant 2006).

Talsmenn for New Urbanism mener problemene til suburbia stammer fra det moderne rasjonelle planleggingsidealets fokus på adskillelse av ulike funksjoner i byggesoner (Kunstler 1993). Sonene gir både for lite og for mye frihet. Adskillelse av funksjoner hindrer funksjonsblanding, mens det gis for mye frihet til å velge arkitektonisk stilart innenfor sonene. Løsningen New Urbanist-bevegelsen har funnet er koder som setter regler for design. Kodene skal sikre harmoni og helhet i det bygde landskapet. Kodene avslører også en ambivalens i New Urbanism mellom et ønske om orden og detaljert planlegging, og et ønske om diversitet og motstand mot "overplanlagte" steder (Beauregard 2002; Grant 2006).

Et annet problem som henger sammen med funksjonsdelingen, er favoriseringen av bilen over andre former for transport. Spesielt i USA, men også i økende grad i Europa, har bilen blitt en nødvendighet for å få gjennomført daglige gjøremål. Store distanser mellom hjem, jobb og kommersielle tilbud sees som roten til problemet. Løsningen er tettere, mer kompakte byer og tettsteder, samt funksjonsblanding, slik at det skal være mulig å bevege seg til fots. For å hindre "sprawl" (ukontrollert vekst) har nyurbanister satt fokus på en klar adskillelse mellom det bygde miljø og områder rundt.

De urbane forbildene har New Urbanism stort sett hentet fra pre-industrielle byer i Europa og USA. Mindre, tettere småbyer skal bringe tilbake tapet av "community" (samhold, fellesskap) som nyurbanister ser som det største tapet modernistisk planlegging har ført til. I boken "The geography of nowhere" beskriver Kunstler (1993:147) tapet på denne måten:

There must have been a time when people looked forward to the erection of a new house in town, or even at the edge of town. By town, I mean something akin to a living organism composed of different parts that work together to make the whole greater than the sum of its parts – that is, a community. A new building would be expected to add value and richness to this community, as a new child is eagerly awaited by members of a family.

Drømmen om "the good community" ligger innbakt i de fleste planleggingsidealer (Grant 2006). For New Urbanism går veien dit gjennom god design. "As Krier (1984b) argues, form cannot just follow function as the modernist would have it. Form is equally important in creating the context in which the ideal of community may be realized" (Grant 2006:25).

“Community” skal utvikles gjennom fokus på utformingen av gater, torg og parker, og gjennom tetthet og funksjonsblanding.

I motsetning til den ”desinteresserte” ekspertplanleggeren i det rasjonelle planleggingsidealet, fremholder New Urbanism bildet av ekspertdesigneren som lager visjoner for fremtiden og hjelper folk og nå dem. ”Without expert designers, the new urbanists believe, the good community will remain elusive” (Grant 2006:18). Fokuset på design sees også som en måte å demokratisere planleggingen på. Nyurbanister fremhever god visuell presentasjon fremfor strategikart og tunge rapporter.

Det bør påpekes at jeg i denne masteroppgaven forholder meg til New Urbanism som én planretning. Det er visse ulikheter mellom nyurbanistiske tilnærminger i USA og Europa, for eksempel favorisering av rette gatenett i USA og mer buktende gater i Storbritannia (Grant 2006). Den europeiske bytradisjonen er også rikere og mer mangfoldig enn den amerikanske, slik at det er flere lokale variasjoner. Grant regner for øvrig stiftelsen Byens fornyelse, som er knyttet til plansmiaarrangørene i Norge, som et eksempel på en av nyurbanist-organisasjonene i Europa (figur 2.3).

Council for European Urbanism	The Prince of Wales' Urban Design Task Force
Eurocouncil	
Foundation for Urban Renewal	The Prince's Foundation
Byens Fornyelse	The Prince of Wales' Phoenix Trust
A Vision of Europe	International Network for Traditional Building, Architecture, and Urbanism (INTBAU)
Urban Villages Group/Network/Forum	

Figur 2.3 Europeiske organsiasjoner som promoterer tradisjonell urbanisme/nyurbanistiske-tilnærminger (Grant 2006:113)

Listen i figur 2.3 viser også at Prins Charles er en sentral skikkelse i den europeiske nyurbanismen. Han står også som den høye beskytter av INTBAU, en organsiasjon som har vært en viktig støttespiller for flere av plansmiene som har blitt avholdt i Norge.

I praksis vil selvsagt New Urbanist-inspirerte prosesser være noe forskjellig på ulike steder i verden. Likhetene virker likevel å overskygge ulikhetene i de teoretiske fremstillingene og New Urbanist-inspirerte nettsidene jeg har lest.

2.5.3 Charrette som metode for stedsutvikling

“Charrette” er fransk for ”vogn” og betegnelsen stammer fra arkitektskolen École des Beaux-Arts i Paris på 1800-tallet. En liten vogn (charrette) ble brukt for å samle opp tegningene til studentene. Arkitektstudenter som deltok i konkurranser jobbet intenst inn mot deadline, og enkelte hoppet oppi vogna for å tegne ferdig planene sine. Betegnelsen spiller altså på intenst arbeid under tidspress for å bli ferdig med én design.

Det finnes flere typer charretter (se Russel 1995), men innen New Urbanism er den mest vanlige typen det Russel kaller ”participatory design charrette”. ”Such a charrette is ”product-driven” in the sense that the principal objective of the exercise is to generate a design plan for a specific site or area” (Russel 1995:2). Et profesjonelt designteam drar til det området som skal planlegges og utformer planen på stedet. Varigheten av charretten avhenger av økonomi og kompleksitet, men ifølge National Charrette Institute (NCI)², bør prosessen helst ikke være kortere enn fire dager. Årsaken er at planen trenger å få minst tre ”feedbackloops”, altså tilbakemeldinger fra de lokale deltagerne på planene underveis. Planleggingsfasen skal være åpen for alle som ønsker å delta, og det legges vekt på å få med ulike interessehavere (stakeholders). Charretten starter som regel med et åpent møte der prosjektet introduseres og prosessen forklares. I tillegg holdes det flere mindre møter med publikum underveis. Det er også et poeng at publikum skal kunne komme innom plankontoret i løpet av uka for å se arbeidet og komme med forslag. Bill Lennertz (2003:4) beskriver den første charrette-dagen slik:

The first day features tours of the site followed by a team meeting and meetings with key individuals. In the evening a public meeting is held featuring a lecture on the Principles of Town Planning followed by an open public discussion. As the charrette continues over subsequent days, the design team works to synthesize and refine the themes that emerge.

Han skriver videre at: “One of the most important ground rules used throughout the Charrette is “talk with your pen.” This applies not only to designers but to all Charrette participants” (2003:2). Designerne skal både konsentrere seg om detaljer i utformingen av planen, som bygninger og fortau, og større grep som veiføring og arealbruk.

Før selve charretten er det vanlig med noen måneders forberedelse hvor planleggerne setter seg inn i lokale forhold, og de lokale aktørene kan forberede seg. Etter charretten er det vanlig med en revidering av planen før implementeringen kan starte (figur 2.4).

² <http://www.charretteinstitute.org/charrette.html>

Figur 2.4 Hele gjennomføringen av en charrette-prosess (kilde: <http://www.charretteinstitute.org/charrette.html>)

Slik det fremstår på nettsidene til plansmiarrangørene, deler plansmia mange trekk med NCI-prosessen. Plansmiearrangørene skriver på sine nettsider at hovedformålet med plansmiene ”er å samle alle aktører til en prosess der man i løpet av ca. en uke, gjennom felles innsats, lager en byplan som har bred tilslutning og som kan vedtas som reguleringsplan av kommunen”³. Prosessen er ment å være forpliktende for deltagerne, og skal føre frem til en gjennomførbar plan. Den ferdige planen har i norsk sammenheng status som planforslag inntil kommunen eventuelt vedtar den som reguleringsplan.

Plansmieprosessen har disse hovedelementene:

- Først får man alle fakta, ønsker og målsettinger på bordet.
- Deretter lages første utkast til en plan, basert på de beste forslagene og viktigste målsettingene.
- I løpet av uken blir motsetninger løst og planforslaget korrigert i dialog med deltakerne.
- Til slutt har man forhåpentligvis kommet frem til et konkret, uttegnet forslag som alle eller flest mulig kan støtte. Forslaget fremmes på et avsluttende folkemøte og deltakerne inviteres til å slutte seg til forslaget slik at oppslutningen kan synliggjøres.

Boks 2.1 Hovedelementer i en plansmieprosess (Kilde: www.plansmier.org 18.05.10)

Boks 2.1 viser hvordan plansmieprosessen blir presentert på arrangørenes nettsider. Prosessen skal altså ideelt sett inneholde innsamling og bearbeiding av informasjon, utarbeiding av utkast, korrigering av utkast gjennom feedback og konfliktløsning, og til slutt presentasjon av endelig utkast på et folkemøte, hvor deltagerne har mulighet til å stemme over planen.

³ www.plansmier.org (Tilgjengelig 18.05.10)

Charrette-prosessen har gjort det mulig for tilhengere av New Urbanism å gjennomføre deres planleggingsidealer ved å omgå eksisterende byråkratier og konvensjoner. Gjennom charretten kan nyurbanister søke støtte fra publikum for tradisjonell byplanlegging:

Thus, the participatory design charrette is not only a tool for developing a specific design for a place, it is also an educational and political tool for changing the minds of local citizens and their legislators about how development should occur. Without such education and political change, neotraditional designs are not likely to be implemented successfully (Russel 1995:3).

2.5.4 New Urbanism i akademie

Interessen for New Urbanism har generelt vært ganske liten blant akademikere. Planretningen er blitt utviklet hovedsakelig av arkitekter, og er pragmatisk heller enn teoretisk orientert⁴. Noen unntak finnes, og spesielt Emily Talen har jobbet for å bedre den teoretiske forankringen til New Urbanism (Beauregard 2002; Grant 2006).

Det meste av kritikken mot New Urbanism fra akademisk hold er rettet mot designfilosofien i planretningen. For en del planteoretikere fremstår det ensidige fokus på design i New Urbanism som reduksjonistisk (Fainstein 2000; Grant 2006; Talen 2008a). Neglisjering av underliggende faktorer som økonomi, makt og kulturelle preferanser, gjør at New Urbanism-inspirerte løsninger ikke helt kan holde det de lover. Prosjekter som Seaside, Windsor og Celebration i Florida er blitt forsteder og småbyer for de rike, til tross for at en miks av hustyper var ment å tiltrekke seg folk med ulik grad av kjøpekraft. Flere av prosjektene har også vist seg å ha for lav befolkningskonsentrasjon til at kommersielle tilbud kan konkurrere med kjøpesentre i nærheten (Grant 2006). Et annet problem er at det offentlige ofte ikke er villig til å betale for de forseggjorte uteområdene som nyurbanister ønsker å implementere (Talen 2008b). De nevnte stedene fremstår også som ”bare en annen form for forsted”, og ikke med så urbane kvaliteter som New Urbanism argumenterer for (Ford 1999; Grant 2006). Det er blitt rettet mer kritikk mot de store private masterplanene som de ovenfor nevnte i Florida, enn mot oppgradering og utbygging av eksisterende bystrukturer. Det største problemet som nevnes i forhold til oppgradering av nabolag er at gentrifisering tvinger de som bodde der i utgangspunktet til å flytte (Grant 2006). Dette er imidlertid ikke spesielt for New Urbanism.

⁴ Pragmatisk i betydningen ”legge vekt på å oppnå praktiske resultater”, ikke filosofisk pragmatisme som jeg kommer tilbake til senere i kapittelet.

Talen (2008a) mener New Urbanism har bidratt til nødvendig nytenkning om hvordan det er mulig å bygge i USA, men at retningen trenger en større sosial forankring for å komme seg videre. Hun er også skeptisk til bruken av begrepet "community", og mener at fysisk form kan øke sjansen for sosial interaksjon, men at det ikke finnes bevis for at denne interaksjonen skal kunne føre til en følelse av samhold mellom beboerne (Talen 1999). Fainstein (2000) etterlyser fokus på sosial rettferdighet, og kritiserer salgsretorikken i New Urbanism. New Urbanism har ifølge Grant (2006) en tendens til å se ting i svart-hvitt. For eksempel betegnes "suburban" som "less than urban" i "The Lexicon of New Urbanism"⁵.

Beauregard (2002) og Hirt (2009) har forsøkt å passere New Urbanism i en planfilosofisk kontekst. Spørsmålet de begge stiller er: Er New Urbanism moderne eller postmoderne? I utgangspunktet kan man tenke at New Urbanism er pre-moderne med tanke på inspirasjonskildene til planretningen, men historien er ikke så lett å slippe unna:

The projects are then modernist frames made to look *almost* pluralist, *almost* mixed-use, *almost* pedestrian, and *almost* premodern. They simulate what "*might have been*." They are then "double-coded," modern and premodern. And this happens to be a good definition of postmodernism, as Jencks would have it (Hirt 2009:267).

Det samfunnet som New Urbanism forsøker å gjenskape, har forandret seg. Det som før var nødvendigheter; lokale stilarter, lokale byggematerialer, gå istedenfor å kjøre, være sosial på torget istedenfor å se på tv, er i dag valg (Hirt 2009). Selv om New Urbanism tar avstand fra både den modernistiske og postmodernistiske estetikken (uten helt å slippe unna), har retningens fokus på ekspertplanleggeren, koder for design og nedfelling av universelle prinsipper i chartere, klare modernistiske trekk (Beauregard 2002).

Det har vært lite fokus på de demokratiske aspektene ved New Urbanism. Den eneste artikkelen jeg har fått tak i som spesifikt ser på forholdet mellom en New Urbanist charrette-prosess og medvirkning, er Bond og Thompson-Fawcett (2007) sin studie fra Wanaka på New Zealand. De skriver i artikkelen at charrettens medvirkningsaspekt er et område som er blitt neglisjert fra akademisk hold. Jeg vil komme tilbake til denne artikkelen i kapittel 8. Day (2003) har sett på forholdet mellom New Urbanism og diversitet i planleggingen, og mener planretningen ikke tar opp i seg at deres ideer kan forstås forskjellig av ulike grupper. Hun advarer også mot at det ensidige fokuset på "community" kan bidra til å skape "oss-dem" relasjoner ved å fokusere på hva som er "den riktige identitet og historie" i et område. Grant (2006:185) mener at der demokrati står i konflikt med design i New Urbanist-prosesser, så

⁵ http://www.dpz.com/research_lexicon1.htm (tilgjengelig 28.08.10)

vektlegges design høyest: "Principles must take primacy. Good design trumps democracy". Hun mener likevel at prosessen har bidratt til å demokratisere planlegging på steder med dårlige tradisjoner for borgermedvirkning, som i Japan og Sør-Korea.

2.6 Kommunikativ planlegging

Habermas sin teori om kommunikativ rasjonalitet har vært en viktig inspirasjonskilde for det som blir kalt den "kommunikative vendingen" innen planleggingsteori. Jeg vil i denne oppgaven bruke samlebetegnelsen kommunikativ planlegging på de ulike retningene av Habermas-inspirerte planleggingsteorier. I Storbritannia brukes i størst grad termen "collaborativ planning", hvor Patsy Healey blir ansett som den viktigste teoretikeren. I USA snakkes det om "deliberative planning", hvor John Forester betegnes som den mest sentrale skikkelsen (Allmendinger & Tewdwr-Jones 2002). Før jeg ser nærmere på den kommunikative teorien slik den er brukt innen planlegging, vil jeg raskt skissere Habermas' teori om kommunikativ rasjonalitet.

2.6.1 Habermas' kommunikative rasjonalitet

Habermas er kritisk til det moderne prosjekt som gjennom arven etter opplysningstiden har lagt for stor vekt på den subjektive instrumentelle rasjonaliteten. I denne tradisjonen blir rasjonalitet "den ensomme aktørs evne til å gjøre bruk av sin kunnskap for å oppnå sine mål" (Eriksen & Weigård 1999:12). Denne formen for rasjonalitet er knyttet til *formålsrasjonalitetens* resultatorienterte tankegang som vi finner i det instrumentelt rasjonelle planleggingsidealet. Habermas mener derimot at det også finnes en annen type rasjonalitet, nemlig den *kommunikative rasjonalitet*. Denne formen for rasjonalitet knytter seg til den intersubjektive relasjonen mellom kommuniserende og samhandlende individer. Den kommunikative rasjonaliteten handler om å oppnå *forståelse*.

Habermas mener at samfunnsvitenskapen må ta utgangspunkt i hermeneutikken, og forsøke å rasjonelt rekonstruere den know-how som spontant kommer til uttrykk i språk- og handlingskompetente subjekters hverdagspraksis (1999). Han mener det finnes formale kvaliteter i språket som forplikter aktørene i en samtale til å opptre på bestemte måter. Dette kaller han de tre formalpragmatiske gyldighetskrav: *At utsagnet er sant, at det er normativt riktig, og at det er oppriktig* (Amdam & Amdam 2000).

De tre kravene henger sammen med Habermas tre "verdener" (Eriksen & Weigård 1999): *Den objektive verden*, hvor vi finner den formålsrasjonelle handlingsmodellen og

kognitive relasjoner. Sannhetskriteriet knytter seg altså til om utsagnet er bygget på et riktig faktagrunnlag. *Den sosiale verden*, er knyttet til intersubjektive relasjoner og den normative konteksten samtalen foregår innenfor. Gyldighetskravet her dreier seg om utsagnet er riktig i forhold til den normative konteksten. *Den subjektive verden*, er alle individers private sfære og består av vår selv-representasjon. Utsagnet er gyldig om det er subjektivt sannferdig. Habermas er ikke opptatt av innholdet i det man kommer frem til, men måten man kommer frem til det på.

Habermas sin kommunikative etikk har som mål å etablere en ”herredømmefri dialog” – en situasjon som er ikke-undertrykkende for aktørene som deltar i dialogen (Gregersen 1996:8 i Pløger 2002:44):

1. Alle har adgang til å delta i diskusjonen
2. Alle har i diskusjonen adgang til:
 - a. Å problematisere alt.
 - b. Å introdusere ethvert emne.
 - c. Å uttrykke holdninger, behov og ønsker
3. Ingen er hindret i å utøve adgangen til pkt. 1 og 2 på grunn av ytre eller indre tvang.

I tillegg til disse kravene gjelder de formalpragmatiske kravene som ble gjennomgått over. Det rasjonelle i en kommunikativ kontekst er det som overbevisende lar seg begrunne, altså at det *beste argumentet* skal vinne frem. Habermas skiller videre mellom en sterk og en svak kommunikativ handling (Eriksen & Weigård 1999). En *svak kommunikativ* handling betyr at man har forståelse for at en person ut fra sine spesielle preferanser kan ha gode grunner for å handle på en bestemt måte i en gitt situasjon, uten at man selv ville gjort det samme i tilsvarende situasjon. Dette kalles aktørrelative handlingsbegrunnelser, og trenger bare å oppfylle kravene til objektiv sannhet og subjektiv sannferdighet. En *sterk kommunikativ* handling vil si at man er gir sin tilslutning til et intersubjektivt verdisyn, og lar dette gå foran sine private preferanser og valg av mål. Handlingen vil dermed være normativt gyldig fra et intersubjektivt perspektiv. En sterk handling krever at man er enige om et felles perspektiv, en felles situasjonsdefinisjon å bedømme ut fra. Dette betyr at man kun ivaretar sine egne mål så lenge man får kvalifisert aksept hos de andre.

For at den kommunikative handlingsteorien skal få praktisk betydning, må aktørene ha en felles situasjonsdefinisjon slik at de kan koordinere sine handlinger i forhold til hverandre.

Habermas finner en slik felles kontekst i livsverdenbegrepet til Husserl og Schütz. Livsverden er det forråd av ”tatt for gitt”- og delt kunnskap som sikrer at vi ser ting noenlunde likt. Språk og kultur er slike viktige dimensjoner som vi ikke kan sette til side. *Livsverden* er en felles kontekst hvor aktørene kan etablere prosesser for å komme frem til enighet om problematiserte spørsmål (Eriksen & Weigård 1999).

En kommunikativ prosess har som mål å komme frem til *konsensus*. Full enighet er vanskelig å oppnå, men *foreløpige overenskomster* eller *minikonsensus* er også mulige utfall av en debatt. Det vil si at man har kommet til enighet om deler av de tema debatten dreier seg om (Amdam & Amdam 2000).

Diskursetikken

Habermas skiller mellom en *pragmatisk diskurs*, en *etisk-politisk diskurs*, og en *moralsk diskurs* (Eriksen & Weigård 1999). De ulike diskursene egner seg til ulike problemer, og kan gi en pekepinn på hva slags type politiske diskusjoner som trengs i ulike situasjoner.

Den pragmatisk diskursen henger sammen med den utilitaristiske tradisjonen innen moralfilosofien som ligger til grunn for den liberalistiske politikken. Det moralske er her et rent subjektivt spørsmål, og har ingen ideelle verdier, kun individuelle valg. Denne diskursen knytter seg til formålsrasjonaliteten, hva som er mest hensiktsmessig å gjøre for å nå et gitt mål. Det forutsetter at folk vet hva de vil.

Den etisk-politiske diskursen knytter seg til den aristoteliske tradisjon innen normativ filosofi. I denne tankegangen vet ikke folk hva de vil, og trenger dermed etikken for å stake ut riktige valg. Riktige valg blir et spørsmål om identitet, hvem man er og vil være. Denne type problem knytter seg altså til verdivurderinger. Det er denne type spørsmål man ofte forsøker å ta stilling til innen samfunnsplanlegging.

Den moralske diskursen springer ut fra den kantianske tradisjonen, hvor man er opptatt av hvordan det er rimelig å oppføre seg når våre handlinger har betydning for andres interesser. Slike spørsmål er knyttet til rettferdighet. Det moralske spørsmålet handler om hvorvidt vi *alle* rasjonelt kan ville at *alle* skal handle på samme måte i tilsvarende situasjon. Det er altså snakk om hva som er *universelt rett*, ikke bare hva som er godt for ett gitt felleskap - som i etikken.

2.6.2 Patsy Healeys samarbeidende planlegging (Collaborativ planning)

Patsy Healey (2006) er en av dem som har forsøkt å lage en helhetlig planleggingsteori basert på et kommunikativt ideal. Hun bygger opp sin teori på to hovedpilarer: Habermas sin teori om kommunikativ rasjonalitet og Anthony Giddens' struktureringsteori.

Giddens (1984) har forsøkt å bygge bro mellom de teoretiske motsetningene knyttet til aktør og struktur i samfunnsvitenskapene. Gjennom aktørperspektivet er virkeligheten blitt tolket ut fra individers forståelse og handling i en sosial kontekst. Strukturperspektivet har vokst frem fra marxistiske analyser, som har vært opptatt av de samfunnsstrukturer som danner rammer for menneskers handlinger. I Giddens' teori er struktur og aktør gjensidig avhengig av hverandre. Strukturene skaper muligheter og barrierer for aktørene, som samtidig reproducerer og endrer strukturene gjennom sin sosiale praksis. Det er viktig å merke seg at i Giddens' teori er strukturene *interne* og ikke *eksterne*, som i den marxistiske tradisjonen. Strukturene er stort sett tatt-for-gitt og skjulte i dagliglivet. Siden vi er født inn i en sosial verden med etablerte strukturer, tenker vi sjelden over de normer og regler som vi ubevisst følger i løpet av dagen. Healey (2006) refererer til slike ubevisste regler innen organisasjoner som "black boxes", men disse reglene har på et tidspunkt aktivt blitt skapt av en gruppe mennesker. Det betyr at slike sosiale regler også kan forandres gjennom identifikasjon og endring av sosial praksis.

I planleggingspraksis betyr det at man må være klar over at det finnes nedarvede strukturelle barrierer og muligheter i en planleggingssituasjon, men at man gjennom identifikasjon av handlingsmønstre og kommunikasjon mellom deltagere, har mulighet til å endre strukturene gjennom at aktørene endrer sin praksis. Litt enkelt kan man si at Giddens struktureringsteori viser at den sosialt skapte virkelighet kan forandres. Spørsmålet da blir hvordan man skaper gode prosesser for forandring. Habermas gir noen svar på hvilke ingredienser en slik prosess bør inneholde:

Through reflexive dialogue, Habermas argues, through *monitoring* the mechanisms we create to manage ourselves, we can arrive at the richest conceptions of both what is 'true' and what is 'right' that we can collectively imagine, and agree upon, using all our resources of reasoning and all our cultural awarenesses. In the end, what we take to be true and right will lie in the 'power of the better argument' articulated in specific socio-cultural contexts. (Healey 2006:53-54)

Selv om Giddens og Habermas er ulike som tenkere, deler de altså en oppfatning om at sosial mening skapes kollektivt. Dette danner grunnsteinen i det Healey (2006) kaller "en institusjonell tilnærming". Vi "skaper" våre identiteter og relasjoner sammen med andre, og

disse relasjonene danner sosiale nettverk som er forankret i strukturelle muligheter og barrierer. Sosiale relasjoner skaper også muligheten for utvikling av intellektuell og sosial kapital.

Healey mener slike sosiale nettverk og relasjoner har stor innvirkning på politiske styringsprosesser. ”*Governance*, that is, the management of the common affairs of political communities, thus involves much more than the formal institutions of *government*. It may occur in informal arenas too” (Healey 2006:59). Sett fra et slikt synspunkt kan planlegging bidra til å bygge opp relasjoner mellom eksisterende nettverk i en region, samt bygge opp nye meningssystemer. Healey ser dette som måter å bygge opp den institusjonelle kapasiteten til et sted på. Den institusjonelle kapasiteten referer til den totale kvaliteten til relasjonelle nettverk i et område. Dette er en tankegang som spesielt har fått fotfeste innen økonomiske teorier som er opptatt av økonomisk vekst i relasjon til geografiske områder.

En slik måte å tenke på retter oppmerksomhet mot ”hvor vi kommer fra”, altså den sosiokulturelle og historiske forankringen som ulike mennesker har til steder (Healey 2006). Dette knyttes ofte til en postmoderne oppfatning av sted, hvor det er fokus på lokal egenart. I New Urbanism har det fått uttrykk som en søken etter steders morfologi, altså utviklingen av et steds design over tid. I samarbeidende planlegging er det fokus på *den kulturelle ulikhet* som finnes på et sted, altså de ulike måter å forstå verden på som finnes innenfor et sted. I den kommunikative prosessen blir det derfor viktig at de ulike måter å forstå og snakke om verden på som finnes i en gruppe, får lov til å komme til uttrykk i planleggingsprosessen. Det er videre en målsetning om at man gjennom kommunikasjon skal komme til en form for felles forståelse, et nytt *kulturelt lag*, for å bruke Healeys (2006:64) ord:

The institutionalist approach argues that a way through the dilemmas of collaborating across cultural differences is firstly to recognise the potential cultural dimensions of differences (’where people come from’), and secondly, actively to make new cultural conceptions, to build shared systems of meaning and ways of acting, to create an additional ’layer’ of cultural formation. Local environmental planning thus becomes a project in the formation and transmission of cultural layers.

Kultur betyr her; ”the continuously re-shaped product of the social processes through which systems of meaning and modes of thought are generated” (Healey 2006:64). Kultur-begrepet har altså for Healey omtrent den samme funksjonen som livsverden-begrepet til Habermas. Kultur er med andre ord en slags felles kilde av referanser som individer i gruppe kan benytte for å forstå hverandre og seg selv. For Healey kan kommunikative prosesser føre til dannelsen av nye felles referanser, for eksempel for problemløsning.

De sosiale nettverkene på et sted utgjør det Healey (2006:200) kaller ”soft infrastructure”. Den myke infrastrukturen er et viktig bindeledd mellom enkeltborgere og fastlagte styringsstrukturer. Nettverkene er viktige for felles sosial læring og innovasjon. For å hindre at noen grupper eller nettverk blir for mektige, og for å sikre ansvarliggjøring av aktører, trengs en ”hard infrastructure” som kan gi formaliserte regler for å lage bindende avtaler, og for å gi muligheter for å formelt utfordre disse avtalene. I planleggingssammenheng er det som regel kommuneadministrasjonen som med hjelp av lovverket utfører den funksjonen i lokalsamfunnet.

For at ”samarbeidende” prosesser skal fungere godt mener Healey at man gjennom inkluderende argumentasjon bør bli enige i starten av prosessen hvordan uoverensstemmelser skal avgjøres. Strategiene for avgjørelser bør også revideres jevnlig for å finne ut om de fremdeles ”gir mening” (makes sense) (2006:281). Dersom det er uoverensstemmelser mellom den harde og den myke infrastrukturen, kan deltagende planleggingsprosesser bli mislykkede, eksempelvis ved at kommuneadministrasjonen har en annen agenda og ikke tar hensyn til det planprosessen kom frem til (Fiskaa 2005). Den institusjonelle designen, både den harde og den myke, bør altså ha en inkluderende argumentasjonsstil for å fange opp den kulturelle diversiteten på et sted. På den måten kan ulike måter å prate om noe på, og ulike perspektiver, komme frem i planprosessen.

2.6.3 John Forester: deliberativ planlegging og kritisk pragmatisme

John Forester er opptatt av planleggerens rolle, og hvordan planleggingsprosessen kan sikre best mulig kommunikasjon mellom deltagerne. Han tar utgangspunkt i Habermas’ tanker om kommunikativ rasjonalitet, samt neo-pragmatismen innen amerikansk filosofi (Pløger 2002). Med sine røtter i amerikansk pragmatisme har Forester satt fokus på *praktiske utfordringer* og løsninger for planleggere i konfliktsituasjoner.

Utgangspunktet for en pragmatisk planleggingspraksis må således være at planleggere ”must negotiate the worlds of analysis, politics and passion simultaneously” (Forester 1996:241), og planforskningen bør derfor fokusere på *hvordan* de gjør det (”what planners say when and how”). I en demokratisk praksis er det således ikke noen vei utenom *deliberasjon* [drøfting]. (Pløger 2002:37)

I boka *Planning in the face of power* (1989) ser Forester på hvordan forstyrrelser (distortions) i planleggingskommunikasjonen kan hindre utvikling av felles forståelse mellom deltagerne. Han skiller mellom fire forskjellige former for forstyrrelser. Noen av dem er tilfeldige og

spontane, andre er strukturelle eller systematiske. I tillegg skiller han mellom de som er uungåelige, og de som ikke er nødvendige.

Det Forester (figur 2.5) kaller *uunngåelig, ad hoc forstyrrelser* kan være så enkelt som at folk prater utydelig, eller bruker tekniske termer som er vanskelige å forstå. *Unødvendig, ad hoc forstyrrelser* er knyttet til at folk bevisst er uimotagelig for andres synspunkter eller forsøker å manipulere. *Uunngåelige, strukturelle/systematiske forstyrrelser* kan for eksempel være knyttet til spesialiseringen i samfunnet, hvor folk har ekspertise innen ulike felt. Kommunikasjon mellom feltene kan være vanskelig, og det kan oppstå informasjonstap. Det vil derimot være *unødvendig, strukturelle/systematiske forstyrrelser* dersom det skapes falske behov, eller drives propaganda, i prosessen.

Contingency of Distortion	Autonomy of the Source of Distortion	
	Socially Ad Hoc	Socially Systematic/ Structural
Inevitable distortions	1 Idiosyncratic personal traits affecting communication	2 Information inequalities resulting from legitimate division of labor
	Random noise	Transmission/content losses across organizational boundaries
	(cognitive limits)	(division of labor)
Socially unnecessary distortions	3 Willful unresponsiveness	4 Monopolistic distortions of exchange
	Interpersonal deception	Monopolistic creation of needs
	Interpersonal bargaining behavior; e.g., bluffing	Ideological rationalization of class or power structure
	(interpersonal manipulation)	(structural legitimation)

Figur 2.5 Ulike former for forstyrrelser i kommunikasjonen (Forester 1989:34)

De to første kategoriene knyttet til ad hoc-problemer vil kunne løses ved at planleggeren stiller oppklarende spørsmål. De strukturelle/systematiske problemene krever derimot innsikt i maktstrukturer. Forester bygger på Lukes (2005) tredeling av makt, og identifiserer tre ulike måter makt kan virke på. Den første kategorien er knyttet til de som har mulighet til å *ta avgjørelser* i et politisk system, og dermed makt til å informere eller

feilinformere borgere; eksempelvis gjennom forvirrende retorikk, falske løfter, ved å holde tilbake informasjon og ved å ta avgjørelser gjennom illegitime prosesser.

Den andre kategorien er knyttet til aktører som har mulighet for å *sette agenda*. Gjennom å kontrollere informasjonsflyt er det muligheter for å styre borgeres tilgang til å finne ut hva som skjer og når, hva de kan gjøre med det og hvilke valg de har. Siste maktkategori er muligheten som enkelte aktører har til å *forme følte behov*. Makten her ligger ofte i ideologiske presentasjoner av situasjonsdiagnoser og behov, samt muligheter for å tilfredstille disse (Forester 1989).

2.6.4 Kritikk av kommunikativ planlegging

Kritikken mot kommunikativ planlegging er i hovedsak rettet mot planretningens *idealisme*. Flyvbjerg (1998) skriver for eksempel at Habermas' teori om kommunikativ etikk forutsetter at folk er grunnleggende gode og politiske av natur (*homo politicus*). Flyvbjerg mener Habermas' måte å diskutere demokrati på, er som å diskutere sjakk ut fra reglene til spillet, og ikke hvordan spillet faktisk spilles. For Flyvbjerg, og det som er blitt kalt "the dark side of planning theory" (Allmendinger 2002), er maktaspektet det viktigste å ta hensyn til i planleggingen. Flyvbjerg kritiserer Habermas for å ta utgangspunkt i at makt kan skilles fra rasjonalitet, uten at han har empiriske bevis for dette.

Flyvbjerg (1998) tar isteden utgangspunkt i Foucaults maktteorier og Mouffes (2005) agonisme-begrep. Agonisme betegnes som debatt mellom "respektfulle fiender", og er en måte å løfte frem ulikheter mellom debattanter. For Foucault er motstand og strid, i motsetning til konsensus, den mest solide basisen for å praktisere frihet.

Allmendinger og Tewdwr-Jones (2002) mener Healey og Forester har et for idealistisk syn på planleggeren. For Healey og Forester skal planleggeren være en tilrettelegger for demokratisk debatt. Allmendinger og Tewdwr-Jones viser til at planleggere drives av en rekke ulike motivasjoner i yrket sitt, både egoistiske motivasjoner og press fra myndighetsapparatet, for å fylle en gitt rolle som planleggere/byråkrater. Fainstein (2000:455) mener kommunikativ planlegging mangler et innhold:

But when instead ideal speech becomes the objective of planning, the argument takes a moralistic tone, and its proponents seem to forget the economic and social forces that produce endemic social conflict and domination by the powerful. There is the assumption that if only people were reasonable, deep structural conflict would melt away.

Fainstein (2000) påpeker at de problemene som er blitt knyttet til ekspertplanleggere innen modernistisk planlegging, i større grad har vært relatert til maktstrukturer og økonomiske forhold som har ligget utenfor planleggenes påvirkningsområde. Dermed vil ikke nødvendigvis en endring av ekspertrollen effektivt kunne adressere dypereliggende strukturelle ulikheter.

Både Fainstein (2000), Flyvbjerg (1998) og Allmenninger & Tewdwr-Jones (2002) påpeker at kommunikative prosesser vil ta *mye* tid. Kommunikativ planteori neglisjerer at det finnes andre demokratiske bestemmelsesformer som forhandling og avstemming, nettopp på grunn av tidspresset i politikktutforming (2002). Et annet sentralt ankepunkt mot kommunikativ planlegging, som også rammer "Foucaudianere" som Flyvbjerg, er den teoretiske kompleksiteten i retningen. Kommunikativ planteori har, antagelig av den grunn, vært populær blant akademikere, men ikke like populær blant planleggere (Allmenninger & Tewdwr-Jones 2002; Grant 2006). I motsatt fall har New Urbanism blitt populær blant planleggere og urban designere, men ikke blant akademikere.

2.7 Oppsummering av teori, og konsekvenser for medvirkning

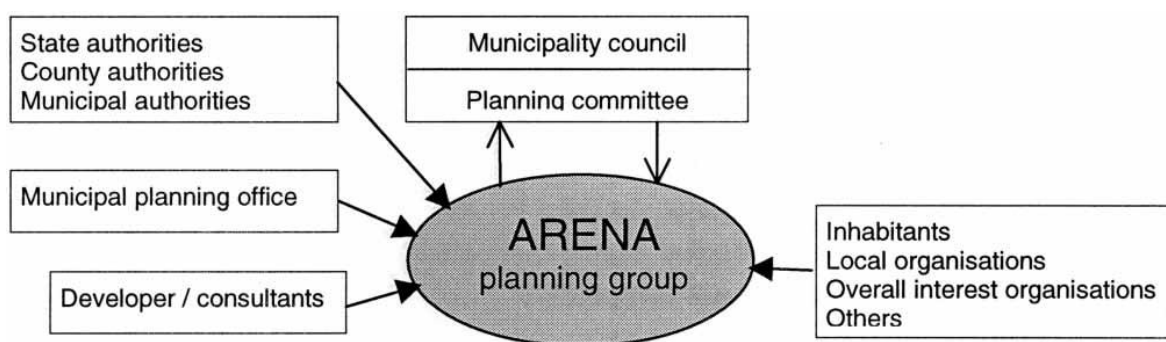
Gjennomgangen av teori og planhistorie har belyst noen utfordringer og mulige løsninger i forhold til medvirkning. Historisk har borgermedvirkning stått svakt både innen designtradisjonen før ca. 1950, og den rasjonelle plantradisjonen fra 50-tallet og oppover. Kunnskapsbasen som planleggingen baserte seg på var i hovedsak knyttet til eksperter innen design eller samfunnsvitenskap. Lokal kunnskap ble derfor i stor grad oversett. Prosessene hadde heller ikke gode nok mekanismer for maktutjevning mellom ekspertplanleggere, politikere, næringsliv og lokalbefolkning. Som Arnstein (1969) tydeliggjorde med sin "medvirkningsstige", kreves det en viss overføring av makt til innbyggerne i planprosesser dersom deres krav skal nå frem.

New Urbanism kan sies å være en gjeninnføring av design som hovedelement i planlegging av steder. Nedvurdering av helhetlige designløsninger innen arealplanlegging har ført til en reaksjon fra nyurbanister, som har løftet frem de estetiske og formgivende sidene ved stedsutvikling som de viktigste. Planretningen har satt fokus på steden byggeskikk og helheten i det bygde miljø. Samtidig er New Urbanism selektiv i forhold til hva som regnes som tradisjoner, og forsøker gjennom koder og chartere å nedfelle universelle prinsipper for god design. Det oppstår derfor et spørsmål om planretningen klarer å fange opp den lokale

konteksten, eller om lokal kunnskap snarere ”filtreres” gjennom et New Urbanist-inspirert normativt perspektiv.

New Urbanism har utfordret både estetiske preferanser og måten planlegging gjennomføres på. Ved å ta i bruk design-charretten som planmetode har New Urbanism-inspirerte planleggere kunnet omgå dominerende fagekspertise, og sette sin egen designekspertise i sentrum for planleggingen. Bruk av charretten som metode er også ment å adressere problemene knyttet til at borgerprotester ofte kommer først når ”spaden står i jorda”. Ved å trekke inn ulike interessehavere i utformingen av prosjektet, kan tidkrevende konflikter i etterkant unngås (Lennertz & Lutzenhiser 2003).

De tekstene som finnes om New Urbanism sine charretter er hovedsakelig ”oppskrifter” for hvordan en charrette skal gjennomføres. Tekstene er korte og gir lite informasjon utover praktiske tips. Det er derfor vanskelig å evaluere hva som er det filosofiske grunnlaget for medvirkning, og hvilket syn planretningen har på deltagerne i prosessen. Grant (2006), Russel (1995) og Fainstein (2000) antyder at nyurbanister sin bruk av designcharretten ikke nødvendigvis er motivert ut fra et ønske om best mulig medvirkning, men i større grad for å få støtte for tradisjonell bydesign. Samtidig oppretter charrette-prosessen en *arena* som i teorien kan gi deltagerne en mulighet til å kommunisere med hverandre. Det er en målsetning i charretten å samle ulike interessehavere som fagekspert, kommunepolitikere, eiendomsutviklere, interesseorganisasjoner og beboere. Sann sett ligner prosessen på Fiskaas (2005) figur for en felles planleggingsarena:

Figur 2.6 Dannelsen av en felles arena for deltagerne i en planleggingsprosess (Fiskaa 2005:165)

For bedre å kunne belyse plansmia i Åfjord som medvirkningsarena, har jeg brukt kommunikativ planteori som analytisk perspektiv. Kommunikativ planteori går etter min mening dypt inn i ulike problemområder knyttet til kommunikasjon og medvirkning. Med utgangspunkt i Habermas sin kommunikative etikk har planretningen satt fokus på *forståelse*

mellom deltagerne i prosessen. Dersom forståelsen danner grunnlag for enighet (konsensus), har prosessen fått et demokratisk legitimt resultat.

I tillegg til forståelse er *inkludering* et nøkkelbegrep i kommunikativ planlegging. Utgangspunktet for Healey er en plankontekst som er full av diversitet; forståelsesmåter, argumentasjonsformer, språk, preferanser, og så videre. For at planprosessen skal være inkluderende, må den være sensitiv overfor ulikheter i kultur. Det gjelder også i forhold til ulike folks opplevelse av sted og stedsutvikling, som jeg retter søkelyset mot i kapittel 6.

Kommunikativ planteori har som utgangspunkt at planleggere skal være mellommenn og tilretteleggere for kommunikasjon og læring i prosessen. Forester retter oppmerksomhet mot forstyrrelser i kommunikasjonen som kan hindre forståelse mellom parter. Spesielt mener Forester planleggerne må være oppmerksom på ulike former for maktutøvelse i prosessen, inkludert sin egen. Forsters perspektiver vil være sentrale i gjennomgangen av kommunikasjon og konfliktløsning i kapittel 7.

Healey legger også vekt på en inkluderende argumentasjonsstil, men knytter denne i større grad til institusjonelle forhold. I mobiliseringen av aktører og nettverk til en planprosess må det sørges for at alle interessehavere blir inkludert. Det er viktig at prosessen tar hensyn til "hvor vi kommer fra", altså de ulike kulturelle perspektivene som finnes blant interessehaverne. Den institusjonelle designen bør også inneholde "a structure of challenges" (Healey 2006:200) som kan sikre ansvarliggjøring og maktutjevning gjennom formaliserte regler. Jeg vil ta for meg det institusjonelle designet i plansmia i kapittel 5.

3 Metodologi og metodevalg

Ideene forholder seg til tingene som stjernebildene til stjernene.

– Walter Benjamin – *Det tyske sørgespilletts opprinnelse* – ⁶

Sluttproduktet av et forskningsarbeid fremstår gjerne helhetlig, men bak representasjonen skjuler det seg alltid en rekke valg. For å gi en helhetlig fremstilling, må forskeren aktivt velge perspektiver, velge bort hendelser og koble sammen ulike hendelser i tid og rom – eller med Benjamins mer poetiske bilde: Koble enkeltstjerner sammen til stjernebilder. I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for valgene jeg har tatt i arbeidet med denne oppgaven, og ta opp noen av de fordelene og ulempene disse valgene har ført til.

3.1 Forskningsdesign

Valg av forskningsdesign gir retningslinjer for *hva* undersøkelsen skal fokusere på, *hvordan* den skal utføres, *hvor* den skal utføres og *hvem* som er aktuelle informanter (Thagaard 2009). Som jeg var inne på i innledningen, var det plansmias fokusering på medvirkning som gjorde at jeg ønsket å studere dette fenomenet. Jeg var nysgjerrig på hvordan en slik deltagende planprosess fungerte, og i hvilken grad lokalbefolkningen var delaktig. På det tidspunktet jeg bestemte meg for å studere plansmier, var plansmia i Åfjord den eneste prosessen av denne typen som med sikkerhet skulle gjennomføres. Valget av sted for feltarbeid var derfor enkelt.

Plansmier er et relativt nytt fenomen, og har så vidt jeg vet ikke blitt studert akademisk tidligere i Norge. Jeg ønsket derfor å *utforske* prosessen og hvordan medvirkningen var lagt opp. I tillegg ønsket jeg å komme nærmere en forståelse av hvordan deltagerne *opplevde* prosessen og sine muligheter til å medvirke. Videre ønsket jeg å benytte faglig kunnskap fra kommunikativ planlegging og stedsforskning som *analytisk perspektiv* for å belyse medvirkningsprosessen.

Jeg ønsket først å gjøre en tidsstudie, men i møtet med felten oppdaget jeg at dette ble vanskelig. For det første viste det seg praktisk vanskelig å få avtalt tid for intervju med informanter før prosessen startet. Differansen mellom tidspunktet jeg fant ut at jeg ville studere plansmier, og starten av plansmieuka i Åfjord, var litt for kort til at jeg fikk tak i nok informanter på forhånd. Det viste seg også at en del av de jeg hadde fått kontakt med, var

⁶ (Benjamin 1994:35)

opptatt eller ute og reiste i uka før plansmia begynte. Jeg reiste til Åfjord en liten uke før plansmia startet med håp om å få ”snøballen til å begynne å rulle”, men hadde for få kontakter i utgangspunktet til at jeg klarte å få nok intervjuer før plansmia startet. De fleste intervjuene ble derfor foretatt etter at plansmia var i gang. For det andre fant jeg ut at arrangørene av plansmia allerede hadde hatt en workshop og et åpent møte om plansmia i april. Det ble dermed vanskelig å skille mellom stedsoppfatninger før og etter innflytelsen fra plansmiearrangørene.

Fleksibilitet og åpenhet er regnet som to av de største styrkene til kvalitative forskningsdesign (Thagaard 2009). I møtet med felten hadde jeg muligheten til å endre litt på problemstillinger og spørsmål for å kunne tilpasse meg konteksten og ta tak i interessante tema som dukket opp.

For å komme nærmere en forståelse av deltagerens opplevelser, anså jeg *kvalitative* forskningsintervjuer som den mest egnede metoden. I tillegg ønsket jeg å *observere* prosessen, slik at jeg kunne beskrive den på nært hold, og analysere kommunikasjon og handlinger. Jeg kommer tilbake til disse metodevalgene nedenfor.

3.1.1 Avgrensning og definering av casestudiet

En case er en empirisk avgrensning av et forskningsfelt, som et geografisk sted, en organisasjon eller gruppe (Thagaard 2009). En stor del av motivasjonen bak dette arbeidet knytter seg nettopp til et ønske om å utforske en planprosess som ikke har vært inngående beskrevet tidligere i Norge. Dette reflekteres i første del av hovedproblemstillingen; *hva kjennetegnet plansmia i Åfjord som metode for planlegging og stedsutvikling*, som i hovedsak dreier seg om å utforske et fenomen. Plansmia i Åfjord er casen som studeres i denne oppgaven, men denne casen forstås i en videre kontekst som eksempel på fenomenet plansmier/charretter og som eksempel på en deltagende planprosess. Dette reflekteres i andre del av hovedproblemstillingen; *hvilke muligheter for, og barrierer mot, medvirkning oppstod i prosessen*, som er et problemorientert spørsmål. I denne oppgaven brukes hovedsakelig kommunikativ planteori som ”målestokk” og analytisk verktøy for å bedømme muligheter og barrierer for medvirkning.

Denne casestudien er i hovedsak *utforskende*, men har også *instrumentelle* trekk. Stake (2005) kaller casestudier instrumentelle når formålet er å bruke casen til å gi innsikt i et tema. Temaet jeg ønsker å gi innsikt i er medvirkning i plansmier. Men funnene fra casen i Åfjord vil være kontekstspesifikke, og eventuelle generaliseringer ut fra en casestudie må gjøres

med forsiktighet. Sammenligning med teori og andre studier av lignende fenomener kan likevel gi en pekepinn på problemstillinger under plansmia i Åfjord som kan være relevante også andre steder.

Den metodiske tilnærmingen i en casestudie kan være både kvalitativ og kvantitativ. Et kvalitativt forskningsdesign har som regel som formål å gi mye informasjon om noen få enheter eller case (Thagaard 2009). Jeg har ønsket å gå i dybden i min case, og har valgt et kvalitativt forskningsdesign og en case som er avgrenset til ett geografisk sted og én planprosess. Casen er også avgrenset tidsmessig fra oppstarten i februar til siste intervjurunde i november 2009. Sterkest søkelys har jeg satt på selve ”plansmieuka” som varte fra 7-10 september 2009.

3.2 Vitenskapsteoretisk tilnærming

Jeg tar i denne oppgaven hovedsakelig utgangspunkt i en moderat sosialkonstruktivistisk forståelse av samfunnsfenomener. Denne epistemologiske forankringen knytter seg til Healeys (2006) ”samarbeidende planlegging”, som jeg gjennomgikk i kapittel 2. Som vitenskapsteori er sosialkonstruktivismen et bredt felt, og ulike tilnærminger kan sies å ha ulik grad av ”radikalitet” (se Wenneberg 2000). Den underliggende logikken i ulike retninger av sosialkonstruktivisme er at det sosiale (språk, kultur, handlinger) blir produsert og reprodusert av individer gjennom bevisst eller ubevisst bruk av normer og regler. Grunnlaget for vår erkjennelse sees altså ikke som noe privat og individuelt (som Descartes ensomme subjekt), men som sosialt og kollektivt konstruert (Eriksen & Weigård 1999; Gergen & Gergen 2007). Vi bygger opp *en felles kultur av meninger* gjennom språklig praksis som gjør at vi kan forstå hverandres ytringer og handlinger (Hall 1997).

Sett i et planleggingsperspektiv gir denne tankegangen en teoretisk mulighet for å skape *nye kulturelle lag* gjennom bevisstgjøring og diskusjon, slik Patsy Healey (2006) argumenterer for. For sosialkonstruktivistisk forskning betyr dette at sosiale fenomener, som sees på som naturlige og uforanderlige, kun oppleves slik fordi ingen ennå har stilt spørsmålstegn ved fenomenets ”naturlighet”. Den sosialkonstruktivistiske logikken kan også benyttes som perspektiv på stedsforskning. Steder gis mening gjennom sosial praksis, og får identitet gjennom å bli representert diskursivt. Sett fra et slikt perspektiv er både mening om steder og materialiteten, altså de bygde strukturene, et produkt av sosial konstruksjon (Cresswell 2004). Fremstillingen av stedet på et gitt tidspunkt er dermed ikke ”naturlig” eller

”tilfeldig”, men et resultat av at noen synspunkter på hva stedet skal være har dominert over andre synspunkter.

I sosialkonstruktivistisk forskning benyttes ofte betegnelsen *diskurs* på de ulike meningssystemer som kulturen er bygget opp av. Iver B. Neumann (2001:18) definerer diskurs som: ”et system for frembringelse av et sett utsagn og praksiser som, ved å innskrive seg i institusjoner og fremstå som mer eller mindre normale, er virkelighetskonstituerende for sine bærere og har en viss grad av regularitet i ett sett sosiale relasjoner”. Man kan se diskurser som en slags regler for hvordan man kan snakke om noe og hvordan man kan handle, og like viktig, hvordan man ikke kan snakke og handle i en gitt situasjon. Som regel vil flere diskurser være i spill samtidig innenfor et tema. Jeg har ikke foretatt en diskursanalyse i denne oppgaven, men jeg vil i kapittel 6 benytte diskursbegrepet for å belyse noen av de oppfatningene om sted og stedsutvikling som kom frem i intervjuene.

Et annet sosialkonstruktivistisk begrep jeg kommer inn på i oppgaven er *subjektposisjon*. Foucault sin kanskje mest radikale påstand er at subjektet er ”produced within discourse” (Hall 1997). Han bygde videre på Louis Althusser's begrep *interpellasjon*, som betegner prosessen hvor språket konstruerer en sosial posisjon for individet (Jørgensen & Phillips 2008). Et klassisk eksempel er et møte med fastlegen. Man går inn i rollen som ”pasient”, en rolle det er knyttet en rekke forventninger til. Det samme gjelder rollen som ”lege”. Foucault kalte disse posisjonene for *subjektposisjoner*, som er den posisjonen man kan innta for at diskursen skal gi mest mening. Dersom man går til legen i rollen som ”mor”, vil ikke det gi noen mening så sant ikke legen er ditt barn. Jeg vil ta i bruk begrepet subjektposisjon for å kaste lys over de ulike rollene som aktørene inntok i planprosessen.

3.3 Datainnsamling og feltarbeid

3.3.1 Valg av informanter

Jeg ønsket i utgangspunktet å snakke med folk som hadde tenkt å være med på folkemøtene i tilknytning til plansmia. Årsaken var at jeg ville studere folks opplevelse av prosessen, samt folks kommunikasjon av stedsoppfatninger på folkemøtene. Jeg dro til Åfjord en snau uke før plansmieuka begynte, men opplevde som nevnt at det var vanskelig å finne informanter. Jeg hadde fått kontakt med en nøkkelinformant som ga meg navn på flere personer det kunne være interessant å snakke med. Men det var få av dem som hadde mulighet til å snakke med meg før plansmia var i gang. I jakten på flere informanter benyttet jeg meg av

”snøballmetoden”, samt at jeg tok uformell kontakt med folk som virket engasjerte på folkemøter, og folk som kom med innspill ved personlig oppmøte på ”plansmiekontoret”. Etter at plansmia startet opp, var det enkelt å finne folk som virket interessante å prate med, og som ønsket å la seg intervju.

Jeg intervjuet både engasjerte innbyggere, lokalpolitikere, folk fra kommuneadministrasjonen og det lokale næringslivet, samt eksterne planleggere fra fagteamet for å få ulike synsvinkler på prosessen. Informantene ble i utgangspunktet kategorisert som ”lokale beboere”, ”lokalt næringsliv”, ”lokal administrasjon”, ”lokale politikere” og ”fagteam”. ”Fagteamet” er navnet som ble brukt i plansmia på de eksterne planleggerne som arrangerte plansmia. Jeg utarbeidet intervjuguider med noen spørsmål som alle ble stilt, og noen spørsmål som var spesifikke for de ulike gruppene. Jeg kommer tilbake til utforming av intervjuguider nedenfor.

Utvalget av informanter fra *lokale beboere* og *lokalt næringslivet* var strategisk, på bakgrunn av engasjement og interesse i plansmia, og ut fra ulike tema som jeg ønsket mer informasjon om og flere perspektiver på. Det gjaldt for eksempel interessekonflikter som dukket opp i prosessen. Jeg forsøkte også å velge informanter med en viss spredning i alder, kjønn og med ulik bakgrunn (type arbeid, og hvor lenge de har bodd i Åfjord). Dette ble ikke gjort i et forsøk på å få et representativt utvalg, men for å få flere ulike perspektiver på prosessen. Informantene fra lokal politikk og administrasjon, og fagteamet ble valgt for sine spesifikke roller i plansmia. Selv om jeg var på jakt etter spesialkunnskap hos disse informantene, var jeg også interessert i deres synspunkter på stedet, stedsutvikling og prosessen. Alle informantene mine er voksne med en aldersspredning fra 30 til 80 år.

Under den andre intervjurunden, som jeg foretok i oktober, var jeg mer målrettet i forhold til hvilke informanter jeg tok kontakt med. Da valgte jeg å snakke med de mest sentrale lokale aktørene, samt et utvalg av lokale beboere jeg hadde intervjuet tidligere. I denne intervjurunden fokuserte jeg på informantenes opplevelse av prosessen, og de tanker de satt igjen med etter at den var over. Jeg foretok i alt 33 intervjuer (tabell 3.1) fordelt på tre intervjurunder. I andre intervjurunde hadde jeg flere ”spesialspørsmål” til noen av de sentrale aktørene i prosessen, og jeg har valgt å skille dem ut fra informantgruppene og gi dem informantnavn etter de rollene de hadde i prosessen. For eksempel skilte jeg ut ”Lokal planlegger” fra gruppen ”Lokal administrasjon”, og Arkitekten og Medvirkningsansvarlig fra ”Fagteamet”. Dermed satt jeg igjen med tre informantgrupper: ”Lokalbefolkning/Lokale beboere”, ”Lokalt næringsliv” og ”Lokal administrasjon”, i tillegg til aktørene: ”Ordfører”,

”Opposisjonspolitiker”, ”Leder for ØÅE” (Øvre Årnes Eiendom), ”Lokal planlegger”, ”Arkitekten” og ”Medvirkningsansvarlig”. Aktørrollene er brukt som navn i analysen, og korte sitater fra informantene er satt i kursiv. Alle de sentrale aktørene som er gitt egne navn er intervjuet to ganger, med unntak av Medvirkningsansvarlig og Arkitekten, som jeg intervjuet i Oslo i november. I tillegg er to informanter fra næringslivet og fem informanter fra lokalbefolkningen intervjuet to ganger.

Tabell 3.1 Informanter; tidsrom og antall intervjuer

Informantgrupper/ Sentrale aktører	Intervjurunde 1 September	Intervjurunde 2 Oktober	Intervjurunde 3 November
Lokalbefolkning	8	7	
Lokalt næringsliv	4	2	
Lokal administrasjon	1	1	
Ordfører	1	1	
Opposisjonspolitiker	1	1	
Leder for ØÅE	1	1	
Lokal planlegger	1	1	
Arkitekten			1
Medvirkningsansvarlig			1
Sum	17	14	2

Etiske retningslinjer

Jeg har forsøkt å følge de tre sentrale etiske retningslinjene innen kvalitativ forskning om *informert samtykke, konfidensialitet og konsekvenser* (Thagaard 2009). Prosjektet ble meldt inn til NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste), som godkjente intervjuguider og samtykkeskjema. Samtykkeskjemaet (vedlegg 2) informerte om tema og formål med studien, anonymitet og at informantene når som helst hadde anledning til å trekke seg. Etter at jeg hadde tatt kontakt med mulige informanter, ga jeg dem samtykkeskjemaet for gjennomlesning og signering.

Det vanskeligste kriteriet å overholde i dette prosjektet har vært kravet om konfidensialitet. Åfjord er en liten kommune der ”alle kjenner alle”, og det er derfor vanskelig å skjule identiteten til informantene selv når de anonymiseres. Jeg har valgt å gi relativt lite informasjon om informantene i oppgaven, utover de sitatene som er gjengitt, for at det skal være vanskeligere å gjenkjenne dem. Opplysningene som blir gjengitt i oppgaven kom stort

sett frem i prosessen, og er derfor kjent for de involverte. Jeg vurderer det også slik at opplysningene som ble gitt ikke er av spesielt sensitiv art.

3.3.2 Observasjon og posisjonalitet

I forbindelse med plansmia ble det arrangert et kurs for studenter som var interessert i å lære mer om prosessen. Kurset ble annonsert gjennom INTBAU-nettverket (International Network for Traditional Building, Architecture & Urbanism) og tiltrakk seg mange arkitekter fra utlandet, blant annet fra India og Hong Kong, som ville lære mer om prosessen og oppleve et eksotisk sted. De fleste av dem var nyutdannede arkitekter, et par var studenter, men det var også enkelte mer erfarne arkitekter og stedsutviklere blant kursdeltagerne. Kurset ble også markedsført gjennom de kontaktene plansmiearrangørene har i Norge, og det var også to norske studenter (ikke arkitekter) som hadde meldt seg på. Jeg var lenge usikker på om jeg skulle melde meg på, da jeg var redd for at informantene skulle knytte meg til arrangørene av plansmier, og ikke se på meg som en uavhengig observatør. Jeg bestemte meg til slutt for å melde meg på fordi jeg anså det som en god mulighet til å bli bedre kjent med prosessen og tankene bak plansmier.

Kurset var ganske løst organisert og var lagt opp slik at deltagerne fikk ulike oppgaver knyttet til planleggingen. Det var stort sett designorientert noe som passet alle arkitektene bra, men kunne være litt frustrerende for de tre deltagerne som ikke hadde designbakgrunn (meg selv inkludert). Det var interessant å få litt innblikk i hvordan arkitekter jobber, og spennende å være del av en internasjonal gruppe. Deltagelsen gjorde meg litt mindre til en outsider i fagteamet, fordi min tilstedeværelse ikke bare ble assosiert med prosjektet mitt. Jeg fikk likevel ikke så mye faglig ut av kurset, delvis på grunn av at jeg hadde begrenset med tid til å være med på grunn av mange intervjuavtaler, og delvis fordi det ikke var lagt opp til forelesninger eller faglige diskusjoner på kurset.

Rollen som observatør var tydeligst under folkemøtene og styremøtene i plansmieuka. På første folkemøtet fikk jeg noen minutter til å presentere meg selv og prosjektet mitt. Under presentasjonen informerte jeg om at jeg ikke ville benytte personsensitive opplysninger fra folkemøtene, men at jeg var interessert i de temaene som ble tatt opp. Jeg forsøkte også å gjøre det klart at det var mulig å si fra om man ikke ønsket at jeg skulle observere, og at folk kunne ta kontakt i pausen om de lurte på noe. Jeg fikk ingen reaksjoner på min tilstedeværelse, men jeg vil anta at terskelen er ganske høy for å ta kontakt i en slik situasjon. Det er også vanskelig å anslå om min tilstedeværelse kan ha påvirket debatten. Som jeg vil

komme tilbake til i kapittel 7, var det få som ønsket å ta ordet på det første folkemøtet. Kursdeltagere fra inn- og utland, observatører (meg selv og en fra NTNU), en journalist fra lokalavisa, samt at en fra fagteamet filmet hele prosessen til en dokumentar om plansmier, gjorde at det var mange faktorer som kan ha bidratt til at få ønsket å ta ordet. Det er vanskelig å bedømme om noen av disse faktorene virket inn på debatten. Ingen av informantene ga uttrykk for det i intervjuene i hvert fall.

Observatørrollen jeg hadde på styremøtene var litt annerledes. Der var jeg den eneste utenforstående, og jeg satt på et eget bord i samme rom som styremøtet foregikk. Det er igjen vanskelig å anslå om min tilstedeværelse kan ha påvirket møtene. Også styremøtene ble filmet, i hvert fall deler av tiden. Jeg vil anta at disse faktorene kan ha hatt en viss disiplinerende effekt på hva folk sa direkte, men samtidig var møtedeltagerne personer som er vant til å snakke foran flere mennesker, og diskusjonene på møtene var tidvis engasjerte. Jeg skrev feltnotater både fra folkemøtene og styremøtene. I tillegg førte jeg en mer generell dagbok om de opplevelsene jeg hadde under feltarbeidet.

Jeg vil karakterisere rollen min som delvis deltagende observatør (Fangen 2004). Det var ikke noen målsetning for meg å bli en del av plansmia. Jeg valgte å holde litt avstand og forsøkte å unngå å endre samhandlingen i prosessen. Deltagelsen på kurset ga meg litt generell informasjon om hvordan prosessen fungerte, og en følelse av hvordan det var å være med. Det eneste jeg bidro med i prosessen var å gå igjennom oppgavene som elevene ved den videregående skolen i Åfjord hadde laget i forbindelse med plansmia. Elevene hadde fått i oppgave å tegne og forklare hvordan de ønsket at Årnes skulle være. Jeg gikk gjennom alle oppgavene og oversatte ønskene til engelsk slik at fagteamet og kursdeltagerne kunne forstå det. På denne måten fikk jeg også satt meg inn i elvenes ønsker for stedsutvikling på Årnes.

I ettertid angrer jeg litt på at jeg ikke spurte om å få observere litt av det arbeidet som foregikk på det kontoret på hotellet hvor 3D-modelleringen og uttegningen av forslag ble gjort. Dette kunne kanskje gitt meg et bedre inntrykk av hvordan avgjørelser ble tatt av fagteamet underveis. Jeg var heller ikke til stede på noen av møtene hvor fagteamet var skytteldiplomater mellom uenige parter. Dermed mangler jeg noe informasjon om avgjørelser og forhandlinger. Jeg tror likevel jeg har fått tak i en del av denne informasjonen gjennom intervjuer med to representanter fra fagteamet og ulike parter i konfliktene.

3.3.3 Kvalitative intervjuer

Jeg valgte kvalitative forskningsintervjuer (Kvale & Brinkmann 2009) som hovedmetode for å skaffe informasjon om prosessen. Stedsoppfatninger er ofte diffuse og delvis ubevisste i folks hverdag. Denne type informasjon er vanskelig å få tak i på andre måter enn gjennom intervjuer. Jeg benyttet meg av *delvis strukturerte* intervjuer som tar opp faste tema som forskeren ønsker svar på, men samtidig er fleksible nok til at spørsmålene kan tilpasses informantenes fortellinger og forfølge interessante tema (Kvale & Brinkmann 2009; Thagaard 2009). Før jeg dro i felt, laget jeg intervjuguider som dekket de tema jeg ønsket informasjon om. Jeg utarbeidet i alt tre intervjuguider. Den første var konsentrert rundt stedsoppfatninger, ønsker for stedsutvikling, følelse av innflytelse i samfunnet og forventninger til prosessen. I tillegg hadde jeg noen spesifikke spørsmål til de ulike gruppene, for eksempel spørsmål om lokale politiske forhold eller forhold for næringslivet. Den andre intervjuguiden hadde spørsmål om hvordan informantene opplevde prosessen, og hva som kunne vært gjort annerledes. Den tredje intervjuguiden ble utarbeidet til intervjuene med to representanter fra fagteamet. (Se vedlegg 1. for intervjuguider).

Min rolle i intervjuene var stort sett begrenset til å stille spørsmål, men innimellom utviklet noen intervjuer seg i retning av mer ustrukturerte intervju. Jeg forsøkte å stille åpne spørsmål for å unngå å lede informantene for mye. Båndopptaker ble benyttet for at jeg skulle være sikker på at jeg hadde fått med meg informantenes utsagn på en korrekt måte. Ingen av informantene ytret noen motforestillinger mot bruken av opptaker. Intervjuenes lengde varierte veldig, fra 20 minutter til nesten to timer, men de fleste intervjuene var 30-45 minutter lange. Jeg forsøkte å legge til rette for at informantene kunne velge det stedet som passet dem best. Intervjuene ble enten foretatt på informantens kontor (i arbeidstida), eller på Fosen Fjord Hotell hvor plansmia ble holdt. Jeg forsøkte å ha noen intervjuer på hotellrommet mitt, men følte at rommet ble litt for trangt til å kunne skape en avslappet atmosfære. De fleste intervjuene på hotellet ble utført i foajeen eller i spisesalen når vi var på hotellet, og det fungerte ganske bra, selv om vi av og til ble forstyrret av andre gjester eller personale som ryddet. Enkelte intervjuer kan ha blitt påvirket negativt av en litt urolig atmosfære, både med tanke på konsentrasjon og hva informantene turde å si med andre folk til stede, men det er ikke noen tydelige forskjeller mellom informasjonen som kom frem på hotellet og andre steder.

Jeg er usikker på i hvor stor grad informantene mine assosierte meg med fagteamet og resten av kurset. Enkelte av informantene refererte til meg som en av kursdeltagerne, men de

var også klar over at jeg hadde mitt eget prosjekt. Når temaet dukket opp i intervjusituasjoner forsøkte jeg å distansere meg litt fra kurset med å si, som sant var, at jeg ikke hadde tid til å være med så mye på grunn av masterprosjektet mitt. Thagaard (2009) peker på at maktforholdet mellom intervjuer og intervjuobjekt ofte er preget av asymmetri. Jeg tror at rollen som student bidro til å gi meg en litt ”ufarlig” rolle, og jeg følte at informantene stort sett var ganske avslappede i intervjusituasjonen.

3.4 Databehandling og analyse av data

3.4.1 Transkribering og vektlegging av informanter

Jeg valgte å transkribere de fleste intervjuene fordi jeg ønsket å beholde informantenes formuleringer og få så nøyaktige sitater som mulig. Under arbeidet med å transkribere intervjuene innså jeg at jeg måtte foreta noen valg i forhold til hvilke intervjuer jeg ikke skulle transkribere. I felt ble jeg litt for ivrig etter å få så mye informasjon som mulig, og endte opp med en vanskelig håndterbar mengde med intervjuer. Jeg valgte å fokusere på de informantene som hadde vært mest delaktige i prosessen. Det var stort sett den gruppen jeg intervjuet to ganger, samt en lokal informant jeg fikk et langt intervju med i siste intervjurunde. Et par av intervjuene viste seg å være mindre relevante for problemstillinga, og jeg har derfor ikke vektlagt disse intervjuene i oppgaven. I gjennomlyttingen av intervjuene opplevde jeg også datametning på en del tema. Der jeg opplevde metning har jeg valgt sitater fra de informantene som jeg har transkribert. Jeg har valgt å ta med noen sitater fra informanter som jeg ikke har transkribert hele intervjuene til, der de bidrar med nye eller utfyllende perspektiver. Selv om jeg var urutinert og gapte over vel mye informasjon, er jeg likevel glad for at jeg fikk snakket med så mange mennesker i Åfjord. Spesielt den andre runden med intervjuer ga meg et tydeligere inntrykk av stedet og maktrelasjonene der.

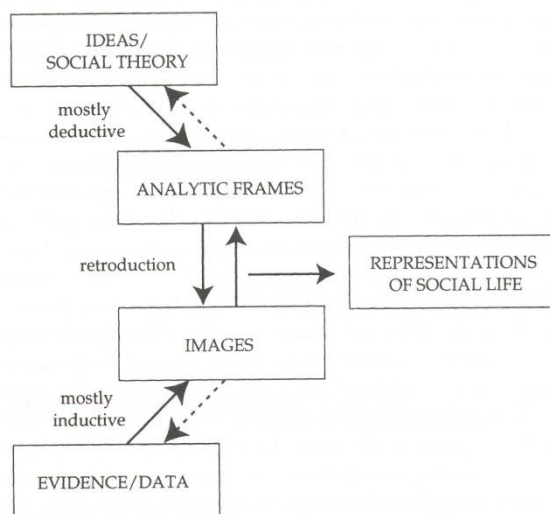
3.4.2 En abduktiv bevegelse i analysen

En fare ved en sosialkonstruktivistisk tilnærming er at den risikerer å løsrive seg helt fra datagrunnlaget og miste de perspektivene som empirien kan bidra til å belyse fenomenet med. ”En extrem konstruktionism tränger helt bort korrespondenssidan och risikerar därmed att hamna i personlig tyckande” (Alvesson & Skoldberg 1994:38). Alvesson og Skoldberg mener en løsning på problemet er å aktivt sette ulike vitenskapsteoretiske perspektiver opp mot hverandre for å oppnå en høyere grad av *refleksjon* (1994:324). De eksemplifiserer metoden

med det de kaller kvadrohermeneutikk som inneholder empirihåndtering (ulike empirinære metoder), tolkning (hermeneutikk), kritisk tolkning (ideologikritisk teori) og språk/autoritetsrefleksjon (postmodernisme og poststrukturalisme). Hovedpoenget er imidlertid ikke at alle nivåer må med, men ”reflexionens og tolkningens princip i stället för ett bestämt antal nivåer; en rörelse i stället för en statisk, fyrskiktad struktur (1994:324). De velger å kalle metoden *refleksiv tolkning*, som har en dobbel betydning. Det handler ikke bare om forskerens refleksjon, men også om at ulike analytiske nivåer reflekteres i hverandre. Med andre ord de ulike vekselvirkninger og innflytelser som ulike teoretiske nivåer kan øve på hverandre når de sammenstilles, for eksempel gjennom å sette teoretiske perspektiver opp mot empiriske perspektiver.

I tillegg til et sosialkonstruktivistisk utgangspunkt har jeg benyttet en *hermeneutisk* tilnærming til datagrunnlaget. Den hermeneutiske tradisjonen legger vekt på *opplevelse* heller enn sanseinntrykk, og forsøker å oppnå kunnskap gjennom *tolkning* (Alvesson & Sköldberg 1994). Forskeren tolker ut fra sin for-forståelse som kan være basert på både faglig og triviell kunnskap. Et viktig poeng i hermeneutikken er at objektet som studeres beholder sin autonomi. Forskeren kan altså ikke forstå den eller det som studeres direkte, men kan nærme seg en forståelse gjennom empati og tolkning. Jeg har forsøkt å få frem en del av informantenes egne formuleringer gjennom sitat, slik at deres perspektiver bedre kommer frem og beholder noe av sin autonomi. Med det mener jeg at informantenes perspektiver blir tydeligere, og kan reflektere mine tolkninger og de analytiske perspektivene jeg benytter. Det bør likevel påpekes at de sammenhenger sitatene står i har innvirkning på leserens tolkninger av dem.

En refleksiv tolkning innebærer både *innlevelse* og *distanse* til datamaterialet. Det er viktig å forsøke å forstå informantenes opplevelser, men for at forskningen skal bli interessant er det også viktig å løfte blikket analytisk. Bruk av teoretiske perspektiver har hjulpet meg til å belyse datagrunnlaget. Bevegelsen i analysen fremhever det dialektiske forholdet mellom empiri og teori som kalles *abduksjon* (Alvesson & Sköldberg 1994; Thagaard 2009). Ragin (figur 3.1) gir en skjematisk fremstilling av en abduktiv bevegelse i forskningen (han kaller det retroduksjon), hvor forskeren sammenstiller empiri til bilder/kategorier, velger teori som kan fungere som analytiske rammer, og utvikler en forståelse av det som studeres ved å se dem opp mot hverandre:

Figur 3.1 Eksempel på en abduktiv bevegelse i forskning (Ragin 1994:57)

Før jeg dro i felt hadde jeg som nevnt noen vage analytiske rammer knyttet til en sosialkonstruktivistisk stedsforståelse og kommunikativ planlegging. Disse rammene påvirket hva jeg så etter i felt. Samtidig forsøkte jeg å gi rom for informantenes fortellinger ved å stille relativt åpne spørsmål rundt de temaene jeg var interessert i. De transkriberte intervjuene ble så analysert ved hjelp av meningsfortetting, altså en forkortelse av intervjupersonens uttalelser (Kvale & Brinkmann 2009). Dette nivået i analysen kan kalles 1. grads hermeneutikk, hvor jeg forsøkte å sette meg inn i informantenes tanker og fortellinger. Intervjuene ble så lest med mer teoretiske briller, hvor jeg kategoriserte utsagn ut fra teori. Analysen kan beskrives som temasentrert (Thagaard 2009), hvor ulike datakilder som omhandlet samme tema ble satt i sammenheng med hverandre. I starten opererte jeg med ganske brede kategorier som eksempelvis ”stedet” og ”mobilisering”. Materialet ble organisert slik at de ulike datakildene som dekket de samme temaene ble satt sammen. Deretter sammenlignet jeg de ulike informantenes utsagn innenfor et tema og forsøkte å finne mønster og nye kategorier. For eksempel fant jeg et mønster innenfor den brede kategorien ”stedet” som jeg tolket som ”urbane perspektiver”, og beskrivelser som jeg tolket som ”bygdeperspektiver”. På den måten lagde jeg to nye kategorier innenfor kategorien ”stedet”.

De analytiske rammene påvirket hva jeg så etter i felt og hvordan jeg har tolket observasjonene. Forskerens for-forståelse bidrar til å strukturere inntrykkene, og man kan si at forskeren *produserer* data gjennom tolkninger og begrepsfesting av observasjoner (Aase & Fossåskaret 2007). Empirien må derfor ikke forstås som ”ren”, i betydningen en direkte

refleksjon av virkeligheten, men er alltid tolket enten av informanten (i intervjuer) eller forskeren (observasjon) (Alvesson & Sköldbberg 1994). Informantenes og forskerens ulike tolkninger danner *perspektiver* som kan bidra til å belyse et fenomen. Fordi vi mennesker som sagt danner felles kulturer av meninger, vil en del perspektiver være sammenfallende. Ragin bruker i figuren betegnelsen "evidence" (bevis) om datagrunnlaget. Jeg deler her Alvesson og Sköldbbergs (1994) argument om at empiri generert av observasjoner av den sosiale virkeligheten, og fra intervjuer, ikke kan sees som direkte bevis for en teori eller påstand, men at empirien kan fungere som *argument*. Argumentets styrke avhenger av påliteligheten og validiteten til forskningsprosjektet.

3.4.3 Hvordan kan forskningens pålitelighet og validitet bedømmes?

Bildet av forskeren som en "forteller" ødelegger illusjonen om "den nøytrale forskeren" som lett kan byttes ut med en annen uten at resultatet av forskningen endres. Dette omtales gjerne som problemer knyttet til forskningens reliabilitet. Innen kvalitativ forskning blir repliserbarhet ikke sett som veldig relevant, fordi funnene ofte er spesifikke for konteksten og forskerens subjektive forståelse. Isteden fokuseres det på at forskeren kan gjøre rede for fremgangsmåtene i prosjektet (Thagaard 2009:200). Påliteligheten knyttes også til kvaliteten på datamaterialet (Grønmo 2004). Under de intervjuene jeg foretok opplevde jeg ofte at informantene bekreftet hverandres fortellinger, selv når de var uenige om det saken handlet om. Samsvaret mellom intervjuene kan sies å være høyt, noe som styrker påliteligheten til dataene. Jeg intervjuet mange informanter og fikk dannet meg et bilde av prosessen som jeg mener jeg kan stole på.

Forskerens fremgangsmåter legger grunnlaget for å bedømme *validiteten* (gyldigheten) til de tolkninger forskeren har kommet frem til. Kvale (2009) foreslår tre mål på validitet: Håndtverksmessig kvalitet, kommunikativ validitet og pragmatisk validitet:

Håndtverksmessig kvalitet knytter seg til forskerens arbeid. Hovedregelen er at jo tydeligere det er hva forskeren har gjort, jo lettere er det å evaluere arbeidet etterpå. Rent praktisk betyr det at forskeren må være systematisk i innhenting og bearbeiding av data, og etterstrebe refleksivitet rundt egne valg. Innenfor hermeneutisk forskning er man også opptatt av tolkningene i oppgaven har en indre sammenheng (koherens), altså at ulike slutninger ikke går på tvers av hverandre.

Den *kommunikative validiteten* innebærer å overprøve kunnskapskrav i en dialog der det beste argumentet vinner. Habermas' diskursteori, som ble gjennomgått i kapittel 2, kan

brukes som mal også her. Er forskerens utsagn faktisk sant, oppriktig og i tråd med den normative konteksten? Ved å sette den skapende forskeren inn i en sosial sammenheng minsker faren for ”rent personlig tyckande”(Alvesson & Sköldberg 1994). Kritikken et forskningsarbeid møter kan komme fra ulikt hold. Vanligst er kritikk fra egen fagkrets eller et bredere forskningssamfunn, men kritikk kan også komme fra informanter som ikke kjenner seg igjen i forskerens fremstilling. Et forskningsprosjekt kan for eksempel få ros fra andre forskere, men kritikk fra informantene fordi den normative konteksten er ulik. I en masteroppgave får man testet den kommunikative validiteten fra forskningssamfunnet gjennom muntlig utspørring og karaktersetting. Enkelte forskere velger også å utarbeide analysen sammen med informantene, eller sidestille informantenes tolkninger med forskerens tolkninger i teksten (Gergen & Gergen 2007). En slik forskningsdesign kunne vært interessant i tilknytning til denne oppaven som omhandler kommunikativ etikk, men jeg anså at en slik forskningsdesign ville være for krevende tidsmessig både for meg og informantene.

Den *pragmatiske validiteten* avhenger av hvorvidt forskningen har praktisk verdi; enten ved at et kunnskapsutsagn ledsages av handling, eller at det bidrar til en handlingsendring. Forskeren kan påvirke den pragmatiske validiteten ved å forsøke å gjøre forskningen anvendelig for praktisk utprøving. I slutten av kapittel 9 vil jeg komme med noen anbefalinger til gjennomføringen av innbyggermedvirkning i plansmier.

For at kvaliteten på arbeidet lettere kan bedømmes har jeg i dette kapittelet forsøkt å tydeliggjøre de valgene jeg har tatt, og hvordan jeg har samlet inn, behandlet og analysert dataene. Grønmo (2004) mener validiteten også omhandler i hvilken grad datamaterialet er gyldig for de problemstillingene som er valgt i oppgaven. Datamaterialets validitet sees som høy dersom de er egnet til å gi svar på forskningsspørsmålet. I løpet av arbeidet med denne masteroppgaven har jeg justert problemstillingene noe, slik at de bedre kunne stemme overens med de spørsmålene datamaterialet gir grunnlag for å belyse og drøfte. Før jeg dro i felt hadde jeg som nevnt tenkt å gjøre en tidsstudie gjennom å sammenligne informantenes stedsoppfatning før og etter plansmia. Da dette viste seg vanskelig å gjennomføre i praksis, endret jeg på problemstillingene slik at tidsfaktoren ikke ble viktig for å kunne svare på dem.

4 Kontekst

4.1 Årnes og Åfjord⁷

Åfjord er en kystkommune som ligger omtrent midt på Fosenhalvøya i Sør-Trøndelag fylke. Kommunen har litt over 3200 innbyggere (ca. 1200 av dem i tettstedet Årnes) og er 955 kvadratkilometer i utstrekning. Årnes ble etablert som kommunesenter på 1950-tallet. Monstad, som ligger et par kilometer vest for Årnes, hadde tidligere vært det viktigste senteret i kommunen på grunn av båtforbindelsen med Trondheim, men når riksveien kom ble Monstad utkonkurrert av Årnes som sentrum i kommunen. I dag er det mer eller mindre sammenhengende bebyggelse mellom Årnes og Monstad, med mest boliger på Monstad og mest handel på Årnes. Åfjord har tradisjonelt vært en landbruks- og fiskerikommune, og landbrukssektoren er fremdeles viktig med omtrent 17 prosent av kommunens sysselsetting. Servicesektoren er den største sysselsetteren, og Åfjord kommune er den største arbeidsplassen med vel 300 ansatte. Kommunen har en stor bygg- og anleggssektor med tre store entreprenørbedrifter som står for omtrent 19 prosent av sysselsettingen. Selve Årneset ligger mellom to lakseførende elver, Stordalselva og Nordalselva, som har tiltrukket seg fisketurister siden 1840-tallet. Hytte- og fritidsturisme er også en viktig næring. Det foreligger planer for vindkraftutbygging i kommunen. Årnes har grunnskoletilbud på alle trinn, kunstgressbane og en idrettshall.

Figur 4.1 Åfjords beliggenhet i forhold til Trondheim

Figur 4.2 Oversikt over Åfjord kommune

⁷ Kilde: Åfjord kommunes nettsider (<http://www.afjord.kommune.no>), og intervjuer med lokale informanter.

4.2 Plansmias historie i Norge

Det er i hovedsak nettverket rundt stiftelsene Byens fornyelse og senere Allgrønn Omgivelser som har vært de største pådriverne og pionerene i Norge for å bruke charretter/plansmier som planmetode. ”Vi har vært en gjeng som har vært kritiske til samfunnsplanlegging, opptatt av demokrati, tilpassing, human skala, som har vært mye i opposisjon til modernismen og storskalautbygging som har vært de siste ti årene” (Arkitekten). Plansmienettverket i Norge har tilknytning til den internasjonale organisasjonen INTBAU. Organisasjonen har deltatt som partnere i gjennomføringen av flere plansmier i Norge, inkludert plansmia i Åfjord. Både INTBAU og Allgrønn Omgivelser kan sies å være assosiert med New Urbanism-bevegelsen.

Den første plansmia i Norge ble gjennomført i 2001 i Bjørvika i Oslo, det har også blitt gjennomført plansmier i Fredrikstad i 2002, på Majorstua i 2004, en til i Bjørvika, og en i Hollenderkvarteret i Oslo i 2008. Slik jeg oppfatter det, er det imidlertid i gjennomføringen av de tre siste plansmiene, på Brokelandsheia i mars 2009, Åfjord i september 2009 og Evje i januar 2010, at prosessen har funnet sin nåværende form. Disse tre siste plansmiene skiller seg ut ved at planene som er utarbeidet har blitt vedtatt av de respektive kommunene i etterkant. Stedene disse tre plansmiene har vært gjennomført på ligner også litt på hverandre ved at de er handelssentre og knutepunkter i kommuner med relativt få innbyggere. Plansmia i Åfjord skiller seg ytterligere ut ved at det der var et delvis privat selskap, Øvre Årnes Eiendom AS, som tok initiativet til planprosessen. På Evje og Brokelandsheia var det kommunen som stod som ansvarlige for prosessen.

5 Hvordan var planprosessen organisert?

Begrepet *organisering* viser her både til kombinasjonen av den harde og myke infrastrukturen Healey (2006) beskriver, og det jeg har beskrevet som ”mobilisering av bias”, i kapittel 2.

Den myke infrastrukturen handler om relasjonsbygging og uformelle nettverk mellom aktører, mens den harde infrastrukturen viser til formelle maktstrukturer for styring og avgjørelser.

Den harde infrastrukturen skal bidra til å dempe og hindre dominans fra ulike maktsentre gjennom å opprette en ”structure of challenges” (Healey 2006:200), som er regler for konfliktløsning og hvordan avgjørelser skal tas. Healey hevder at et bærekraftig institusjonelt design oppstår når begge nivåer fungerer godt sammen og i relasjon til sin videre kontekst.

Når Healey skriver om institusjoner i *Collaborative planning* (2006) forstår jeg det slik at hun først og fremst tar utgangspunkt i faste planinstitusjoner, for eksempel en kommuneadministrasjon. Gjennom faste *rutiner* for styring utvikler planinstitusjoner ekspressive *stiler* som påvirker hva som gjøres og hvordan det gjøres (2006:216). Selv om plansmier/charretter ikke er faste planinstitusjoner, mener jeg at gjennomgangen av New Urbanism og charrette-metoden i kapittel 2 viser at metoden har en del formaliserte normer og regler for hvordan en planprosess skal gjennomføres. Charretten/plansmia kan i Healeys språk forstås som den harde infrastrukturen som gir normer og regler for styring og avgjørelser. Den store forskjellen i denne casen er at den myke infrastrukturen og den harde infrastrukturen har ulik kontekstuell bakgrunn. Den myke infrastrukturen består hovedsakelig av de lokale nettverkene, mens den harde infrastrukturen hovedsakelig består av regler og normer utarbeidet av den internasjonale bevegelsen New Urbanism. Jeg sier hovedsakelig, fordi møtet mellom lokale og eksterne også skaper nye uformelle relasjoner, og fordi plansmieprosessen ikke er så fastspikret at det ikke finnes variasjoner i møtet med nye kontekster.

Plansmia oppretter en styringsstruktur som opererer i tillegg til, og på noen måter, istedenfor, det kommunale plansystemet. En slik organisering, hvor myndighetene får mindre direkte beslutningsmakt, kalles ofte for *governance-prosesser* i faglitteraturen (Rhodes 1997). Denne formen for organisering er blitt vanlige innen planlegging, ofte gjennom samarbeid mellom private og offentlige interesser. I forhold til medvirkning kan governance-prosesser bidra til å åpne opp planprosessene for flere parter, men det oppstår også ofte problemer med gjennomsiktighet og ansvarlighet i prosessen. Dette fordi private selskaper ikke har samme krav til åpenhet som offentlige (Fimreite & Aars 2005).

Politisk organisering handler også om hva som ”organiseres inn” og hva som ”organiseres ut” av politikken (mobilisering av bias). Flyvbjerg (1993) mener oppstartfasen, det han kaller *genese*, er svært viktig for den retningen som planleggingsprosessen tar videre. Amdam og Amdam (2000) påpeker at startfasen handler om hvilke tema, problemer, løsninger, og deltagere som blir aktivert, samt hvordan de blir definert (avgrenset og tolket). Etter oppstartsfasen er *mobiliseringsfasen* viktig for å nå ut til alle som kan tenkes å ha en interesse i planen, det Healey (2006) kaller en ”stakeholder” (interessehaver). Hva som sendes ut av informasjon får betydning for hvem som føler at noe står på spill.

Jeg vil nå vise hvordan oppstartfase og mobilisering foregikk i denne prosessen, før jeg går igjennom styringsstrukturen og arrangørenes roller.

5.1 *Genese: Bakgrunn og oppstartsfase for plansmia i Åfjord*

Bakgrunnen for sentrumsutviklingsprosjektet var frigjøringen av ei stor tomt i sentrum hvor Trønderbilene AS har hatt busstasjon og verkstedhall siden 1950-tallet. Trønderbilene fikk tilbud om en ny tomt på Vassneset, om lag 2 kilometer vestover langs riksveien. Tomta i sentrum ble kjøpt av Øvre Årnes Eiendom (ØÅE), et selskap som ble dannet av fire lokale investorer: Åfjord kommune, Åfjord Sparebank, Årnes Handel Eiendom AS og Syltern AS (et entreprenørfirma og eiendomsselskap).

Så da engasjerte vi et par arkitekter for å se hva som kunne gjøres, og det endte med at de to arkitektene tegnet to store flotte bygg hvor det skulle være næring og kjøpesenter. Så fant vi ut at det der går ikke an, for det ble, det ødela hele tomten. Det andre rundt, det var ikke noe plan over det (Lederen for ØÅE).

Startfasen i slike stedsutviklingsprosjekt er ”*veldig ofte preget av tilfeldigheter*” som Medvirkningsansvarlig i plansmia uttrykte det i intervjuet. En viktig tilfeldighet i denne prosessen var at en av ildsjelene bak plansmieprosessen var invitert til et møte i Åfjord Historielag omtrent på samme tida som Øvre Årnes Eiendom forkastet planene for trafikkklagstomten. Ildsjelen har slekt i Åfjord, og ble invitert for å snakke om stedsutvikling på et møte i lokallhistorielaget. Et av medlemmene i historielaget, som jobber med næringsrådgivning, foreslo at han burde ha et møte med de lokale næringsdrivende. Da styret i Øvre Årnes Eiendom fikk høre om konseptet plansmie for første gang, var tempoet i prosessen det som først tiltrakk dem. ”*For det første var det nå en kortvarig prosess, og vi er nå ganske utålmodige av oss alle vi som er med i styret da*”, som et medlem av styret sa.

Proessen muliggjorde også delfinansiering fra kommunen og interkommunale system som ”Kysten er Klar”, en organisasjon for kystkommunene i Sør-Trøndelag. Lederen i ØÅE ble invitert til plansmia på Brokelandsheia i Gjerstad kommune som ble avholdt i mars 2009: *”Så jeg var der en ettermiddag og en formiddag, og ble litt fasinert av den prosessen som var der, og tok med det hjem og sa at det her må vi prøve å få til noe mer utav”*. Øvre Årnes Eiendom bestemte seg for å prøve å arrangere en plansmie, og den første workshopen ble holdt allerede i april. Ordføreren forteller i intervjuet at: *”Det var klart det var ikke noe sånn brei prosess på det, at alle politikere var involvert eller at det var noen vedtak eller noen ting, for det var jo opp til eiendomsselskapet hvordan man ville prøve det. Det var sånn det ble lansert, det var sånn det startet”*. Ordføreren sa videre at ingenting har skjedd i det skjulte, og at man må huske at det er et lite sted. Det kom heller ingen negative tilbakemeldinger fra kommunestyret da ideen om å holde en plansmie ble presentert. Slik jeg oppfatter det ble plansmia sett som et samarbeid mellom privat næringsliv og kommunen gjennom selskapet ØÅE.

Hensikten med workshopen i april var å få i gang debatt, samt at fagteamet skulle kunne sette seg inn i lokale problemstillinger. *”Den [workshopen] er som en bitteliten plansmie egentlig, bortsett fra at den er for inviterte. Vi hadde også et åpent møte med befolkningen, hvor alle var invitert”* (Arkitekten). Slik jeg har forstått det, var det opp til Øvre Årnes Eiendom og den politiske ledelsen i kommunen å bestemme hvem som ble invitert til workshopen. Noen av informantene mine var med på workshopen og det åpne møtet, men de husket dessverre lite av det i ettertid, annet enn generelle beskrivelser. Det virket som tidsrommet mellom workshopen i april og intervjuene i september var for stor til at informantene satt igjen med noe klart bilde av den. Det var også flere som blandet det åpne møtet som var i forbindelse med workshopen med andre folkemøter som har vært i forbindelse med plassering av svømmebasseng, vindkraftutbygging og utarbeidelse av kommuneplan. Det meste av informasjonen jeg har om disse møtene i april stammer derfor fra reportasjer i lokalavisa Fosna-Folket og Åfjord Næringsforenings nettsider⁸.

Slik det fremgår fra næringsforeningens nettsider, var workshopen hovedsakelig for næringsliv og politikere. To representanter fra plansmienettverket var til stede og snakket om plansmier som metode for stedsutvikling. Den viktigste tematikken på møtet, slik jeg forstår artikkelen, var muligheter for økonomisk og demografisk vekst. Dette ved å gjøre sentrum i Åfjord mer attraktivt for innflyttere/tilbakeflyttere, turister og ikke minst hyttefolk. Løsninger

⁸ Artikkelen er tilgjengelige som pdf-filer på www.plansmier.org (sist sjekket 11. august 2010)

som blir nevnt var flere aktiviteter til sentrum som svømmehall og kino, flere butikker, flere næringslokaler og flere boliger i sentrumsområdet. Som en tilbakeflytter sa på møtet: *”Jeg savner byfølelse og urbanitet. Det er ikke alle som er interessert i jakt og friluftsliv”*.

Betegnelsen ”Landsbyen mellom elvene”, som ble tittelen på plansmia, var tatt i bruk allerede før første workshopen. Utrykket ”mellom elvene” har ifølge mine informanter vært brukt lenge, mens landsbybegrepet ble introdusert av representanter fra fagteamet. *”Så i forbindelse med workshopen så var det ønske om et sted hvor de kunne ha sosialt samvær og oppleve et samfunn. Så vår analyse da var at det de egentlig ønsket seg var en landsby”* (Arkitekten).

Lokalavisa Fosna-Folket dekket det åpne møtet som var etter workshopen under overskrifta ”Tettbygd og smakfullt i sentrum”, 30. april 2009. Avisa skrev at det var relativt få fremmøtte, men at det kom mange ideer og innspill. Plassering av svømmehall og parkering var to konkrete stridstemaer som ble diskutert på møtet. Disse temaene gikk igjen som de mest debatterte også senere i prosessen. Historien om plansmiearrangørenes samarbeid med prins Charles ble trukket fram av avisa. I tillegg gjenga avisa noen av plansmiearrangørenes ideer om stedsutvikling, som deres vektlegging av helhetlig og tradisjonell bebyggelse.

Genesen dreier seg om aktivering av aktører, tema, styringsform og prosess. Konseptet ”Landsbyen mellom elvene” var født allerede før den første workshopen, og tema som fortetting, sosiale aktiviteter og møteplasser, og trafikkavvikling ble viktige helt i starten av prosessen. Jeg vil se nærmere på disse temaene i kapittel 6. Det er tydelig helt fra starten av prosjektet at styret i ØÅE og representanter fra fagteamet fremstår som de mest sentrale aktørene i prosessen. Jeg vil se nærmere på de ulike aktørenes roller og status i prosessen til slutt i dette kapitlet. Oppstarten innebærer også opprettelsen av en styringsstruktur med et offentlig privat samarbeid som opererer innenfor en planprosess inspirert av den internasjonale bevegelsen New Urbanism. Før jeg beskriver styringsstrukturen vil jeg se nærmere på den videre mobiliseringen i prosessen.

5.2 Mobilisering

Mobilisering handler både om å få folk *med*, og å få folk *med seg*. Plansmiearrangørene legger stor vekt på mobiliseringsfasen. *”Det viktigste av alt er å få med dem du vet er uenige. Får du ikke de med, så kommer de tilbake etterpå og angriper planen, og de vil veldig ofte klare å parkere den”* (Medvirkningsansvarlig). Som Arkitekten sa: *”Det er ikke bare å dra opp der”*. Engasjementet må være vekket på forhånd slik at diskusjonene er i gang før plansmia begynner: *”så det må liksom eksplodere når vi kommer”* (Arkitekten). Selve

mobiliseringen overlates til lokale krefter, men fagteamet gir råd om hvordan man kan mobilisere, samt hjelp til opprettelse av nettside og mediehåndtering.

5.2.1 Informasjonsarbeidet i forkant av prosessen

Informasjonsarbeidet i forkant av plansmia ble i hovedsak utført av ØÅE i samarbeid med fagteamet. Informasjonen var rettet mot å skape interesse for plansmia i kommunens befolkning. Workshopen i april dannet grunnlag for den første skissa som Arkitekten tegnet av "Landsbyen Årnes i år 2029". Skissa ble brukt for å skape debatt, og ble presentert på stand under Åfjordsdagene i siste halvdel av juni. Det ble også laget en brosjyre som fortalte om plansmia og listet opp noen av momentene som var pekt ut som viktige å diskutere. Brosjyren ble sendt ut til husstander i kommunen, og det var også lagt ut brosjyrer på strategiske steder og hengt opp plakater.

Plansmia fikk oppmerksomhet i Fosna-Folket, som ifølge flere av mine informanter "alle" i Åfjord leser. Dette var kanskje den viktigste kanalen for å nå ut til kommunens befolkning. Med overskrifta "Samhandling i Sentrum" på forsiden av Fosna-Folket 24. april 2009, oppfordret lederen i ØÅE alle til å komme med innspill til prosessen og bli med å utvikle "Landsbyen mellom elvene". Fokuset i artikkelen er på den ti mål store trafikkklagstomta. Denne artikkelen ble trykket noen dager før den første workshopen og det påfølgende åpne møtet, og er en oppfordring for å få folk til å møte opp.

Neste artikkel i Fosna-Folket var fredag 21. august 2009 med overskrifta "- Smi mens jernet er varmt". Et utdrag fra avisa lyder: "Nå er så å si hele Årnes-området inkludert i samlebetegnelsen "Landsbyen mellom elvene". En landsby med blant annet fortetting, sammenheng, bolyst, trafiksikkerhet, estetikk, byggeskikk, universell utforming og grønne lunger". Arkitektens skisse for Årnes 2029 blir også presentert med stort bilde i avisa, og folk blir oppfordret til å komme på folkemøtet 7. september og si sin mening. For dem som ville vite litt mer, var det også lagt ut informasjon på nettsidene til arrangørene av plansmier (www.plansmier.org). Det virker på meg som ideen med å innlemme hele området mellom elvene i planen kom fra plansmiearrangørene. "Nei, det fant vi vel ut sånn litt etter hvert når vi hadde han (Arkitekten) her som vi ba komme med et forslag om hvordan han så for seg sin landsby mellom elvene som vi kaller det da" (Lederen for ØÅE).

De jeg har intervjuet lokalt synes informasjonen har vært god for deres egen del, men enkelte var usikre på om informasjonen har nådd ut til alle. En informant fra det lokale næringslivet sa: "Men veldig mange av de vanlige dødelige for å bruke et sånt ord, det tror

jeg gikk dem hus forbi til å begynne med. Inklusiv noen av de kommunalt innvalgte”. En av de lokale beboerne pekte på at informasjonen kanskje ikke berørte alle folk i kommunen like mye: ”Det kunne kanskje vært gjort en enda bedre markedsføringsjobb, lobbyvirksomhet, for å få engasjert et enda bredere publikum, det tror jeg kanskje. Men jeg føler at de som var berørt i Årnesområdet var til stede, og det er jo det viktigste selv om sentrumsutviklingen er noe som hele kommunen står bak”.

På spørsmål om informasjonen hadde forandret deres syn på hva som bør skje på Årnes, svarte de fleste at det hadde den ikke. Enkelte sa at det har satt i gang tankeprosesser om hva som bør skje. En av informantene mine fra lokalbefolkningen hadde endret litt syn på stedsutvikling: *”ja, kanskje det at jeg fikk øynene opp for at det går an å fortette mer med boliger og bruke sentrumsområdet mer som boligområde enn det er i dag”.*

5.2.2 Mobilisering av aktører

Lederen for ØÅE ble, slik jeg oppfatter det, den som jobbet hardest for å mobilisere engasjement for plansmia:

(...) og det har kanskje vært min rolle å få involvert flere til de møtene vi har hatt etter hvert, tar med ordføreren, teknisk sjef, du tar med noen flere for å skape eierskap til dette her, slik at ikke, plutselig, når vi starter mandag, at ingen har vært borti dette. For involvering og eierskap er kjempeviktig.

Selv om kommunen er inne på eiersiden i ØÅE med omtrent 40 prosent eierandel, så fremstår plansmia først og fremst som et privat initiativ gjennom selskapet Øvre Årnes Eiendom AS.

Lederen for ØÅE gir uttrykk for at det var litt vanskelig å få med seg politikerne i kommunen i starten:

Så var det jo å få ut kommunen da. Det er klart vi [Øvre Årnes Eiendom] har jo jobbet litt på sida av kommunen, dette er jo ikke gjennom kommunen. Men kommunen er jo en viktig bidragsyter for oss til å skaffe frem en del opplysninger, og virkelig skjønne at det her er noe som også kommer dem også til gode i ettertid. Og vi har for så vidt kommet dit nå at alle har skjønnet det da. Men følte for at jeg måtte litt opp på stolen og rope litt en periode her sent i sommer, og si at nå må alle skjønne at det vi holder på med er store greier.

Kommunestyret ble orientert om at ØÅE ønsket å gjennomføre en plansmie. På spørsmål om hvordan dette ble mottatt i kommunestyret svarte en opposisjonspolitiker: *”nei det var, jeg hørte ikke noe negativt på det nei, bare spent ja”.* Det ble derimot tatt dårligere imot av opposisjonen at ikke alle i planutvalget fikk være med i styringsgruppa som ble satt sammen til plansmia. *”For vi fikk bare presentert i forrige planutvalgsmøte med rådmann og ordfører,*

det ble liksom bestemt at det skulle være bare ledelsen i Øvre Årnes Eiendom, ordfører og varaordfører og en fra opposisjonen. Og dermed ble det fire hoder fra planutvalget som ikke er like informert som resten da” (Opposisjonspolitiker). De fire siste medlemmene fra planutvalget fikk være med på styringsgruppemøtet på onsdagen, men de hadde ikke stemmerett. *”Det er noen psykologiske prosesser også. Vet du ikke er med hver dag ikke sant, så kjenner du ikke, du føler det ikke så trygg, det er nå en ting. Du har ikke innsideinformasjon, du har ikke alle detaljer på plass*” (Opposisjonspolitiker). De negative reaksjonene fra opposisjonen kom fram på første formannskapsmøte etter plansmia. Ordføreren ville i utgangspunktet at hele planutvalget skulle være med, *”men så ga jeg meg vel litt fordi...[pause] det hadde vært helt naturlig hvis det var kommunen sitt eget prosjekt, men når det var det unike med det at det faktisk var private aktører sammen med kommunen som arrangerte det, så ble det ganske mange i den styringsgruppa*”. Hun angret litt på avgjørelsen i etterkant: *”Jeg skulle stått på mitt og fått dem med. Det hadde ikke gjort noe om det hadde vært fire mer i styringsgruppa. Jeg tror ikke det hadde gjort noen forskjell. Så det er en sånn negativ ting som man i etterpåklokskapens navn ser at man skulle gjort annerledes*”. En av informantene mine fra næringslivet mente at en del av uroen i etterkant fra politisk hold kanskje kunne vært unngått dersom kommunen hadde tatt på seg ansvaret for prosessen:

Så sånn sett skulle kanskje de som setter i gang plansmia først gått til kommunen og fått lagt det over i kommunens hender og spurt kommunen om å få det til, istedenfor at det var en utbygger, selv om kommunen var med som eier. Så hadde det kanskje vært ryddigere at de som satt i formannskapet hadde besluttet at vi skulle gjøre det. For nå hadde de besluttet at de var medeiere i en tomt, og at det var styret som hadde besluttet det, og derfor så sitter de litt på sidelinjen og føler at... hva er det som har skjedd, hvem er det som har trukket dette over hodene våre? Når de begynner å rote i det som allerede er bestemt, så har de en del argument som er litt vanskelige. Hvis de vil være firkantet, så har de mulighet for å være firkantet.

Det virker som om samarbeidet mellom kommunen og ØÅE har bidratt til utvikling av det (Healey 2006) omtaler som sosial kapital. *”Ja selv så føler jeg at jeg har kommet mer inn på noen personer, og da er det kanskje mest på det politiske miljø og administrasjonen i kommunen*” (Lederen for ØÅE). Men det bevisste eller ubevisste valget om å ikke mobilisere opposisjonen i samme grad som politikerne i posisjon, gjorde at man ikke fikk med alle som var uenige. Dermed fikk man en negativ reaksjon i etterkant slik Medvirkningsansvarlig advarte mot i sitatet over.

Det ble også rettet kritikk mot at en del beboere og grunneiere på Årneset ikke var godt nok informert og ikke var tatt med på råd tidlig i prosessen. *”Punkt én er vel at*

grunneierne var for lite forberedt, og det var delt litt lite tanker med dem på forhånd. Det er derfor en del, både motvilje og frustrasjon fra en del da, og skepsis selvsagt, ikke så rart” (Opposisjonspolitiker). *”Ja, de burde kanskje startet med dem som har hus nedpå her først. Starte med å samle dem som har interesser, altså sine egne eiendommer nedpå her, det hadde vært mest fair synes jeg”* (Lokal beboer).

5.3 Styringsstruktur

Som det fremgår av oppstarten og mobiliseringen var det styret i ØÅE som tok de fleste avgjørelsene i starten av prosessen. Siden arrangørene av plansmier benytter seg av et ganske fast opplegg for hvordan prosessen gjennomføres (inspirert av charrettmeteren), dikterte planmetoden formen på styringsstrukturen. De viktigste aktørene i en plansmie kan grovt sett deles i tre: (1) et *fagteam* som har ansvar for utarbeidelse av planforslag og den praktiske gjennomføringen av prosessen, (2) en *styringsgruppe* som diskuterer mulige løsninger og som har beslutningsmyndighet i forhold til utvelgelse av planer, og (3) *lokale aktører* som kan komme med innspill, kommentarer og forslag underveis. *”En plansmie er å trekke inn brukerne før planen og ideene er fastlåst. (...) Derfor er prinsippet at du skal gjøre det i en kort periode på stedet på en sånn måte at det er en åpen planlegging, at alle kan involvere seg i samfunnet”* (Arkitekten). Han sa videre at prosessen også skal være brukerstyrt *”slik at designerne bare selger ideer og informerer, men beslutningene ligger hos brukerne”*.

Styringsgruppa er således det man kan kalle det øverste beslutningsorganet i plansmia, og bestod av de fire medlemmene i styret i ØÅE (leder for Årnes Handel Eiendom AS, banksjefen, leder for Syltern AS og rådmann i kommunen), ordfører, varaordfører, økonomisjefen i kommunen og lederen for det største opposisjonspartiet (Senterpartiet). De hadde møter under plansmieuka for å diskutere og ta stilling til de utkastene og utfordringene som fagteamet presenterte.

Fagteamet var ledet av Arkitekten som er utdannet sivilarkitekt og urban designer. Arkitektens firma var også kontraktør for plansmia. Han hadde med seg to faste plansmie-samarbeidspartnere, som hadde ansvar for henholdsvis mediahåndtering og medvirkning. I tillegg var det en arkitekt fra Australia som også er leder for INTBAU-nettverket, en norsk arkitekt, to som jobbet med 3D-modellering, og en sosiolog og planlegger (også tilknyttet INTBAU) som hadde ansvar for å implementere kursdeltagernes bidrag i prosessen. Lokale planleggere fra Åfjord kommune ble brukt som kilder og tilretteleggere, men de var ikke direkte involvert i fagteamet. Fagteamet hadde mange arbeidsoppgaver; de viktigste var å

tilrettelegge prosessen, utforme planforslag, samle inn og bearbeide innspill og informasjon, og kommunisere og forhandle med de ulike aktørene. Fagteamet tok mange av de mindre avgjørelsene underveis. Som jeg var inne på i kapittel 3, mangler jeg dessverre informasjon fra selve avgjørelsesprosessen. Jeg observerte ikke informasjonsflyten fra 1. etasje på hotellet hvor kurset og mottaket av innspill foregikk, og til uttegningen av forslag i 2. etasje. Dette er en svakhet med studien min og hindrer innsikt i det Healey (2006) omtaler som planleggingens ”svarte boks”. Det kan også sies å være en svakhet med plansmia at det ikke kommer tydelig frem hvordan innspill fra publikum ble bearbeidet og valgt ut av fagteamet. Innspillene ble oppsummert i stikkord og gjort tilgjengelige for publikum, og resultatet av utvelgelsen ble synlig gjennom planforslagene som ble lagt frem for styringsgruppa. Men verken styringsgruppa eller publikum fikk direkte innsikt i hvilke innspill som var tatt hensyn til og hvilke som ikke var det.

Ideelt sett skal plansmia/charretten ha minst tre tilbakemeldingsrunder, såkalte ”feedback loops”, i løpet av planprosessen. Tilbakemeldingene er respons fra ulike interesserte/berørte på de planforslagene som er utarbeidet. Responsen skal så innarbeides i planforslaget og legges frem på nytt for publikum. Under plansmia i Åfjord var det lagt opp til to folkemøter, i tillegg til det åpne møtet som ble holdt i forbindelse med workshopen i april. Det var også mulig for folk å komme innom plansmiekontoret på dagtid for å legge frem innspill til planen. De fleste av informantene som jeg intervjuet i etterkant av plansmia, hadde benyttet sjansen til å komme med innspill gjennom personlig oppmøte på plansmiekontoret på hotellet. Innspillene ble sammenfattet til stikkord på gule post-it-lapper som ble hengt opp på veggen. Informantene mine ga uttrykk for at de ble godt mottatt når de kom på hotellet, og at det var folk der som lyttet til hva de hadde å si. Informantenes følelse av å bli hørt varierte mer. Ikke overraskende var de som følte de ble negativt berørt av planen minst fornøyd med hvordan innspillene deres hadde blitt ivaretatt. Det ble også arrangert møter med enkelte grunneiere og folk fra næringslivet. Åfjord videregående skole arrangerte en ”gründerdag” hvor elevene fikk i oppgave å utarbeide egne skisser til hvordan Årnes kan se ut i fremtiden. De tre forslagene som ble ansett for å være best fikk holde en kort presentasjon under plansmia. Alle gruppene sine forslag ble stilt ut i plansmias lokaler på hotellet.

Styringsstrukturen kan sies å gi rom for noen av de ”ingrediensene” som Healey (2006) etterlyser i planprosesser. Arrangørene av plansmier legger vekt på at fagfolk skal *utfordres av lokal kunnskap*, samt annen kunnskap fra andre fagfelt. Dette skal helst skje i en

prosess der de ulike aktørene kan *kommunisere ansikt-til-ansikt*. Medvirkningsansvarlig sa at de første skissene ofte tar form etter en faglig standardmodell som må korrigeres med lokal innsikt: ”*For meg er medvirkning rett og slett at fagfolkene blir tittet over skulderen*”.

Plansmia åpner også prosessen for *flere aktører* før planforslaget sendes på høring.

5.3.1 Plansmias status og legitimitet

En plansmieprosess innebærer opprettelsen av en styringsstruktur som opererer på siden av det representative demokratiet. I plansmiene som er blitt gjennomført på Brokelandsheia, Åfjord og Evje har riktignok hele eller deler av kommunens planutvalg blitt trukket med i styringsgruppa, og har slik beholdt en tydelig kobling til det representative demokratiet.⁹ Det ferdige utkastet fra plansmia må også ut på høring til offentlige instanser for godkjenning, for å oppfylle kravene som stilles i plan- og bygningsloven. Likevel kan en endret prosess og litt andre maktforhold skape nye politiske situasjoner og avgjørelser. Siden ingen av de lokale hadde vært med på en lignende prosess tidligere, var det en del usikkerhet rundt hva som faktisk skulle bli bestemt. I intervjuene jeg gjorde med sentrale aktører som ordfører og en lokal planlegger i forkant av plansmia, kom det frem at de var litt usikre på hvilken status planen skulle få når den var ferdig. Skulle den vedtas som reguleringsplan eller fungere som et strategisk dokument? Med stor usikkerhet rundt resultatet er det vanskelig å gi så detaljert informasjon i forkant at alle som kan bli berørt i løpet av prosessen skjønner at noe står på spill. For eksempel tok plansmia opp spørsmål knyttet til plassering av svømmehall og riving av gamleskolen, to saker som det allerede forelå kommunale vedtak på. Plansmias myndighet til å ta opp og vurdere slike saker er eksempel på problemstillinger som lokalbefolkningen vanskelig kunne ha kjennskap til på forhånd, og som også var uklart underveis.

Plansmias legitimitet kan hentes fra plan- og bygningslovens vektlegging av aktiv medvirkning i planprosesser. Ønsket om å trekke lokalbefolkningen tettere inn i planprosesser bunner i en erkjennelse om at det representative demokratiet ikke klarer å fange opp alle interesser knyttet til stedsutvikling (Falleth et al. 2008; Healey 2006). Det representative demokratiet spiller likevel en viktig rolle ved å sikre like rettigheter for alle borgere, gi juridisk legitimitet til planer, samt å være en klageinstans. Både ordføreren i Åfjord og enkelte andre deltagere i prosessen uttalte flere ganger i prosessen at politikerne hadde et *moralsk* ansvar for å følge opp resultatet av plansmia. Slike utsagn bidrar til å styrke autoriteten til plansmia overfor det representative demokratiet. Et vanlig problem i deltagende prosesser er

⁹ Se www.plansmier.org for fagteamets rapporter fra plansmiene på Brokelandsheia, Åfjord og Evje.

at det oppstår spenninger mellom det representative demokratiet og avgjørelsene i planprosessen (Fiskaa 2005; Healey 2006). Reaksjonen fra opposisjonen i kommunestyret i etterkant av plansmia kan sees som et uttrykk for dette, og stiller spørsmålsteget ved om politikerne ble godt nok integrert i prosessen.

5.4 Deltagernes roller og statuser i prosessen

En del av spørsmålene mine til informantene dreide seg om lokale maktforhold, og hvorvidt de selv følte at de har påvirkningskraft i den lokale politikken. Ikke overraskende var det stor enighet om at næringslivet og kommunen er de viktigste aktørene i å styre utviklingen. *”Det må nå bli forretningsstanden og kommunen da. Hva kan den vanlige mann bidra med å styre utviklinga her om man ikke har penger? Det er pengene som rår”* (Lokal beboer). En annen informant fra lokalbefolkningen sa: *”De fleste nede på Årneset her, de har litt sånn næringsinteresser, og det er klart at det er de kreftene som rår i en liten kommune. Det er det ikke tvil om”*. En tredje informant fra lokalbefolkningen svarte: *”Men som privatperson føler jeg ikke at jeg har så mye mulighet til å påvirke med andre ting enn meningene mine. Synspunkter, man kan si seg enig og uenig, og det skal jeg jo”*.

Jeg opplevde at det ble lagt opp til en rollefordeling med kommunen som tilrettelegger og næringslivet som primære utviklere. Siden det er nokså små forhold, er kommunen likevel en viktig aktør for å gjennomføre større prosjekter. De små forholdene gjør også at ulike aktører ofte innehar flere ulike roller. Mest tydelig var det kanskje i forhold til lederen for ØÅE, som også hadde den ledende rollen i plansmia, og i tillegg sitter som leder for det største butikkssenteret. Han var helt klart oppmerksom på dette problemet, og snakket eksplisitt om hvilken rolle han talte ut i fra på styringsgruppemøtene. Det var også tydelig at det lå noen konflikter fra tidligere mellom ham som næringsaktør og eiendomsbesitter og noen av de andre aktørene på stedet. En informant fra næringslivet fortalte:

Den historiske næringsbyggeren som person, sammen med han som fungerer som daglig leder for Øvre Årneset, samtidig som han på vegne av fellesskapet skal fronte en plansmie som har et større areal. Det er en sånn liten balansegang som kanskje har hemmet litt. (...) Så da fikk du en del pigger. Så kommunen skulle egentlig ha engasjert en som hadde litt hvitere ark for å si det sånn, men det behøver ikke å ha noe å si for resultatet, men det hadde ikke vært noe dårligere til å begynne med hvis man hadde gjort det sånn.

For en utenforstående som meg var det ikke alltid så lett å få tak på alle maktforhold på ”mikronivå” annet enn at de fantes, og at de lokale informantene var klar over dem. Jeg fikk

innimellom noen hint gjennom kommentarer fra informanter som: ”det er fordi foreldrene jobber der og der”, ”men hun er dattera til han”, og lignende. Sett med en litt mer grovmasket linse er det likevel mulig å skjelne noen statusforskjeller. Informantene mine tilskrev de aktørene som oppleves å ha en direkte interesse i planene, fortrinnsvis næringslivet og grunneiere, en viktigere rolle enn aktører som oppleves som mer perifere. Fagteamet ble også gitt høy status gjennom sin rolle som eksperter. Som en informant fra næringslivet sa det: *”De fleste som var der, de tror jeg fikk en positiv overraskelse over hvor... [pause] kompetansenivået til de som var med å gjennomføre det”. ”Jeg har full tiltro til at når det kommer arkitekter inn i bildet, folk som forstår seg på det, så har jeg full tillit til det.”* (Lokal beboer). Når jeg spurte hvordan informantene ville beskrive sin rolle på folkemøtene, var et vanlig svar at de var ”tilhørere”.

Nei for så vidt var jeg jo mest tilhører jeg også da, siden jeg ikke er lokalpolitiker lenger eller noe sånt, og ikke bor på Årneset. Det er klart det er artig å være med å se på en sånn prosess og hvordan den foregår likevel. (Lokal beboer)

Nei jeg var nå veldig passiv jeg da, så jeg var nå mer en tilhører som alle de andre. (Lokal beboer)

Nei, jeg hadde egentlig en veldig passiv rolle under møtene, jeg sa vel litte gran på begge møtene, men jeg var ikke noe deltaker i prosessen annet enn som en vanlig borger av Åfjord. [...] Jeg føler ikke at jeg hadde mindre å si, men jeg deltok ikke i prosessen sånn at jeg var imot eller for sånn og sånn. Det synes jeg de som var direkte berørt fikk kjøre løpet. (Lokal beboer)

Sett fra et sosialkonstruktivistisk perspektiv kan man tolke rollen som ”tilhører” som en subjektposisjon som befolkningen inntar på folkemøtene. Fagteamet på sin side inntar subjektposisjonen som ”eksperter”. Denne dynamikken blir tydeligere i analysen av folkemøtene i kapittel 7.

Plansmiearrangørene virket å være klar over at folkemøter ikke nødvendigvis er den beste formen for deltagelse. *”Men vær klar over at folkemøter ikke er deltagelse. Det er et reklameshow for en forhåpentligvis god prosess”* (Medvirkningsansvarlig). Han legger vekt på at folkemøtene har en viktig funksjon i å få ut informasjon, og få folk til å snakke sammen. I tillegg er *”det viktig å ha folkemøter for det er folk du ikke aner om på forhånd som dukker opp, som plutselig har interessante ting å komme med. (...) Så igjen, folkemøte i seg selv er ikke deltagelse hvis man ikke følger det opp”* (Medvirkningsansvarlig). Oppfølgingen var muligheten folk hadde til å komme innom plansmiekontoret for å prate med representanter fra fagteamet og studentene.

5.5 Oppsummering og analytiske poeng

Med spørsmålet ”*hvordan var planprosessen organisert?*” har jeg forsøkt å finne svar på hvilke tema, aktører og nettverk, og styringsformer som var blitt aktivert, og hvordan mobilisering og formalisering av roller og styringsstruktur utviklet seg i prosessen. Det har vært vanskelig å få et nøyaktig inntrykk av *genesen* til prosessen på grunn av tidsdifferansen mellom oppstartsfase og intervjuer. Likevel mener jeg at gjennomgangen av avis- og nettartikler, samt den informasjonen jeg har fått gjennom intervjuer, viser aktivering av viktige tema, aktører og styringsformer. Det tilfeldige møtet mellom lokale aktører og arrangørene av plansmier ga tidlig innhold og form til prosessen. Det innholdsmessige sentreres rundt betegnelsen ”landsbyen mellom elvene”, som dannet grunnlaget for *mobilisering og informasjon*. Folk inviteres til å bli med å utvikle ”landsbyen”, og ikke for eksempel det mer nøytrale ”sentrum”. Jeg ser nærmere på den innholdsmessige siden av prosessen i neste kapittel.

Plansmiearrangørene la vekt på å skape blest om prosessen, slik at så mange som mulig skulle engasjere seg. Med flere artikler i Fosna-Folket, utsending av brosjyrer, opphenging av plakater, og stand på Åfjordsdagene, ble det gitt god mulighet for at de fleste interesserte skulle få med seg at det var en plansmie på gang. Informantene mine var selv godt fornøyd med informasjonsarbeidet i forkant, og ut fra oppmøtet på de ulike dagene må man kunne si at plansmia lyktes ganske bra med å skape engasjement. Utover det at folk hadde fått med seg at det skulle være en plansmie virker det som de lokale manglet en del informasjon om hva prosessen ville innebære, og hvilke spørsmål som kunne bli tatt opp.

Mobiliseringen viser også aktivering av aktører og nettverk, det Healey kaller den myke infrastrukturen. Styret i ØÅE, og spesielt lederen i ØÅE, ble sentral i mobiliseringen av lokal støtte til prosessen. Lederen for ØÅE var en viktig drivkraft for å få i gang prosessen, men det ble også antydnet at tidligere konflikter kan ha påvirket samarbeidsklimaet noe. Det er i hvert fall tydelig at opposisjonspolitikkerne følte seg tilsidesatt gjennom utvelgelsen av medlemmer til styringsgruppa. Prosjektet fremstår som et offentlig privat samarbeid, der kommunen har rollen som tilrettelegger og ØÅE rollen som den viktigste drivkraften. Denne rollefordelingen kan skyldes måten prosjektet ble til på, ved at ØÅE ble opprettet for å utvikle og selge trafikkklagstomta. Møtet med representanter fra fagteamet førte til utviklingen av landsbykonseptet, og utvidelsen av planområdet til hele Årneset. Prosjektet endret dermed karakter underveis, fra et mer privat utviklingsprosjekt av en tomt, til et

sentrumsutviklingsprosjekt hvor folk ble invitert til å delta. Den sentrale rollen til ØÅE forble likevel inntakt, selv om prosessen ble åpnet for flere aktører.

Den harde infrastrukturen får form fra plansmiemetoden, med deling av oppgaver mellom styringsgruppe, fagteam og innspill fra lokale aktører. Det er litt utydelig hvordan innspillene ble sammenfattet og hvordan vektleggingen av ulike innspill ble gjennomført. Dette er en svakhet både ved forskningsprosjektet og plansmia. *Styringsstrukturen* kan sies å ha kommunikative trekk ved at folk inviteres til å komme sammen for å snakke ansikt-til-ansikt. Det er likevel et spørsmål hvor godt folkemøtene fungerte som medvirkningsarena. Ulik oppfattelse av aktørers status, og lokalbefolkningens beskrivelse av sin egen rolle som ”tilhørere” under folkemøtene, kan ha begrenset mulighetene for det Habermas kaller en ”herredømmefri” dialog (Eriksen & Weigård 1999). Motsatt ga personlig oppmøte folk god mulighet til å presentere sine perspektiv, men disse perspektivene ble ikke ikke løftet opp til allmenn debatt. Jeg kommer tilbake til kommunikasjon og konfliktløsning i kapittel 7.

Gjennomgangen av organiseringen viser også at plansmia deler mange trekk med NCI-charretten og de kjennetegn Russel (1995) beskriver i forhold til en ”participatory design charrette”. Først og fremst gjennom fokuset på design og utarbeidelsen av en plan på stedet, men også i detaljer som å arrangere busstur for fagteamet, samt å henge opp designforslag på veggene på ”plansmiekontoret”, som publikum kunne se. Medvirkningsansvarlig trakk frem den tette koblingen til det representative demokratiet gjennom styringsgruppa som noe som ikke var så vanlig i charretter utenlands. I tillegg var også bruken av en workshop tidlig i prosessen noe som plansmia hadde utviklet. Slik jeg forstod Medvirkningsansvarlig er det vanligere å ha flere dager i selve charrette-uka i USA.

6 Hvilke oppfatninger av sted og stedsutvikling kom frem i planprosessen?

Begrepet *sted* kan forstås på mange forskjellige måter. John Agnew (2005:89) skiller mellom sted som fysisk/geografisk *lokalisering* (location), sted som *subjektiv opplevelse* (sense of place), og sted som *sosial kontekst* (locale). Årnes som geografisk lokalisering er allerede beskrevet gjennom å vise til stedets plassering på kartet. Sted som subjektiv opplevelse handler om ulike menneskers tilknytning og oppfatning av Årnes. Det er denne subjektive opplevelsen jeg har forsøkt å få en forståelse for gjennom informantintervjuene. Sted som sosial kontekst kan forstås som ”setting”, eller det lokale hvor sosial interaksjon foregår. Settingen virker inn på den sosiale interaksjonen. Nyseth og Granås (2007:158) tolker Agnews definisjon av sosial kontekst som ”en gjensidig interaksjon mellom menneske og sted. [...] Stedet er i denne betydningen intersubjektivt konstruert.” Deres tolkning knytter ”sense of place” sammen med sosial kontekst, og i denne masteroppgaven er det en slik sosialkonstruktivistisk forståelse av sted jeg har som utgangspunkt. Selv om stedsopplevelse er individuelt, oppstår ikke meninger om sted i et vakuum, men skapes og gjenskapes gjennom sosial praksis.

Medvirkning i stedsutviklingsprosjekter opererer nettopp i dette spenningsfeltet mellom subjektive opplevelser og preferanser, og intersubjektiv konstruksjon av mening. En inkluderende planprosess skal, ifølge Healey, ideelt sett kunne bidra til å skape nye *felles* stedsforståelser basert på intersubjektiv forståelse – det hun kaller et felles system av mening som kan bidra til å danne nye kulturelle lag. ”Local environmental planning thus becomes a project in the formation and transmission of cultural layers” (Healey 2006:64).

I møte med stedsutviklingsprosesser blir det tydelig at steder ikke er statiske, men forandres over tid. ”Places never reach a position of completion; they are always an ongoing affair, always in the making” (Nyseth 2009:3). Nyseth og Granås (2007:160) definerer stedsutvikling som fornyelse og gjenskaping av sted. De tar utgangspunkt i Agnews stedsdefinisjoner når de beskriver det de kaller fem dimensjoner ved stedsutvikling: Stedsutvikling har for det første en *romlig materiell og fysisk dimensjon*. Som jeg var inne på i kapittel 2 er New Urbanist-bevegelsen spesielt opptatt av steders fysiske uttrykk og morfologi. Stedsutvikling berører også *identitets- og meningsdimensjonen* ved stedet. Folks subjektive opplevelse av stedet berøres når steder endres, og det derfor ikke rart at stedsutvikling kan vekke sterke følelser hos enkelte personer. Stedsutvikling innebærer også

ofte endringer i stedets *symbolske representasjoner*. De symbolske representasjonene som gjøres eksplisitt i en slik prosess er gjerne forsøk på å markedsføre stedet. Dette henger sammen med den *økonomiske siden* av stedsutvikling. Hensikten med en endring på stedet er som regel å bedre stedskvaliteten og tiltrekke seg kapital, innflyttere og turister.

Stedsutvikling er for det femte ofte planlagt og har en *styringsside*.

Stedsutviklingsprosessen i Åfjord innehar, slik jeg ser det, alle disse dimensjonene. Styringssiden ble gjennomgått i kapittel 5. Jeg vil ikke komme direkte inn på den romlig-materielle og fysiske siden, eller den økonomiske siden, i denne oppgaven. Betydningen av det romlig-materielle henger sammen med identitets- og meningsdimensjonen og symbolske representasjoner, og det er det diskursive nivået jeg vil fokusere på i dette kapittelet. Den økonomiske siden ligger som et bakteppe for stedsutviklingen, og får sitt diskursive uttrykk blant annet gjennom det jeg senere i dette kapittelet har kalt ”vekstnarrativer”.

6.1 Informantenes avgrensning og beskrivelse av Årnes som sted

Ja det er nå såne tanker som henger igjen i hodet fra før det da. Om at Årnes det er den halvøya vi ser. Når du kommer kjørende fra Trondheim og mot Årnes og kommer over Melanbakken, så er det liksom den halvøya du ser. Og så ser du oppover mot byggefeltet. Og så ser du litt bortover her mot Solbakken, og jeg føler jo at alt det hører med til Årnes da. Selv om det ikke er på andre siden av den andre brua. Så for bildet sin del, så synes jeg Årnes strekker seg lenger enn mellom elvene. Så det har vel vært en definisjon på det og da, på ene eller andre siden av Hubekken, jeg vet ikke om du har hørt det da men? [Forsker: nei, Hubekken hvor er det?] Ja, det går ei grense mellom Årnes og Monstad da. Monstad er den grenda utafor eller, det er jo en del av tettstedet det også liker vi å si, og en del av sentrum. (Lokal beboer)

Det er jo, altså når jeg snakker om Årnes så snakker jeg om arealet mellom elvene jeg, når en del snakker om Årnes så er det hele sentrum, men vi kaller det kommunesenter Åfjord vi da, for å skille mellom det. Men Årnes, det er jo et konsentrert område, som ligger på en tange mellom de to elvene kan du si. (Lokal planlegger)

Årnes er jo området mellom elvene da, det er jo det som er Årneset fra gammelt av, men det er klart at i en kommune som Åfjorden så må vi innse at vi må strekke det lenger ut mot, ja kanskje at du begynner på Melane og ser det mot Vassneset i hvert fall. (Lokal beboer)

Figur 6.1 Årnes sett fra Melanakken (øst) (Bilde fra www.afjord.net) Note: Markeringer av stedsnavn er forfatterens egne og er omtrentlige

Sitatene over viser noen av informantenes forsøk på å definere Årnes geografisk. Figur 6.1 viser noen av stedsnavnene som nevnes i sitatene over. Det skilles mellom Årnes som et nes mellom to elver, Årnes som sentrum og Årnes som kommunesenter i Åfjord. Definisjonen av Årnes som sentrum er flytende, og det er interessant å se hvordan informantene ”forhandler” avgrensningen av Årnes etter hvert som de snakker. Jeg oppfatter betegnelsen ”Årnes” som ganske svakt definert, og relativt lite brukt som stedsnavn i intervjuene. Kommunenavnet ”Åfjord”, eller ”sentrum i Åfjord”, ble oftere brukt av informantene når jeg ikke spurte direkte om Årnes som sted. Som en av informantene mine fra lokalbefolkningen sa om tilreisende: *”Det er mange som ikke vet at det heter Årnes, men sier Åfjorden, når de har vært på Årnes så har de vært i Åfjorden”*.

Da jeg spurte informantene om hvordan de brukte sentrum, var handling i butikker det vanligste svaret. Flere kommenterte at Årnes har godt utbygd varehandel i forhold til størrelsen. Dette skyldes nok først og fremst at det er mange som har hytte i Åfjord som kommer dit om sommeren. Hytteturistene, eller ”fritidsåfjordingene” som flere av informantene liker å kalle dem, er svært viktige for næringslivet. Sammen med fisketurismen sørger hyttefolket for at Årnes beskrives som ganske ulik sommer og vinter.

Men imagen er jo at det her er et laksested, et lakseparadis. Det er jo klart at Åfjorden er en turist, hytte og fritidskommune. 17. mai til ut september så er det jo en helt annen trafikk i kommunen enn ellers. Så sånn som i juli så er det jo et yrende folkeliv her, og da opplever jo folk Årnes som veldig trivelig. (Leder ØÅE)

Utenom sommerhalvåret beskrives Årnes som et ganske rolig og stille sted, spesielt på ukedagene. ”*Et lite tettsted, ganske trivelig å komme til, ganske sovende da, for det er det jo*” (Lokal beboer). I helgene beskrives Årnes som mer livlig av en informant fra næringslivet:

Vi er jo en sånn typisk pendlerkommune. Det er jo tre forholdsvis store bygg og anleggsbedrifter her ute, det er vel over 200 ansatte til sammen, så den aktiviteten er jo viktig for bygda. Så du kan si at det er veldig stille i ukedagene og så er det vesentlig mye mer liv og røre da fra... ja, fredag, lørdag, og søndag.

Ulik mengde folk til ulike tidspunkt gir problemer i forhold til parkering. ”*Det er jo stappfullt i biler, og du finner nesten ikke parkeringsplasser, men det er jo ikke tilrettelagt så mange andre plasser for parkering heller da. Folk her er jo veldig bortskjemt med at man bare kan kjøre, og da blir Årnes sentrum bare en parkeringsplass*” (Lokal beboer). Det er altså problemer knyttet både til at det er for få parkeringsplasser når det er mange folk i sentrum, og at parkeringen tar opp for mye plass.

De fleste informantene mine omtalte Årnes sentrum som relativt kompakt slik det fremstår i dag, og dette sees stort sett som en positiv ting. ”*Jeg tenker jo på det som et ganske tett og... [pause] i hvert fall i Åfjordssammenheng, tett og ganske trivelig sted*” (Lokal beboer). En annen av mine informanter fra lokalbefolkningen var enig, og trekker frem stedsutviklingsprosjektet fra 1990-tallet som medvirkende årsak: ”*Ja, Årnes er jo et kompakt sentrum, og det som vi gjorde i 92-93 med stedsutviklingsprosjektet den gangen det tror jeg var alfa og omega for at Åfjord i dag fremstår som et regionsenter på Nord-Fosen og deler av Rissa. Enkelte av informantene mine syntes Årnes fremstår som kompakt nok i dag, og brukte begrepet ”trangt” om Årnes når de skulle beskrive hva de syntes er mest negativt med stedet.*

Sentrumsutviklingsprosjektet på begynnelsen av 1990-tallet ble trukket frem av mange av informantene mine som et vellykket prosjekt. Målet den gang var å få et tydeligere sentrum med hovedgate (riksveien), torg og grøntareal. Det viste seg at flere av informantene hadde vært involvert i prosjektet gjennom nåværende og tidligere stillinger og posisjoner. Prosjektet var også ment å være identitetsskapende for sentrum. Som en lokal planlegger forklarer:

Når vi startet stedsutviklingsprosjektet så hadde vi en liten briefing, hva vi skulle utvikle, hva er det særegne med Åfjorden, og vi kom på to ting: det ene var Åfjordsbåten selvfølgelig, og det andre var håndverkstradisjonen som er i Åfjorden. De to tingene. I Åfjordsprosjektet så ser du jo båten som ligger der som torgfunksjon kan du si, og håndverkstradisjonen gjennom at det er gjort veldig solid og ordentlig.

Prosjektet ble tildelt Vakre Veiers Pris i 1995, noe mange av informantene er stolte av. Når jeg spurte informantene om stedet hadde noen identitet var Åfjordsbåten og laksefiske de vanligste svarene. Dette kan sies å være de mest tydelige symbolske representasjonene av stedet hos lokalbefolkningen. Elevarbeidene som ble utarbeidet på Åfjord videregående skole gjenspeilet disse symbolene gjennom tegninger av kjøpesentre formet som en Å eller en laks, og Åfjordsbåten tegnet inn i midten av rundkjøringer.

6.2 Savn i dag og ønsker for fremtiden

Drømmer om fremtiden er selve drivkraften i planlegging. Igangsetting av en planleggingsprosess som den i Åfjord, setter i gang en rekke drømmer. De fleste ønskene som kom frem i intervjuene, dreide seg om ulike aktiviteter som savnes i Åfjord, og da mer spesifikt på Årnes. Sosiale møteplasser ble trukket frem av mange. Spesielt kunne man tenke seg en kafé, men også pub, restaurant og et mer funksjonelt torg ble nevnt. Som ordføreren uttrykte det: *”Men det har bestandig manglet det ultimate samlingsstedet ikke sant, hvor er fotballpuben hen, hvor er kaffebaren, noe de fleste i verden tar for gitt, akkurat den biten mangler vi kanskje.”* Det finnes et par små kafeer, en restaurant/gatekjøkken/pub og en restaurant på hotellet, men kun noen få av informantene mine oppga at de brukte disse tilbudene. Årnes har også bibliotek som i dag er plassert i en kjeller. Flere av informantene mine ønsket at biblioteket skal få en mer sentral plassering og komme opp i lyset. En del andre kulturtilbud stod også på ønskelista til mange, som kino, kulturhus, scene og festsal. Flere butikker, pol, bondens marked og velværesenter var andre kommersielle tilbud som savnes av flere av informantene. Av mer ikke-kommersielle tilbud ønsket enkelte å samle helsetjenestene mer sentralt på Årneset.

Trafikksikkerhet og trygge lekeområder for barn var noe som opptok flere enn bare småbarnsforeldrene jeg intervjuet. Spesielt var det ønske om en park med lekemuligheter. Av estetiske hensyn, ble lave hus i enhetlig stil nevnt av enkelte informanter. Noen informanter kunne tenke seg det de kalte ”spenstige” signalbygg også. Med unntak av de informantene som bodde innenfor planområdet, var det overraskende få som så noen stor verdi i eksisterende bebyggelse. De videregående elevenes ønsker, slik det kom frem i oppgavene de hadde utarbeidet, lignet i stor grad på det som kom frem i intervjuene med mine informanter, men elevene hadde enda større fokus på aktiviteter og shoppingmuligheter. Nesten alle elevgruppene hadde tegnet inn kjøpesenter på trafikklagstomta.

Litt mer generelt kan man si at mange av ønskene handler om områdets status, spesielt i forhold til vekst og identitet. Stedsutviklingsprosjektet på 1990-tallet førte til optimisme og flere nyetableringer. Flere av informantene mine har forventninger om at noe lignende skulle skje med dette prosjektet. Konkurransen med nabokommunene var også et motiv for å ønske at noe skal skje i Åfjord. ”*Det er bedrøvelig å se at Bjugn og Ørlandet seiler i fra oss så det suser, med både ishall, og de har den nye skolen uti her, hvor de har flerbruksskole med teater og oppsetninger og alt mulig sånt. Ørlandet er akkurat det samme. Så her har vi ingenting.*” (Lokal beboer). Spesielt i intervjuene med personer fra næringslivet kom det stadig frem det jeg vil kalle vekstnarrativer knyttet til stedet – altså fortellinger om økonomisk vekst som følge av sentrumsutviklingen. Det er ikke noe uvanlig eller overraskende i det, men jeg synes det er interessant i forhold til de forhåpningene som knyttes til ”fritidsåfjordingen”. Hyttefolket er en gruppe som ikke var fysisk til stede i prosessen, men som likevel påvirket diskusjonen og resultatet. Åfjord sliter med fraflytting fra utkantene i kommunen, og hyttefolket blir derfor sett som en mulighet for å skape vekst, og kanskje bli permanente innflyttere.

Ferie- og fritidsbiten har økt, og folk har plutselig ovale helger, og folk har kontoret med seg under arma som gjør at de kan jobbe på fredagen og jobbe på mandagen, og plutselig så bor de på hytta. Så vi må være med å forme den biten der. Og da må vi tenke fremover, vi må tenke 10-20 år fremover, derfor mener jeg at det her er veldig positivt (Lokalt næringsliv).

Temaet på den første workshopen i april, var nettopp knyttet til hvordan man skal tiltrekke seg og holde på innflyttere og tilbakeflyttere. En løsning som kom frem var å gjøre sentrum mer urbant og intimt. Landsbyen ble gjort til symbolet på en slik endring.

De hadde bra skole, barnehage, jobb og bolig og sånn, men stedet manglet noe som gjorde at de kjedet seg, og det var nok til at de vurderte å flytte tilbake til Trondheim eller andre steder. Så i den forbindelse så var det et sted hvor de kunne ha sosialt samvær, oppleve et samfunn. Vår analyse da var at det de egentlig ønsket seg var en landsby [...] Så det er på en måte at: setter du deg godt nok inn i pasienten, så kan du stille den riktige diagnosen. Så vår diagnose var da landsbyen mellom elvene. (Arkitekten)

Ut i fra de intervjuene jeg gjorde trodde jeg lenge at landsbybegrepet dukket opp første gang på workshopen. Men da jeg leste artiklene i Fosna-Folket og på Åfjord næringsforenings nettsider, virket det som uttrykket var tatt i bruk enda tidligere. Nøyaktig når begrepet dukket opp har jeg dessverre ikke informasjon om, men en gjennomgang av fagteamets syn på stedsutvikling viser at ”landsbyen” passer inn i deres New Urbanism inspirerte tankegang.

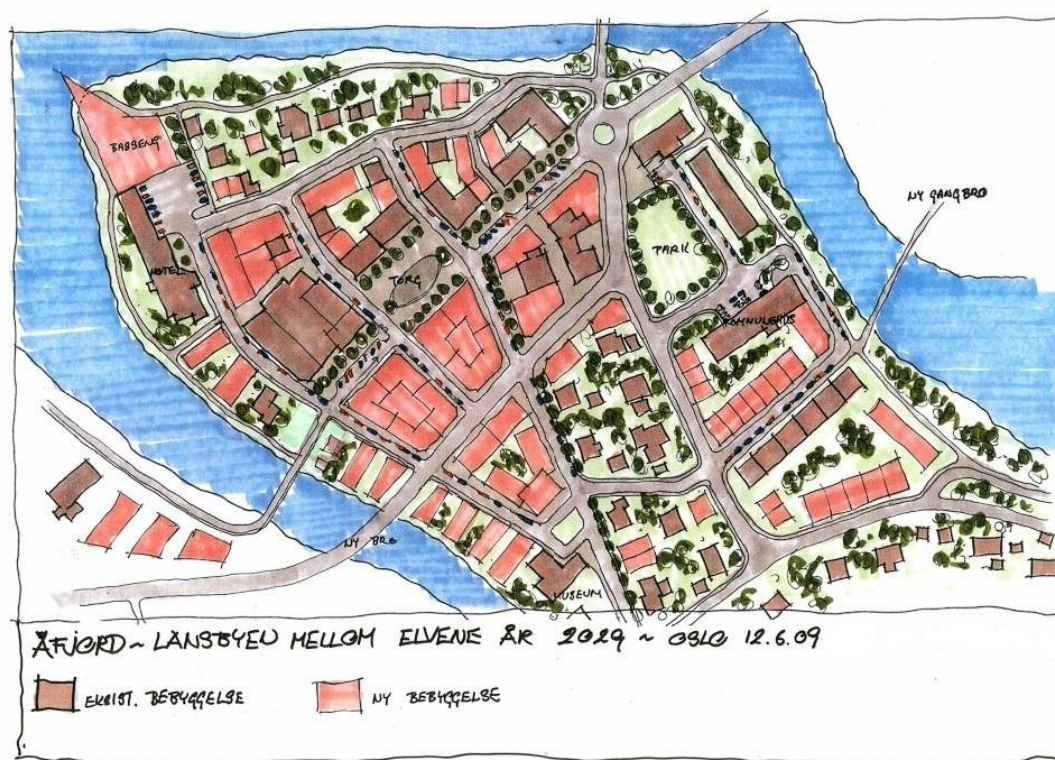
6.3 Fagteamets syn på stedsutvikling

De lokale representantene var ikke alene om å ha drømmer om hva Årnes kunne bli. Fagteamet hadde også sine oppfatninger av Årnes i dag og i fremtiden. ”Du vil ikke forstå Åfjord uten å ha reist så mye rundt der. For Årnes i seg selv har veldig lite identitet, selve halvøya der. (...) Vi var veldig opptatt av hvordan historien har vært der, slik at vi kunne få frem sporene for å få frem en identitet” (Arkitekten). Fagteamet bestod av folk fra inn og utland, de fleste med arkitektbakgrunn. En fellesnevner var interesse for tradisjonell arkitektur, og de fleste hadde tilknytning til INTBAU-nettverket. I intervjuene med Arkitekten og Medvirkningsansvarlig kom det fram at de betrakter modernistisk arkitektur som ”inautentisk”, altså en global stil som ikke egentlig hører hjemme noe sted. Dette i motsetning til den tradisjonelle og stedegne arkitekturen som er historisk og kontekstuell forankret. Den modernistiske arkitekturen sees også som elitistisk, i den forstand at det stort sett bare er arkitekter, ikke vanlige folk, som ønsker den. Under intervjuene med representantene fra fagteamet brukes Bjørvika som eksempel på det de mener er et uheldig samrøre mellom fagelite, offentlig-private selskaper og politikere. Charretter/plansmier blir i dette perspektivet sett som en måte å kjempe mot både fagelite og udemokratiske prosesser på, ved å få inn flere mennesker og andre synspunkter i planprosessene.

De generelle byidealene som fagteamet stod for samsvarer godt med New Urbanism. De viktigste elementene som blir trukket frem i intervjuene er funksjonsblanding, forholdsvis lav bebyggelse i tradisjonelle materialer (i Åfjord var det treverk), og økt tetthet for å skape mer liv på offentlige steder. Miljøaspektet ved å bygge tettere ble også sett som viktig av Arkitekten, men samtidig sa han at mindre transport i seg selv ikke er nok grunn til å urbanisere: ”folk ønsker også mer urbant liv, folk har lært seg å bli mer europeere” (Arkitekten). Favoriseringen av det urbane gjennomsyrrer naturlig nok New Urbanism, og jeg oppfattet at også fagteamet nærmet seg Årnes med et hovedsakelig urbant blikk. I begynnelsen av det første folkemøtet i september sa for eksempel Arkitekten at Årnes har mye ledig plass og stort potensial for fortetting. Det er interessant å se dette utsagnet opp mot de lokale informantene som oppfatter Årnes som relativt kompakt, og enkelte til og med som *trangt*. Et annet trekk som kan kjennes igjen fra litteratur om New Urbanism er idealet om en klar avgrensning av det urbane. I Årnes ble avgrensningen av planområdet knyttet til de to elvene. Landsbyen har også en tilknytning til det urbane i New Urbanism. Duany og Plater-Zyberk (2008:64) ser nabolaget (neighborhood) som den viktigste urbane ”byggeklossen”: ”It

is a comprehensive planning increment: when clustered with others, it becomes a town; when standing free in the landscape, it becomes a village.”

Da jeg spurte Arkitekten om hva han legger i ordet landsby, sa han at den må ha tetthet nok til å skape et sosialt og kulturelt grunnlag, samt at den må være funksjonsblandet. Han understreker likevel at man ikke kan klonen en europeisk landsby og bygge den i Norge, ”den må skreddersys på stedet” (Arkitekten). Denne tankegangen dannet grunnlaget for utformingen av den første skissa (figur 6.2): ”Måtte stemme med skala og deres tradisjon. De har tradisjon med å bo i hus, og ikke i bygårder. Derfor laget jeg en landsby som bestod av hus, men som stod tett nok til å kunne danne en landsby” (Arkitekten).

Figur 6.2 Skisse av ”Landsbyen mellom elvene” 2029

6.4 ”Landsbyen mellom elvene”

For meg så tenker jeg Årnes mellom elvene, det er liksom selve Årneset, men klart sentrum har vi i ulike sammenhenger definert som til og med Monstad og utover et stykke, så... [pause] men nå når vi snakker om ”Landsbyen mellom elvene” så tenker jeg litt sånn konsentrert der nede da. (Lokal beboer)

”Landsbyen” er geografisk avgrenset til Årneset, men er også en funksjonell og symbolsk avgrensning av sentrum. ”Så det er jo mye reaksjoner på at vi ikke går utenfor selve halvøya

her da selvfølgelig, det er mange på kontoret som reagerer på det. Hvorfor det akkurat skal fortettes her da? Det er jo litt det at man tenker landsby da, men jeg synes det er positivt jeg, å få litt fortetting” (Lokal beboer). Andre informanter er mindre fornøyd med avgrensningen:

Jeg vil tro at det om kanskje 30-40 år vil være behov for ny planlegging med videre utbygging, og det er derfor jeg nevner det med Årnes sentrum ikke bør avgrenses til mellom de to elvene. Det er naturlig, for folket bor like mye her utenfor brua, og de neste 3-4 kilometerne bor det like mye folk som her, kanskje mer, så det naturlige er at det her blir en spredning frem i tid. (Lokal beboer, informant 4)

Jeg får ikke helt til å forstå hvorfor alle som skal bo i Åfjorden absolutt skal bo mellom de to elvene, vi har fine områder litt lenger ut også ikke sant, og det er jo kjekt å ha litt... og spesielt for folk som har hus nedpå her, så skal de klemme alt sammen inni her sånn, det er ikke.. nei det skjønner jeg ikke helt poenget med. For det er ikke langt å sykle eller gå herfra [hotellet] og ut til Monstad heller for å si det sånn. Det er fortsatt et sentrum. (Lokal beboer, informant 17)

Slik jeg oppfatter det, eksisterte det ulike synspunkter som lå til grunn for informantenes meninger om avgrensningen av planområder her. Informant 4 mente planene ikke tar høyde for vekst lenger frem i tid, samt at planavgrensningen ikke reflekterte godt nok befolkningsgrunnlaget. Informant 17 ønsket, slik jeg oppfatter det, å beholde et mer bygdepreg på Årnes.

Landsbyen godtas likevel av de fleste informantene som et riktig ambisjonsnivå for Årnes. For mange av informantene mine sees ”landsby” som en større bosetning enn ”bygd”, og mindre enn ”by”. Det var en utbredt oppfatning blant informantene at Årnes fremstår som mindre enn en landsby i dag. Som en lokal beboer sa det: *”Vi er jo ingen by, og ikke skal vi bli det heller. Men en liten landsby, det synes jeg høres koselig ut jeg. Jeg synes at den må vi tåle.”* En fortelling som gikk igjen blant informantene var at det er ”tullete” med enkelte små steder som higer etter bystatus, da er det bedre å forsøke å bli en landsby. Utsagnet stod på trykk i Fosna-Folket 24. april 2009 i forbindelse med plansmia, og jeg oppfatter dette argumentet som et eksempel på etablering av en felles meningsdannelse rundt ambisjonsnivået for størrelsen til stedet.

Assosiasjonene til ordet ”landsby” var stort sett positive. Flere tenkte på europeiske steder når de hørte ordet, og land som England, Italia, Tyskland og Nederland ble nevnt som assosiasjoner. Jeg opplever at landsbybegrepet har vært vellykket som symbolsk representasjon i den forstand at de lokale informantene mine har positive assosiasjoner til begrepet, og at mange av dem føler at begrepet passer inn på Årnes. Det kan også hevdes at landsbyen som symbolsk representasjon ikke bare fungerer som en avgrensning av området,

men også en avgrensning av debatten rundt sted og stedsutvikling. Dette poenget vil bli tydeligere når jeg i kapittel 7 ser nærmere på kommunikasjon og konfliktløsning i prosessen.

6.5 Konfliktområder

De tydeligste konfliktområdene i prosessen var plassering av svømmehall og parkering. I tillegg var det konflikter knyttet til enkeltsaker der en del av beboerne på selve Årneset følte seg negativt berørt av planforslaget. For eksempel mislikte beboere på øvre Årnes omleggingen av riksveien og fryktet mer støy. En del av de konfliktene med den ferdige planen kan sies å knytte seg til enkelte lokalbeboeres ønsker om det jeg har kalt ”bygdepreg”. Noen av disse ønskene kom frem som NIMBY-problematikk (Not in my back yard) i forhold til utbygging av Årnes handel og varetransport på nedre Årnes, samt planene om en kyststi langs elvene. Beboerne ønsket å beholde området som et rolig eneboligområde.

Som jeg var inne på i kapittel 5, var det to saker som det forelå vedtak om, men som ble tatt opp igjen av plansmia. Plassering av svømmehallen var den viktigste av disse. Kommunestyret hadde med knapt flertall vedtatt en plassering av svømmehallen ved dagens idrettshall og skoler på Åset. Næringslivet på Årnes ønsket heller en plassering på Årneset, som de mente ville skape synergieffekter og tiltrekke seg turister. Fagteamet tok inn svømmehallen ytterst på Årneset allerede i den første skissa:

Ligger i sakens natur at hvis du skal lage et sted som er fortettet, og har nok av aktiviteter som kan kalles et sosialt sted, så må du se hva som finnes av muligheter. Går på det at man må være litt konsekvent for å oppnå noe. Beslutningen om svømmehallen hadde man tatt når visjonen om et fortettet sentrum ikke eksisterte. Beslutningen var da egentlig tatt på et mangelfullt grunnlag. (Arkitekten)

Den politiske opposisjonen som hadde fått igjennom plasseringen av bassenget før sommeren var ikke glad for at bassenget ble tatt inn i plansmia. *”Jeg synes det er usmakelig. At de prøver seg med en idé, det er for meg helt greit, men at de på slutten av plansmia ønsker en tilslutning, og at man på en måte skal legge noen juridiske føringer for det folkemøtet som var siste kvelden, det synes jeg blir helt bak mål”* (Opposisjonspolitiker).

Konfliktene knyttet til parkering handler delvis om hvordan Årnes skal fremstå estetisk, og delvis om frykt for tap av kunder og salg av næringstomter. Fagteamet jobbet for løsninger med parkering under bakken i sentrum, samt rett utenfor bruene på begge sider - ved Felleskjøpet i øst og ungdomsskolen i vest. Næringslivet ville stort sett ha mulighet til å parkere nært butikkene sine, mens det var ulike preferanser fra andre innbyggere. Gjennom

intervjuene fikk jeg inntrykk av at informantene hadde fått med seg hvilke konflikter som eksisterte i prosessen, og en del om hva ulike personer mente om disse.

6.6 Den ferdige planen: reaksjoner på resultatet av plansmia

De negative reaksjonene på planen knyttet seg til omlegging av veien, utbygging av Årnes handel og kyststien. Det var også uenighet blant informantene om svømmebassenget bør ligge ytterst på Årneset. Med unntak av de som følte seg negativt berørt, var de fleste informantene mine fornøyde med helheten i planen. Lederen for ØÅE mente planen hadde ført med seg mye positivt, men var litt spent på om de ville få solgt ut næringseiendommene:

Vi har fått tilbakemelding nå fra en av interessentene, og de er litt skeptiske. For nå har han fulgt med på hva vi har holdt på med, i forhold til prosess og på en måte hvor rigide rammer vi har satt, og vi har begynt å bli litt redd for... [pause] nå løper taksameteret liksom, i forhold til at den tomte er den tomte de får, og så er det begrensning i forhold til parkering.

Flere informanter kommenterte at planen hadde gitt stedet et mer urbant preg, noe de fleste så som positivt. Ordføreren mente plansmia har bidratt til nye ideer om hvordan kommunen kan tenke boligpolitikk:

Og så tror jeg det ble litt sånn vekker hos noen, i forhold til hvordan vi har tenkt tidligere. Så det har allerede fått følger det her med at i sentrum kan folk bo, det var sånn, tanken har lagt der, men har vært ganske fjern. Så allerede i kommuneplanen så fjernet vi et boligfelt som ligger utenfor landsbyen. [...] Og sånn sett så tyder det på at vi også lærte noe.

Proessen virker å ha endret litt på enkeltes syn på stedet og stedsutvikling, men det er også knyttet litt spenning til om urbaniseringen vil være en suksess. Som en informant fra lokalbefolkningen formulerte det: *”Og så er jeg spent på om folk har lyst til å bo så urbant som det blir nedpå her, det blir jo et spenningsmoment frem i tid, om det er sånn åffjordingene kan tenke seg å bo. For det blir jo ganske tett og mer bypreg enn det folk er vant til her ute.”*

Figur 6.3 Planforslaget fra plansmia, Årnes i 2029 (Kilde: www.plansmier.org)

Informantenes tanker om hvem som har fått mest gjennomslag for sine meninger i planen, reflekterer til en viss grad oppfatningen av hvilke aktører som har høyest status i prosessen slik det kom frem i kapittel 5. Næringslivet, spesielt de som er inne på eiersiden i ØÅE, ble trukket frem av flere informanter. Innbyggerne på nedre Årnes ble også trukket frem som en gruppe som har fått gjennomslag for en del av sine synspunkter. Fagteamet nevnes også av noen, spesielt i forhold til deres preferanser for lave bygninger, gamle hus og mer urbane elementer. De av informantene som følte seg mest negativt berørt av planen var tydelige på at næringslivet hadde fått mest gjennomslag, men de fleste informantene synes planen var relativt balansert i forhold til ulike gruppers ønsker i prosessen. De informantene som var mest misfornøyd sa også at de ikke følte noe eierskap til planen. Av de informantene som var positive til planen, var det flere som følte et visst eierskap, og enkelte følte også at de hadde fått være med å bestemme.

En sammenligning mellom skissa (figur 6.2) som ble tegnet før plansmia, og den ferdige planen (figur 6.3) viser en stor grad av likhet. De største endringene er at det er tegnet inn færre nye hus på nedre og øvre Årnes, og at veien på nedre Årnes ikke endres. I tillegg er rundkjøringene gjort om til vanlige veikryss. Ut fra de tankene representantene fra fagteamet ga uttrykk for i intervjuene, mener jeg planen samsvarer ganske godt med deres idealer for god stedsform. I planen har landsbyen en tydelig avgrensning mot omgivelsene, det er lagt vekt på funksjonsblanding, det legges opp til en relativt tett bebyggelse, bygningene henvender seg til gatene og det er tegnet inn lave, tradisjonelle hus i enhetlig stil - med andre ord kjennetegn

som også stemmer overens med prinsipper i New Urbanism. Likevel nevnte få informanter at de syntes fagteamet hadde fått gjennomslag for sine ideer. Datagrunnlaget gir ikke noe klart svar på hva som er årsakene til dette, men jeg vil komme med noen mulige tolkninger i diskusjonen i kapittel 8.

6.7 Oppsummering og analytiske poeng

I dette kapittelet har fokuset vært på *oppfatninger av sted og stedsutvikling*. Jeg mener å finne noen mønster i analysen av informantenes fortellinger som grovt kan kategoriseres i meningskategoriene ”urban” og ”bygd”. De lokale informantene hadde ulike perspektiver på avgrensningen av Årnes, hvor tett det er ønskelig å bygge, og hvordan man skal bo i sentrum. Noen informanternes perspektiver heller i urban retning, med fortetting og en blanding av næring, bolig og service i sentrum, andre informanter ønsket mer plass og et mer utflytende sentrum. En del av informantene har både perspektiver som heller i ”urban retning” og i mer ”bygderetning”.

Som symbolsk representasjon mener jeg ”landsbyen” knytter seg til de mer urbane perspektivene som finnes blant informantene i Åfjord. Favoriseringen av det urbane kan spores tilbake til workshopen i april hvor temaet var tilbakeflytting/innflytting. Fagteamet, som er inspirert av New Urbanism, har også tydelige urbane preferanser som fortetting, funksjonsblanding og en tydelig avgrensning mellom det urbane og områder utenfor. Poenget her er ikke å finne ut hvilket av perspektivene som er de ”mest riktige” representasjon av stedet, men at det blant informantene finnes ulike perspektiver på stedet i forhold til avgrensning, tetthet, aktiviteter og identitet – samt at en del av perspektivene falt utenfor den avgrensningen som ligger i ”landsbyen”.

Det er vanskelig å identifisere nøyaktig hva som kan sies å være eksempler på intersubjektiv konstruksjon av mening. Det finnes likevel noen eksempler i funnene mine som kan tolkes i en slik retning. Det første er den gjentatte fortellingen om at det er ”tulle” å forsøke å få bystatus, og at det da er bedre å forsøke å bli en landsby. Det andre eksempelet er fagteamets ønske om å ha boliger i sentrum, som ser ut til å ha påvirket enkelte av informantene til å se det som en mulighet på Årnes. Litt mer generelt kan man også si at det ser ut til at ”landsbyen” som merkelapp på Årnes ble godtatt av de aller fleste informantene mine. Mange av de individuelle preferansene som kom frem som innspill i prosessen lot seg enkelt inkorporere i ”landsbyen”, som park med lekemuligheter, trafikksikkerhet, sosiale møteplasser og flere butikker. Enkelte konfliktområder forble derimot uløste, eller delvis

uløste, som parkering, svømmebassenget, omlegging av riksveien, og utbygging av nedre Årnes.

Informantene mine syntes resultatet fremsto som relativt balansert i forhold til de interesser som de mener ligger bak. En del informanter, spesielt de som var mest kritiske til planen, mente næringslivet hadde størst innflytelse. Beboerne på nedre Årnes ble også trukket frem av noen. Jeg mener at likheten mellom skissa og den endelige planen er ganske stor, og at planen reflekterer mange av New Urbanism sine perspektiv på hva som er god stedsutvikling.

7 Hvordan foregikk kommunikasjon og konfliktløsning i planprosessen?

How analysts organize attention is the central political problem of their practice. They must stress some issues and downplay others. They clarify some opportunities but obscure others. They encourage the participation of some citizens, but not that of others. They open up particular practical questions, but they close off the discussion of others. Inescapably and subtly, then, planning analysts focus citizens' attention selectively.

– John Forester – *Planning in the Face of Power* - ¹⁰

John Forester retter oppmerksomhet mot planleggerens rolle og hva planleggere bør være oppmerksomme på i planprosesser. Planleggere *organiserer oppmerksomhet* og er dermed strukturer av makt (Forester 1989). Kommunikativ planleggingsteori forsøker å svare på denne etiske utfordringen. ”Communicative planning theory provides a normative approach, grounded in observations of planning practice, to the design of interactive governance processes and the ethics of experts involved in such processes” (Healey 1999:116).

Forester bygger på Habermas’ diskursetikk, men forsøker å være mer konkret i forhold til planleggerens hverdag. Han fokuserer på ulike forstyrrelser i kommunikasjonen som kan påvirke planprosesser negativt. Forstyrrelsene kan være enten ad hoc eller strukturelle, uunngåelige eller unødvendige (Figur 2.5). Forester nevner for eksempel yrkesspesialisering og arbeidsdeling som uunngåelige strukturelle forstyrrelser som det er vanskelig å gjøre noe med i planleggingen. Han ser derimot ideologiske strukturelle forstyrrelser som unødvendige, og som mulige å påpeke og motarbeide i en planprosess. De strukturelle forstyrrelsene er likevel mer dyptgripende og vanskeligere å gjøre noe med enn ad hoc forstyrrelser som bråk eller manipulasjon. Hovedpoenget til Forester, slik jeg forstår ham i boka *Planning in the Face of Power* (1989), er å gjøre planleggere oppmerksomme på egen og andres makt, og forsøke å åpne opp planleggingsprosessene gjennom refleksivitet, aktiv lytting og korrigering av forstyrrelser.

Folkemøtene og de to styremøtene som ble holdt under plansmieuka var ”offisielle” arenaer for kommunikasjon hvor jeg fikk delta som observatør. Kommunikasjonen foregikk også på andre arenaer både uformelt og gjennom møter mellom fagteamet og ulike interessehavere, men som nevnt tidligere har jeg dessverre ikke observasjoner fra disse møtene. I dette kapittelet vil jeg i hovedsak fokusere på folkemøtene som kan sies å ha vært den fremste muligheten for intersubjektiv forståelse mellom de ulike aktørene i prosessen. I

¹⁰ (Forester 1989:19)

tillegg vil jeg se nærmere på kommunikasjonen på styremøtene hvor de viktigste avgjørelsene ble tatt. Til slutt i kapittelet setter jeg fokus på fagteamets konfliktløsningsstrategi.

7.1 Folkemøtene

Folkemøtet mandag 7. september fungerte som oppstartsmøte i det man kan kalle selve plansmieuka, altså de fire-fem dagene hvor hele fagteamet var til stede. På det siste folkemøtet, torsdag 10. september, ble planen presentert og kommentert. Jeg var selv til stede på de to folkemøtene i plansmieuka, det var også de fleste av informantene mine. Begge møtene ble holdt i storsalen på Fosen Fjord Hotell på kveldstid.

7.1.1 Kort beskrivelse av folkemøtet mandag 7. september

Jeg har ikke noe nøyaktig tall for oppmøte, men ulike anslag ligger mellom 60 og 100 personer. Utenom fagteam, kursdeltagere og styringsgruppa, var tallet antagelig nærmere 60. Lederen for ØÅE var møteleder og startet med bakgrunnen for plansmia. Deretter presenterte Arkitekten skissa. Medvirkningsansvarlig snakket om plansmier som metode og oppfordret folk til å komme med innspill til planen. Fagteamet presenterte så en del av sine tanker om hva som er god byform. De viste bilder av det de omtalte som skrekkeksampler på dårlig byform, hovedsakelig eksisterende planer for modernistiske utbygginger ulike steder på Sørlandet, etterfulgt av gode eksempler som trehusbebyggelsen i Kragerø, Poundbury i England, som prins Charles og Leon Krier har stått bak, samt bilder fra plansmia på Brokelandsheia. Arkitekten fulgte opp med å sammenligne Brokelandsheia med Årnes. Han sa at det er mye rom for fortetting begge steder. Deretter snakket han litt om tankene fagteamet har for Årneset. Han la spesielt vekt på å få liv i gatene samtidig som det skal være mindre biltrafikk i sentrum. Fagteamet viste eksempler på ulike bygningstyper som kunne passe inn.

Etter en liten pause utfordret møtelederen en lokalpolitiker til å si noen ord. Politikeren sa at det å få til næringslivet er nøkkelen, og oppfordret folk til ikke å bli for negative: ”kommer masse positive folk utenfra, og så er det bare de lokale som er negative”. Etter dette ble det åpnet for innspill fra salen. Det første innspillet kom fra en eldre mann som bor på Årneset. Han sa at det er masse plass i kommunen for nybygg og at det derfor er utrolig at man må rive så mange hus for å bygge nye. Videre snakket han om boligkata på nedre Årnes hvor de har opparbeidet hager og laget til privat vei. Han mente det måtte gå an å bygge forretningssenter uten å ødelegge for andre. Arkitekten svarte at han ikke forventer at alle skal

være enige, og at man må ha dialog for å finne ut av det. Han sa videre at *”det å bygge spredt er en diskusjon som har vært”*, men at han synes landsbyen er en god idé, og at det er et nasjonalt ønske om å bygge tettere.

Etter det første innspillet var det få som ønsket å ta ordet i forsamlingen. Møtelederen måtte utfordre folk direkte til å komme med kommentarer. Innspillene som kom kan grovt deles i fire grupper: de som var forsiktig positive til utvikling, de som var forsiktig negative til utvikling, de som oppfordret folk til engasjement og gripe muligheten, og de som kom med ønsker om hva de kunne tenke seg i sentrum.

7.1.2 Kort beskrivelse av folkemøtet 10. september

Det var større oppmøte på dette møtet enn ved første folkemøtet, antagelig godt over 100 fremmøtte. Leder for ØÅE hadde igjen rollen som møteleder og ønsket velkommen. Medvirkningsansvarlig snakket om arbeidet med organiseringen av deltagelsen fra lokalsamfunnet. Han mente at ca. 300 personer hadde vært innom hotellet i løpet av plansmieuka, inkludert folkemøtene. Videre sa han at tendensene i innspillene som hadde kommet inn var gått i ganske lik retning, men at det var noen kontroverser, spesielt knyttet til parkering. Arkitekten fulgte opp og sa at de hadde hatt kort tid, men var kommet bra i mål. Fagteamet viste bilder fra prosessen, med fokus på barnehagen og elevene fra Åfjord VGS som hadde vært innom plansmia.

Etter denne innledningen viste de frem den endelige planen. Arkitekten sa at den oppfylte målsettingen om en tettere og mer variert landsby, *”gir inntrykk av å være et sted hvor det skjer mye, et sted som vil gi bolyst”*. Han viste frem og snakket om de ulike områdene og reklamerte spesielt for plasseringen av svømmehallen. Fagteamet hadde laget en kjøring av 3D-modellen av Årneset, og de viste frem planforslaget fra ulike vinkler. Etter fremvisningen av planen hadde fagteamet et opplegg der Medvirkningsansvarlig tok utgangspunkt i en del av innspillene som hadde kommet og spurte Arkitekten hvordan det var løst i planen. Deretter ble det åpnet for innspill fra salen. Det var mange positive tilbakemeldinger fra salen, to stykker utrykte skuffelse, og et par var misfornøyd med deler av planen. Det ble avgitt stemmer ved håndsopprekking. Omlag fem fremmøtte stemte imot planen. Ordføreren rundet av møtet med å takke de involverte.

7.1.3 Informantenes oppfatning av folkemøtene

Oppmøtet på første folkemøtet var kanskje noe mindre enn en del av informantene mine hadde forventet. Det virket også å være mest folk som bor på og i nærheten av Årnes som

hadde møtt opp. ”(...) litt usikker, alle folk som er berørt på Årneset her er bestandig, de har alltid vært flinke til å møte opp når det har vært diskusjoner, jeg er litt usikker på om alle som...[pause] men det er en del folk utenfor som kanskje ikke har samme engasjement som rundt her.” (Lokal planlegger).

De av informantene mine som var tilstede på første folkemøtet synes folk i salen var litt avventende. ”Spesielt første dagen synes jeg det var lite engasjement fra salen, da følte jeg at de måtte tvinges opp” (Lokal beboer). Flere av informantene fra lokalbefolkningen oppfattet det å prate i en stor forsamling som et hinder for å få folk til å uttrykke meningene sine. ”Kanskje litt sånn, det er ikke så rart heller, det var en ganske stor forsamling, så det var mange som synes det var vanskelig å si noe i en så stor forsamling tenker jeg da.” En annen informant fra lokalbefolkningen påpekte at det kunne blitt mer diskusjon om folk hadde blitt satt sammen i grupper: ”Det kunne selvfølgelig vært litt tid til å drodle litt i grupper der også. Så det var kanskje det eneste minuset, for da prater folk ikke sant. Når du på en måte blir oppfordret til å ta ordet i store forsamlinger så er det mange som har lyst til å si noe, men de fleste velger å la være.” Å sette folk sammen i grupper er også noe som arrangørene av plansmier gjorde på Brokelandsheia, og som ble vurdert i Åfjord. ”Det var altså, det var vel hundre mennesker på folkemøtet. Kanskje i overkant av hva man kan ha i sånne grupper altså. [...] Ideelt sett burde man hatt grupper etter folkemøter” (Medvirkningsansvarlig).

Det ble også påpekt av en lokal beboer at forberedelsene kunne vært bedre, og at det hadde vært mulig å leie inn en debattleder:

Man kunne fått til litt mer heftige diskusjoner om en del tema selvfølgelig, hvis folk hadde villet. [...] Du måtte hatt litt mer informasjon, og for å være helt ærlig så tror jeg man måtte hatt noen som ble bedt om å gjøre det, bedt om å starte det og stilt kritiske spørsmål. Det tror jeg kunne vært godt her egentlig, et lite debattforum. Leie inn folk til å starte debatt, eller ta kontakt med folk i bygda.

Medvirkningsansvarlig så problemene med at folk ikke turte å ta ordet på folkemøtet, men viste til at det var mange av dem som kom tilbake dagen etterpå for å legge frem innspill individuelt:

I Åfjord var det veldig mange som hadde vært på folkemøtet som kom dagen etterpå. Da viste det seg at det var mange som ikke hadde tatt ordet, det var for høy terskel for dem. Jeg vil anta at flertallet av befolkningen har for høy terskel for å ta ordet. Det er et demokratisk problem.

Jeg hadde på forhånd sett for meg at det var lokale politikere som kom til å dominere diskusjonen, og ble litt overrasket over at de politikerne som hadde møtt opp ikke kom med

kommentarer og innspill på folkemøtet. En opposisjonspolitiker forklarte hvorfor de ikke hadde engasjert seg mer: *”Nei vi gjorde ikke det, for vi ville ikke ta styringen på de folkemøtene, verken på idémøtet eller avslutningsmøtet så ville vi ikke...[pause], det var liksom folket som skulle få lov til å snakke. Så vi brukte ikke det som arena nei.”*

Jeg ble også litt overrasket over at flere av informantene mine tolket stemningen på første møtet som veldig negativ. *”Første møtet, følte jeg kanskje at det var skepsisen, og irritasjonen og frustrasjonen og sinnet som preget en del av de som var der, uten at det nødvendigvis kom til uttrykk i møtet, men jeg kjenner en del av åffordingene såpass godt at jeg sanset en sånn stemning.”* (Lokal beboer). Som utenforstående oppfattet jeg en viss skepsis og frustrasjon, men egentlig en god del mindre enn jeg hadde sett for meg. For de lokale ”insiderne” kan det derimot virke som stemningen ble opplevd mer negativ og ”trykket”. Det mest påfallende i intervjuene var at flere av informantene mine brukte ord som ”massesuggesjon” og ”hallelujastemning” når de skulle beskrive det siste folkemøtet. Det gjaldt både informanter som var positive og de som i hovedsak var negative til planen. *”Man ser jo at det blir en sånn, kall det massesuggesjon på en måte, man forventer jo ikke at planen blir nedstemt. Men samtidig synes jeg det var sånne konstruktive innlegg som kom, det var ikke bare sånn hallelujastemning”* (Ordføreren). Det er bred enighet blant informantene om at det var mer positiv stemning på siste folkemøtet enn det første. Presentasjonen av planen ble beskrevet som god, og det virket som de fleste av informantene mine forsto hovedtrekkene i planen.

7.1.4 Analyse av folkemøtene i lys av kommunikativ teori

Folkemøtene var de fremste arenaene i denne prosessen for at folk skulle kunne komme sammen og danne et ”publikum” i Habermas sin betydning av ordet – altså et politisk forum for debatt (Eriksen & Weigård 1999). I Habermas kommunikative etikk er det krav om at alle skal ha adgang til diskusjonen, kunne problematisere alt, introdusere hvert emne, og uttrykke holdninger, behov og ønsker. Alt dette må kunne skje uhindret av ytre eller indre tvang for at en ”herredømmefri dialog” skal kunne oppstå.

Det første kravet ble overholdt med folkemøtene under plansmia. Jeg opplevde det også som det var mulig å ta opp de spørsmål man måtte ønske. Derimot mener jeg responsen fra fagteamet på en del av de spørsmålene som ble tatt opp fungerte avvisende for debatten. De av de fremmøtte som ikke ønsket at det skulle bygges så tett, og de som ønsket en kjøpesenterløsning (som en av de fremmøtte la frem på siste folkemøtet), fikk blant annet til

svar at ”det å bygge spredt er en diskusjon som har vært”, og ”oppdraget vi fikk var å skape landsbyen mellom elvene”. Her mener jeg fagteamet avskjærte en mulig debatt med å vise til at det ligger utenfor rammene av konseptet ”Landsbyen mellom elvene”, et konsept de selv var sentrale i å utvikle. Dette kan med Forester kalles en unødvendig forstyrrelse av kommunikasjonen. Det kan diskuteres om det her dreier seg om en systematisk/strukturell forstyrrelse eller om den er ad hoc. Dersom den sees som uttrykk for New Urbanisms holdninger til spredt bebyggelse og kjøpesentre, vil forstyrrelsen kunne sies å være systematisk. De normative føringene som gjøres tydelig gjennom eksemplene på god og dårlig stedsutvikling på starten av første folkemøtet styrker denne antagelsen. Det er også spørsmål om dette kan karakteriseres som illegitim maktbruk gjennom feilinformasjon – det Forester kaller ”managing consent”(Forester 1989:38). Beslutningen om å utvikle ”Landsbyen mellom elvene” ble ikke gjort gjennom en demokratisk prosess, og representerer sånn sett ikke en allmenn interesse. Det er ikke uvanlig, heller ikke nødvendigvis problematisk, at et prosjekt utarbeides av en mindre gruppe for så å bli lagt frem for kritikk fra offentligheten. En slik prosedyre er svært vanlig innen arealplanlegging. Problemet er at fagteamet ga inntrykk av at alt skulle kunne diskuteres i prosessen, og ikke sa noe om hvilke premisser som var fastlagte på forhånd.

Jeg mener at det også lå et normativt bias i utvelgelsen av de innspillene som Medvirkningsansvarlig sa han skulle ”*konfrontere Arkitekten med*” på siste folkemøtet før det ble åpnet for innspill. Bare ett av innspillene som ble valgt ut strider mot den planen som ble lagt frem. Det var innspillet ”Park nedenfor hotellet”, hvor det på planen er tegnet inn svømmebasseng. Arkitekten svarte med at det er park der i dag, men at den er lite brukt. Av innspillene om svømmehallen ble det eneste innspillet som var nøytralt i forhold til plassering valgt: ”Svømmehall som tiltrekker fagfolk og behandling”, og ikke et av de åtte innspillene som var mot plasseringen ved hotellet, eller de tre som var for plasseringen ved hotellet. Det ble også trukket frem mange innspill som harmonerer med New Urbanisms designidealer, som ”ta vare på dimensjoner som er her”, ”mange av dagens sentrumsbygg er store og ikke spesielt fine”, ”ikke rasere det som er” og ”butikker som ikke ser ut som kjøpesenter”. Estetikk og form på bygninger ble viet stor plass i gjennomgangen med tanke på at det bare var 10 av 138 innspill som handlet om dette. Innspillene om parkering som ble trukket frem var også i samsvar med New Urbanisms holdninger: ”Parkering nære, men ikke midt i, folk må tåle å gå litt”, og ikke for eksempel innspillet ”behov for nye p-plasser når trafikksentralen forsvinner” som gir en konkret utfordring til planen. Gjennom selektiv utvelgelse av innspill

ga fagteamet inntrykk av at planen tok hensyn til en større del av innspillene enn det som var tilfelle. En virkelig konfrontasjon med innspill som ikke passet inn i planen kunne gitt fagteamet mulighet til å argumentere for hvorfor de ikke var tatt med, og på den måten kanskje inspirert til debatt og økt forståelse for de valgene som var tatt.

For at en slik debatt skulle blitt vellykket tror jeg en av informantene mine har gode poeng når han sier at folk kunne trenge mer informasjon og forberedelse på forhånd, og at man kanskje kunne leid inn noen utenfra til å være debattleder. Folkemøtene hadde form av et spørsmål- og svarmøte mellom publikum og fagteamet – hvor publikum spurte og fagteamet svarte. Fagteamet var lydhøre ovenfor de kritiske spørsmålene på den måten at det ble arrangert egne møter med berørte parter hvor konfliktene ble forsøkt løst, men de kritiske spørsmålene ble ikke løftet frem som en debatt i fellesskap slik idealet er hos det Habermas-inspirerte planidealet (Eriksen & Weigård 1999; Healey 2006).

7.2 Styremøtene

Det første styremøtet ble holdt tirsdag 8. september på kvelden. Flere representanter fra fagteamet var til stede, og møtet foregikk som en samtale mellom fagteam og styringsgruppe, og internt mellom medlemmer i styringsgruppa. Større strategiske rammer og mindre detaljer ble diskutert om hverandre. Fagteamet informerte om planen så langt, og viste frem en del løsninger de kunne tenke seg. Dette møtet fremsto litt rotete, og det virket som det var noe usikkerhet i styret om hvordan de skulle løse arbeidsoppgavene sine. Et spørsmål som dukket opp på første styremøte var: *”På hvilken måte gjorde Gjerstad sine styringsgruppemøter?”*.

Det andre styremøtet dagen etterpå var mer fokusert og debattene var livligere. På dette møtet var også hele planutvalget med, selv om bare medlemmene av styringsgruppa hadde stemmerett. Spesielt parkering ble diskutert lenge. Fagteamet og noen av medlemmene i styringsgruppa ønsket å flytte mest mulig parkering under bakken, eller utenfor Årneset (rett på andre siden av begge bruene). De i styringsgruppa som hadde næringsinteresser var redd for kostnadene ved parkering under bakken, at det skulle gå ut over inntjeningen, og at det skulle bli vanskelig å få solgt eiendommer i sentrum til utviklere.

Et annet punkt det knyttet seg uenighet til var plassering av svømmebassenget. Næringslivet og fagteamet var veldig for en plassering i sentrum ved hotellet, mens spesielt opposisjonspolitikere, som hadde fått igjennom plasseringen ved skolen, var sterkt imot. Debatten rundt svømmehallen ga noen interessante synspunkter fra styret om statusen og legitimiteten til plansmia. En av politikerne i planutvalget som ikke satt i styringsgruppa,

påpekte at flere hadde deltatt i prosessen om de visste at spørsmålet om svømmehall skulle tas opp på nytt. ”*Skal passe på hvordan vi tar inntekt fra folkemøter*”, som han sa. En annen politiker som var for plasseringen ved skolen etterlyste det demokratiske i prosessen, og viste til at det hadde vært flertall for plasseringen ved skolen på folkemøtet i forbindelse med svømmehallplasseringen. Hun sa blant annet at ”*lojalitet og moralsk ansvar gjelder alle veier*”. Fagteamet forsøkte å finne en løsning hvor styringsgruppa kunne bli enige. Løsningen ble at styringsgruppa stilte seg bak planforslaget slik det var uttegnet, men med merknader om at regulering av privat eiendom må tas opp med grunneier først, og at planens forslag om svømmehall ved hotellet forutsetter at kommunestyret er villige til å ta opp saken på nytt.

Styremøtene fungerte bedre som arena for debatt enn folkemøtene. Deltagerne var mer vant til å debattere, og gruppen var mindre. Den knappe tiden kan også ha hatt en positiv effekt, ved at partene ble tvunget til å komme til enighet. Lennertz (2003) ser korte tidsfrister som essensielt i charretter, og mener det kan tvinge folk til å tenke ”outside the box”. Også Medvirkningsansvarlig og Arkitekten trakk frem dette argumentet i intervjuene. Forester (1989) påpeker imidlertid at tid også er en ressurs og en maktfaktor. Med usikkerheten rundt styregruppas mandat og rolle, og knappe tidsfrister, er det en fare for at aktørene med mest strategisk makt eller kunnskapsmakt styrker sin stilling. For eksempel et strategisk utspill fra næringslivet om at ”*uten tilgang til parkering må vi flytte ut av sentrum*”, eller fagteamets repertoar av faglige løsninger i situasjoner der de lokale er usikre.

7.3 Konfliktløsning

Selv om plansmia ikke klarte å løfte opp stridstemaer til allmenn debatt klarte prosessen å få frem de viktigste konfliktene gjennom folkemøter og personlig oppmøte. Det var ingen konflikter som kom frem i intervjuene mine som ikke ble tatt opp under plansmia. Ulike konflikter fikk ulik mengde oppmerksomhet i prosessen. Konfliktene knyttet til kyststi og utbygging på nedre Årnes fikk langt mer oppmerksomhet enn konflikten knyttet til flytting av riksveien som berørte beboerne på øvre Årnes. Det kan skyldes at beboerne på nedre Årnes var mer høylytte og krassere i kritikken. Ingen av beboerne som var negative til flyttingen av veien sa noe om dette på folkemøtene, mens konfliktene i tilknytning til nedre Årnes ble tatt opp på begge. En av informantene mine som bor på øvre Årnes, sa at de var innom plansmia flere ganger for å si fra at de ikke ønsket at veien skulle flyttes. På spørsmål om andre som bor der også hadde reagert negativt på planene, svarte informanten at flere hadde ytret misnøye, men at de ikke hadde gått sammen om å klage. Selv om fagteamet og andre

informanter var klar over denne konflikten, ble den ikke løftet opp til debatt. Årsakene til det kan kanskje være at alle jeg har snakket med, med unntak av beboerne på øvre Årnes, synes at flyttingen av veien er en god idé – samt at beboerne selv ikke var høyrøstet nok til å skape oppmerksomhet om saken.

Når det gjaldt konfliktene på nedre Årnes valgte fagteamet skytteldiplomati som konfliktløsningsstrategi:

Også naboene var veldig opptatt av at det skulle bli en boliggate, og ikke bakgaten til et kjøpesenter. Så der gikk vi over gaten og forhandlet knallhardt med de som eier butikk og skulle utvide og sånn, og kom frem til et kompromiss. Litt mindre utvidelse og noe bolig ut mot gaten slik at det fortsatt ble litt mykt boligpreg. Så der var vi rene forhandlere med parter, som påvirket resultatet sånn at alle var ganske fornøyde, men ikke hadde fått det akkurat som de ville. (Arkitekten)

Målsetningen var å finne løsninger som alle kunne leve med. I eksempelet over var det forhandlinger mellom Årnes Handel og beboere på nedre Årnes som ikke likte den planlagte utvidelsen av butikkssenteret. Forester (1989:92-93) nevner seks mulige strategier for konflikthåndtering, hvor skytteldiplomati er en av dem. Styrkene til skytteldiplomati ifølge Forester er at planleggeren kan forhandle friere en mot en, enn om alle parter satt sammen. Årsaken er at om alle er samlet vil den ene parten kunne bruke forslag fra planleggeren som argument mot den andre. Når man møtes én om gangen kan planleggeren foreslå mer radikale endringer og forhandle friere. En ulempe som kom frem i et av intervjuene mine, var at det kunne bli gjort justeringer i planen som ikke alle parter var informert om.

Vi ble greit tatt i mot, og opplevde at de vi sa ble hørt og notert og alt det der, men så opplever jeg liksom at det ble en liten trøkk på det siste folkemøtet da, for da fikk jeg se den svære tegninger her, den var ikke sånn som de sa dagen før. Og da var det litt sånn at... [pause] okey, du satt og var enig og sa til meg at sånn og sånn skal vi prøve å få det til, og da mister jeg litt... [pause] da ble det litt lite troverdig. (Lokal beboer)

Til tross for at forhandlingsstrategien ikke var vellykket her, var det andre eksempler på at konfliktløsningen fungerte. Den eldre mannen som reiste seg opp på første folkemøtet og var sterkt i mot, stemte til slutt for planen etter å ha hatt individuelle møter med fagteamet. Fagteamet klarte også å løse opp noen av konfliktene knyttet til etableringen av en kyststi rundt Årneset, et prosjekt som har strandet tidligere på grunn av sterke motforestillinger fra enkelte av beboerne på nedre Årnes. Den gode stemningen på siste folkemøtet kan også tolkes som et uttrykk for en lettelse over at en del av disse konfliktene var blitt løst.

Fagteamet la vekt på å finne løsninger gjennom design, noe som ga enkelte kreative løsninger. I det nevnte eksempelet, som den lokale beboeren riktig nok ikke synes ble bra nok

til slutt, ble det forsøkt å myke opp baksiden av en planlagt utvidelse av Årnes Handel med å ha boligfasade ut mot nedre Årnes. Taktikken kunne kanskje fungert med lengre forhandlinger og tilpasninger. Samme taktikk ble brukt på det fremtidige handelssenteret som er planlagt på den gamle trafikklagstomta, hvor det er tenkt plass til en stor matvarebutikk bak en fasade delt opp i mindre volumer. Slike kreative designgrep kan bidra til å løse konflikter knyttet til store bygg som oppfattes som ”truende”. Ved å ha gode illustrasjoner blir det også lettere for folk å se for seg hvordan bygninger kan bli sende ut.

7.4 Oppsummering og analytiske poeng

I dette kapittelet har jeg søkt svar på spørsmålet: *hvilke muligheter for kommunikasjon og konfliktløsning ga prosessen?* Den viktigste arenaen for kommunikasjon mellom deltagerne i prosessen var de to folkemøtene. Folkemøtene ga folk mulighet til å komme med innvendinger og spørsmål til arrangørene. Det ble lagt opp til toveiskommunikasjon, i motsetning til rene informasjonsmøter, men med et asymmetrisk maktforhold mellom ”fageksperter” og ”tilhørere”. Selv om yrkesspesialisering er en uunngåelig forstyrrelse (Forester 1989), kan man hevde at det også er en unødvendig strukturell forstyrrelse i fagteamets bias mot New Urbanism sine idealer om god byform. Det er viktig at publikum får muligheten til å stille oppklarende spørsmål til de som tegner ut planene, men det er mulig å tenke seg en situasjon der spørsmålene i større grad også gikk andre veien. For eksempel ”hvor tett synes dere Årneset fremstår i dag?”, eller ”hvor mener dere det er rom for fortetting?”. Den visuelle kommunikasjonen ble opplevd som god av mine informanter, og er et område som fagteamet legger stor vekt på.

Styremøtene var litt preget av usikkerhet rundt eget mandat. Hvor detaljert skulle de diskutere? Hvilke spørsmål kunne de ta stilling til? Knapphet på tid kan fungere som katalysator for å finne løsninger på tvers av interesser, men favoriserer også de som er tryggest i situasjonen i utgangspunktet.

Konfliktløsningen bestod hovedsakelig av skytteldiplomati. Fagteamet forhandlet frem løsninger på noen konflikter, men noen konflikter forble også uløste. Den korte tiden som plansmia varer gjør det vanskelig å løse dypereliggende konflikter. I motsetning til idealet i kommunikativ planlegging skjedde heller ikke konfliktløsningen gjennom diskusjon, men ved forhandlinger.

8 Diskusjon

Forståelsesrammene for medvirkning i denne oppgaven knytter seg hovedsakelig til kommunikativ planleggingsteori, hvor målsetningen er en *inkluderende* planprosess som åpner opp for flere aktører, flere typer kunnskap og flere argumentasjonsformer (Amdam & Amdam 2000; Forester 1989; Healey 2006). Jeg vil nå først ta utgangspunkt i de analytiske funnene fra kapittel 5,6 og 7, og diskutere de muligheter for, og barrierer mot, medvirkning som oppstod i prosessen sett opp mot kommunikativ planteori. Deretter vil jeg, med utgangspunkt i en artikkel av Bond og Thompson-Fawcett (2007), diskutere hvilke motsetninger som finnes mellom New Urbanism som planideologi og medvirkning i planleggingen. Avslutningsvis i kapittelet vil jeg ta opp ulikhetene mellom det analytiske perspektivet i kommunikativ planteori og informantenes perspektiver i forståelsen av prosessen.

8.1 Muligheter og barrierer

8.1.1 *Genese: problemformulering og diskursiv nøkkel*

Gjennomgangen av *genesen* til plansmia viste at noen typer kunnskap raskt ble etablert som sentrale i planprosessen. Definerer av hva som er problem, og formulering av løsninger, oppretter strukturer av makt som kan utkonkurrere andre måter og tenke på (Flyvbjerg 1993; Healey 2006). Problemstillingen som ble formulert på workshopen i april 2009, var hvordan man skulle tiltrekke seg og holde på innflyttere og tilbakeflyttere. Løsningen som ble lansert var å få inn mer urbane kvaliteter. Nye konsepter eller det Hajer (1995 i Healey 2006) kaller “diskursive nøkler” kan skape nye historier og måter og tenke på omkring et tema. I Åfjord ble “landsbyen” raskt etablert som den diskursive nøkkelen som diskusjonen dreide seg rundt. ”Once a policy discourse has gained attention, it carries forward with it a distinctive storyline, about what is an should be, about what are seen as good or bad arguments and about appropriate modes of argument and claims for policy attention” (Healey 2006:278).

Etableringen av diskursive nøkler eller konsepter er viktige for å skape støtte for en sak, og for å kunne påvirke etablerte oppfatninger. Utfordringen i forhold til en inkluderende prosess er hvordan og når en valgt strategi skal få definere de videre veivalgene i prosessen. ”The challenge for an inclusionary approach to strategic spatial planning is to experiment

with, and test out, strategic ideas in initially tentative ways, to 'open out' possibilities, before allowing a 'preferred' discourse to emerge, and 'crowd out' the alternative" (2006:278).

I Åfjord ble problemformulering og konsept valgt helt i starten av prosessen av noen få aktører. Nøyaktig hvor og hvordan kommer ikke frem av mine data, men det skjedde i hvert fall før prosessen ble åpnet for mange aktører gjennom åpne møter. Fagteamet var selv delaktige i å utforme landsbykonseptet og sette fokus på positive effekter som en urbanisering av Årnes kunne bringe med seg. En avgrensning av hva som skulle være problem og løsning så tidlig i prosessen, hindret også at andre perspektiver kunne bli løftet opp og prøvd ut. Andre mulige utviklingsmuligheter for Årnes, som for eksempel å utforske stedsidentiteten som bygd, ble dermed skjøvet ut. Låsing av temaet til konseptet "landsbyen" skapte også barrierer mot medvirkning på folkemøtene, slik analysen av folkemøtene i kapittel 7 viste.

Det kan diskuteres om fagteamet bidro til det Forester (1989:38) kaller "forming av føyte behov". Behovsforming er en komplisert form for makt som er vanskelig å avsløre direkte. Det kan likevel være interessant å ta opp problemstillingen på bakgrunn av "community-effekten" som mange tilhengere av New Urbanism hevder at en tettere og mer variert byform skal kunne gi. I Åfjord var lokalbefolkningens ønske om mer sosialt samvær et av argumentene for at fagteamet valgte å fronte "landsbyen" som løsning. Mangelen på empirisk bevis for at New Urbanism sine designløsninger faktisk kan skape "community" og samhold (Grant 2006; Talen 1999), gjør at fagteamet kanskje burde ha vært mer forsiktige med å spille på et slikt grunnleggende ønske om mer sosialt fellesskap i befolkningen – det Forester (1989:38) kaller "kilder til tilfredsstillelse" av disse behovene. Ved litt ensidig å fremheve påståtte positive effekter av en urbanisering, kan fagteamet ha bidratt til å tilsløre andre mulige løsninger på ønsket om mer sosialt fellesskap.

"Landsby" er et så vidt begrep at det i utgangspunktet kan fylles med mange ulike meninger. Ordet er en sammenstilling av "land" og "by", og kan sånn sett brukes for å promotere både mer landlige og mer urbane bosetninger. Hva som er landlig og urbant vil som sagt komme an på perspektivet til den som ser. Landsbyen ble på et tidlig tidspunkt gitt innhold av fagteamet og Øvre Årnes Eiendom. For eksempel gjennom lederen for ØÅE sin uttalelse i Fosna-Folket 21. august 2009: "En landsby med blant annet fortetting, sammenheng, bolyst, trafikkisikkerhet, estetikk, byggeskikk, universell utforming og grønne lunger".¹¹ Gjennom å kontrollere hva som passet inn i "landsbyen" og ikke, kunne fagteamet

¹¹ Begrepet "bolyst" ble forørig lært bort av fagteamet på Brokelandsheia også. Fra side 7 i rapporten fra Brokelandsheia (www.plansmier.org)

øve innflytelse på prosessen. Dette viste seg blant annet i uttalelsen fra Arkitekten på folkemøtet om at: ”det å bygge spredt er en diskusjon som har vært, jeg synes landsbyen er en god idé”. Det er som sagt mulig å tenke seg en situasjon der fagteamet inviterte til debatt om hvilken tetthetsgrad innbyggerne synes passet inn i ”landsbyen”. Det kan stilles spørsmål ved om den ideologiske biasen mot New Urbanism påvirket fagteamet til å tolke landsbybegrepet i et hovedsakelig urbant perspektiv. ”New urban approaches have tended to use villages or small towns as models for urban planning at the same time as they promote urbanism – something normally associated with larger cities” (Grant 2006:227).

Selv om en av styrkene til plansmia er at prosessen åpner for medvirkning på et tidlig tidspunkt i planprosessen, viser analysen hvor fort konsepter kan skape bias og organisere andre perspektiver ut av prosessen. En inkluderende planprosess bør derfor inneholde mekanismer som sikrer at motstridende perspektiver blir fanget opp og diskutert før de blir forkastet.

8.1.2 Mobilisering: lokalisering av interessehavere

Healey argumenterer for en ”inkluderende etikk”; der de som er ansvarlige for de første skrittene i prosessen også har ansvaret for å lokalisere interessehavere og sette opp arenaer for diskusjon som så mange som mulig har tilgang til (Healey 2006). Lokalisering av interessehavere er også et ideal for New Urbanism sine charretter. “The charrette plan is envisioned and authored by all who participate. Having contributed to it, participants are in a position to both understand and support its rationale. This includes anyone who might build, use, sell, approve or attempt to block the project” (Lennertz 2003:2). I forkant av plansmia ble det sendt ut informasjon om prosessen til alle husstander, og det ble reklamert for prosessen i lokalavisa og på stand under Åfjordsdagene. Her går plansmia langt i forhold til minstekravet i plan- og bygningsloven, som er annonsering i én avis og gjennom elektroniske medier. Reklamen for prosessen førte til et oppmøte fra lokalbefolkningen som må kunne betegnes som bra sett i forhold til innbyggertallet.

I kommunikativ planteori settes lista enda litt høyere ved at også de som ikke har mulighet til å være med skal få en mulighet til å bli hørt. ”The inclusionary challenge is to prevent those ’not present’ from being ’absent’ from the discussion” (Healey 2006:275). Eksempel på tiltak som kan settes i verk for å hindre at folk blir ”borte” fra diskusjonen, er representanter som kan tale deres sak, eller organisering av barnepass. En av informantene mine hadde for eksempel ikke mulighet til å være med på folkemøtene fordi barna måtte

passes. En annen kritikk som kan trekkes frem er at det ikke var kommunisert tydelig nok hva plansmia skulle ta opp. Plassering av svømmehallen var en slik sak som kanskje kunne engasjert folk som bodde lenger vekk fra Årnes. Siden det allerede lå vedtak på plasseringen ble spørsmålet trukket inn litt forsiktig etter hvert.

Til tross for at mobilisering og informasjonsarbeid kunne vært gjort bedre på noen punkter, var dette en side ved prosessen som ga muligheter for medvirkning ved at mange ble gjort oppmerksomme på prosessen. Det at skissa ble utarbeidet en god stund før plansmia skulle begynne, ga også folk mulighet til å se utfordringer knyttet til egne interesser.

8.1.3 Medvirkningsarenaer, konfliktløsning og muligheter for intersubjektiv forståelse

Medvirkningsarenaene under plansmia i Åfjord kan deles i kollektive og individuelle arenaer. De kollektive arenaene under plansmia var folkemøtene, mens muligheten for personlig oppmøte på plansmiekontoret ga rom for individuelle innspill. I kommunikativ planlegging blir de kollektive arenaene sett som de viktigste. Idealet er at det skal skapes forståelse og læring mellom deltagerne i prosessen. Analysen av folkemøtene viste at plansmia i Åfjord ikke nådde opp til et slikt ideal.

For det første førte måten innspillene fra salen ble behandlet på til at man gikk glipp av en god mulighet for å diskutere noen av de sentrale premissene i prosessen. Dersom de frammøtte på folkemøtet hadde blitt invitert til å debattere hvilken tetthetsgrad de synes passer inn, eller hvilke fordeler og ulemper fortetting kan gi, kunne man kanskje fått i gang en debatt som kunne ført til økt forståelse mellom faglige diskurser, og lokal kunnskap. Mangelen på debatt kan kanskje også skyldes at det meste av kritikken fra publikum fremstod som NIMBY-problematikk (Not in My Back Yard), og ikke som tema som kunne diskuteres allment. Men som jeg har vært inne på, mener jeg NIMBY-henvendelsene hadde vært mulige å koble til større diskurser om fortetting, urbanisme og stedsidentitet, og at de dermed kunne vært løftet opp til allmenn diskusjon. For å ta denne problemstillingen til et mer abstrakt nivå, kan man i lys av Habermas si at folkemøtet fikk preg av en pragmatisk diskurs – altså; hvordan når vi et gitt mål? (her: landsbyen). En åpnere debatt på et tidligere tidspunkt kunne gitt rom for en etisk-politisk diskurs – det vil si forsøk på å komme til klarhet omkring kollektiv identitet og betingelser for det gode liv (Eriksen & Weigård 1999; Pløger 2002). Som jeg har vært inne på ble muligheten for en etisk-politisk diskurs avskjært tidlig i prosessen.

Det andre punktet henger sammen med det første, og er knyttet til de forstyrrelsene som dukket opp på folkemøtene, og som kunne vært unngått. Healey (2006) mener planleggere både bør ta utgangspunkt i den lokale kunnskapen og kunne "lese" eller analysere hvordan folk direkte og indirekte omtaler hverandre. En analyse av hvordan folk omtaler hverandre kunne for eksempel bidra til å balansere normative utsagn i debatten, som oppfordringen fra en politiker før debatten på første folkemøtet om at folk "ikke må bli for negative". Slike normative utsagn kan bidra til at folk ikke tør si hva de mener, av frykt for å handle på tvers av reglene i gruppen. Beauregard (2000:57 i Bond & Thompson-Fawcett 2007:466) mener dette er et problem i alle diskursive prosesser, hvor individer må: "don the role of the ideal citizen and the views and interests of specific groups must be subordinated to universal considerations". Det normative presset om å innta rollen som "idealborger" på folkemøtene kan hindre at negative perspektiver kommer frem. Både New Urbanism og kommunikativ planteori har blitt kritisert for å ha et idealistisk borgersyn. Kommunikativ planteori har et ideal om "den politiske borgeren", mens for New Urbanism henger den gode borgeren sammen med god design.

For instance Krier (1991:119) says that traditional neighborhood design "will allow a much larger range of people and talents to become active citizens, in the full meaning of that phrase". Good communities will become places that support good citizens, and good citizens will support new urbanism. [...] Duany (2002b:7) says that 'Democracy leads inexorably to traditional architecture'. (Grant 2006:183)

En mulig løsning på problemet med den "idealisererte borgeren" kan være å oppfordre til mer "agonisme" slik Flyvbjerg (1998) og Mouffe (2005) argumenterer for, altså å bevisst forsøke og få frem motstridende synspunkter. Det kan også diskuteres om kritikken fra Flyvbjerg og Mouffe treffer Healey og Forester i like stor grad som den treffer Habermas. Slik jeg forstår Healey og Forester har de tonet ned Habermas' fokus på konsensus og universelle moral, og heller rettet oppmerksomheten mot å få frem folks ulike synspunkter. Foresters (1999) beskrivelse av "astute planning" innebærer forsøk på å få frem ulike synspunkter, hvordan de uttrykkes, hva som ligger bak, og så videre. Det samme kan sies om Healeys (2006) fokus på "hvor folk kommer fra". Av samme grunner mener Amdam og Amdam (2000:178) at kommunikative prosesser trenger en god og uavhengig ordstyrer: "Det vil seie ein person som kan fungere som ein villig, kompetent og tillitvekkande mellomperson, og som kan leie og opplyse diskusjonen". En uavhengig ordstyrer kunne kanskje åpnet opp diskusjonen ved å stille oppklarende spørsmål til de utsagn som kom frem i prosessen. For eksempel kunne unødvendige strukturelle forstyrrelser fra fagteamet blitt belyst ved å konfrontere fagteamet

med innspill som *ikke* var tatt hensyn til i planen. Det kunne gitt fagteamet en mulighet til å forklare valgene, noe som også kunne gitt de berørte en følelse av å bli hørt, selv om de ikke hadde fått frem sine krav. Innarbeidelse av kommunikativ etikk kunne bidratt til en mer forståelsesorientert (hermeneutisk) tilnærming til planleggingsprosessen (Pløger 2002).

I forlengelsen av punktet over er det ett forhold jeg mener forsterket barrierene mot en åpen debatt under plansmia. På folkemøtene var den dominerende subjektposisjonen blant informantene mine rollen som ”tilhører”. Fagteamet på sin side hadde rollen som ”eksperter”. Dette ga en dynamikk på folkemøtet som var preget av spørsmål fra publikum og svar fra fagteamet. Subjektposisjonene er knyttet til rolleforventinger til ”publikum” og ”møteledere/talere”, men det er mulig å tenke seg at dynamikken kunne vært snudd innimellom ved at fagteamet stilte flere spørsmål til publikum. For at publikum skulle ha fått inntatt andre roller burde det også vært opprettet diskusjonsgrupper, slik en av informantene mine etterlyste.

Muligheten for å komme med individuelle innspill under plansmia kan sikre at de som ikke ønsker å ta ordet i en forsamling, eller har synspunkter som går på tvers av opinionen, får en sjanse til å bli hørt. Åpningen av plankontoret for besøk og innspill er en klar styrke i plansmia, som er verdt å ta med videre. Svakheten med plansmia i Åfjord var at disse innspillene ikke ble systematisert og løftet frem kollektivt. Det ble utydelig hvordan ulike innspill ble vektlagt, hvilke synspunkter som falt ut av prosessen og hvorfor. Dermed har man ikke klart å belyse det Healey (2006) kaller den ”svarte boksen” i planleggingen. Innspill blir oversatt til planleggernes språk (i dette tilfellet tegninger), uten at det er tydelig hva som er lagt til, eller hva som er fjernet fra de originale innspillene.

Problemet med ”den svarte boksen” i politikkutforming er en av grunnene til at intersubjektiv forståelse vektlegges så sterkt i kommunikativ planlegging. Konfliktløsningen i plansmia ble hovedsakelig gjort individuelt. Gjennom skytteldiplomati klarte fagteamet å løse opp i noen sider ved kyststien kommunen ikke hadde klart å løse tidligere. Direkte kommunikasjon mellom deltagerne ga mulighet for raskere tilbakemeldinger og mer intense forhandlinger enn de tradisjonelle og formelle høringsrundene som plan- og bygningsloven legger opp til. Problemet er igjen at de argumentene og problemstillingene som dukket opp i individuelle forhandlinger ikke ble løftet opp til allmenn debatt. Dermed mistet man muligheten til økt forståelse mellom deltagerne i prosessen.

På slutten av det siste folkemøtet ble publikum oppfordret til å avgi stemme for eller mot planen ved håndsopprekning. Dette kan for det første være en belastning for dem som er i

mindretall, for det andre utsettes stemmegivningen for sosialt press, og for det tredje blir mindretallets stemme ”skjøvet ut” uten debatt. ”Nettopp for *ikke* å redusere disse spørsmål til f. eks flertallsavgjøringer, vektlegger Habermas den kognitive dimensjon som meget, fordi det da fordres dels argumentasjon og dels ”intersubjektiv bekreftet gyldighet” i en deliberativ prosess” (Pløger 2002:54). Skytteldiplomati er også bare én mulig form for konfliktløsning, og en bedre balanse mellom individuell og kollektiv konfliktløsning og kommunikasjon kunne styrket beslutningsgrunnlaget til planen.

8.1.4 Plansmia som governance-episode, og forholdet til det representative demokratiet

Plansmia opprettet en styringsstruktur som opererte delvis uavhengig av det representative demokratiet. Styringsstrukturen var satt opp for dette prosjektet og var tidsavgrenset. Healey kaller denne typen governance-prosesser for ”specific episodes”: “[A] period of concentrated governance attention, as in the development of a strategy, or the design and promotion of a project” (Healey 2006:327). Episoden inngår ikke som en del av en større governance-kultur – altså innarbeidede og faste rutiner for en viss form for styring. Forholdet til det representative demokratiet som skal vedta planen i etterkant, blir derfor svært viktig (Fiskaa 2005).

I Åfjord var politikerne i posisjon fornøyde med inkluderingen i prosessen, mens politikere i opposisjon var misfornøyde. Utelatelse av enkelte opposisjonspolitikere fra styringsgruppa, samt gjenopptagelse av svømmehalldiskusjonen, falt i dårlig jord hos opposisjonen. Reaksjonen kom umiddelbart *etter* at plansmia var over. Usikkerheten rundt styringsgruppas myndighet og ansvarsområde kan ha hindret en åpnere debatt rundt svømmehallen. For ikke å trække opposisjonen for hardt på tærne ble diskusjonen om svømmehallen dratt forsiktig inn av fagteamet og lokalt næringsliv, som var for en plassering ytterst på Årneset ved hotellet. Opposisjonen på sin side benyttet ikke anledningen til å luften sine meninger under folkemøtene, og heller ikke i særlig grad på styregruppemøtene. På den måten kom ikke det kunnskapsgrunnlaget som kommunestyret hadde tatt sin beslutning på før sommeren frem i prosessen. Det er mulig at opposisjonen ikke ville gi legitimitet til at plansmia kunne ta opp igjen debatten, men dette burde i tilfelle vært avklart på forhånd. Plansmia hadde nok støtte i det representative demokratiet til at resultatet av prosessen ikke risikerte å bli forkastet. Likevel ga en blanding av utelatelse av opposisjonen fra styringsgruppa, og uvilje fra opposisjonen mot å ta opp diskusjonen i plenum, det resultat at svømmehallsaken forble uløst og dårlig opplyst. Partene kom ikke nærmere en forståelse av

hverandres synspunkter, slik målsetningen er i Habermas' kommunikative etikk (Eriksen & Weigård 1999).

Utsagnet om at "politikerne har et moralsk ansvar for å følge opp prosessen", viser betydningen av Habermas vektlegging av intersubjektiv bekreftet gyldighet. Bred deltagelse i prosessen styrker legitimiteten til resultatet, men uten økt forståelse mellom partene er det en risiko for at legitimiteten gis på mangelfullt grunnlag. Politikeren som på styremøtet advarte mot hva man kunne ta til inntekt fra folkemøter, var inne på denne problematikken. Det er for sterkt å si at plansmia manglet legitimitet. Årnes er en relativt "gjennomsiktig" og kulturelt homogen plass, der ulike meninger om stedet virker å være kjent for de fleste. Jeg har heller ikke grunn til å tro at resultatet fra plansmia ikke hadde flertallets støtte. Grunnen til at jeg tar opp problematikken er at det er trekk ved prosessen som gir grunnlag for forsiktighet.

Plansmia mangler noen mekanismer som sørger for at prosessen er mest mulig gjennomsiktig (accountable). "The duty to operate within *openly agreed principles and to report back* to members of the political community on what has been done on their behalf complements the duty to pay respectful attention to citizens and the diversity of their values and conditions" (Healey 2006:299). Plansmia sikret at styringsgruppa og publikum på folkemøtene kunne se hvordan planen ble seende ut, men de lokale hadde ikke mulighet til å følge direkte hvilke innspill som var tatt med og hvilke som var falt fra. Et eksempel på en problemstilling som "forsvant litt" selv om den var sentral, var ønsket fra beboere på øvre Årnes om at riksveien *ikke* skulle flyttes. De kom med sine innspill ved personlig oppmøte, men var ikke like flinke som beboerne på nedre Årnes til å rette allmenn oppmerksomhet mot sine klager. Når heller ikke fagteamet løftet opp saken til debatt, ble problemstillingen i stor grad forbigått i stillhet. En måte å styrke denne siden av prosessen på kunne vært å ha en blanding av lokale og eksterne krefter i innsamling og sortering av innspill. Et annet tiltak hadde vært å løfte frem konfliktene i innspillene i en åpen debatt.

Et annet forhold som gir grunn til forsiktighet er "hallelujastemningen" som ble rapportert fra siste folkemøtet. Det ligger en fare for at fagteamet med sin retorikk og flotte illustrasjoner "forfører" mer enn de opplyser. "Whether New Urbanists sufficiently acknowledge the potential their philosophy has to sway the public during a charrette is questionable" (Bond & Thompson-Fawcett 2007:462). Jeg vil nå se nærmere på forholdet mellom New Urbanism og medvirkning.

8.2 "Public Participation and New Urbanism: A Conflicting Agenda?"

Spørsmålet stilles av Bond og Thompson-Fawcett (2007) som har fulgt en New Urbanism-inspirert planprosess i Wanaka på New Zealand. I likhet med min masteroppgave tok de utgangspunkt i kommunikativ planteori i analysen av en deltagende planprosess. Flere sider ved Wanaka-prosessen ligner på plansmia i Åfjord. En faglig "standardmodell" inspirert av New Urbanism ble presentert som skisse på starten av prosessen sammen med normative eksempler på god byform, det ble åpnet for innspill i flere medvirkningskanaler (i Wanaka ble det også lagt vekt på gruppediskusjoner), resultatene ble satt sammen av fagteamet og presentert i en plan som ble lagt frem for publikum. Planprosessen i Wanaka skiller seg fra plansmia i Åfjord ved at kun prosesslederne og noen av planleggerne hadde bakgrunn fra New Urbanism, mens resten var lokale planleggere. Blandingen av lokale og eksterne planleggere skapte interne spenninger, og spørsmål knyttet til hvor dedikerte de New Urbanism inspirerte planleggerne var i forhold til å fange opp lokal kunnskap. Som en av de lokale lederne hadde sagt til prosessledelsen: "the prosess is not about you throwing up designs for the community to say yea or nay to, this is about you using your best energies to figure out what these people really want" (Bond & Thompson-Fawcett 2007:464). I Wanaka-prosessen møtte altså New Urbanism-inspirerte perspektiver faglig og lokal motstand, noe artikkelforfatterne mener åpnet prosessen for flere lokale innspill. Dette får artikkelforfatterne til å spørre: "in a situation where the whole project is overseen and implemented by New Urbanist protagonists, is adherence to a particular set of urbanist principles likely to impact on the effectiveness of the participatory process?" (Bond & Thompson-Fawcett 2007:465). En del av funnene i denne masteroppgaven heller i retning av et ja på dette spørsmålet. Jeg vil nå utdype noen av de punktene hvor jeg mener prinsipper fra New Urbanism skaper barrierer mot medvirkning.

8.2.1 Ekspertrollen, inkluderende argumentasjon og implementering av lokal kunnskap

John Friedmanns (1987) klassiske definisjon av planlegging er å gå fra kunnskap til handling. Både kommunikativ planteori og New Urbanism er kritiske til kunnskapsgrunnlaget i moderne tradisjonell planlegging som historisk har vært dominert av instrumentell og vitenskapelig kunnskapsproduksjon (Fainstein 2000; Grant 2006; Healey 2006). De to planretningene skiller seg derimot fra hverandre når det gjelder løsninger på problemet.

Kommunikativ planteori har som ideal å få frem mangfoldet av kunnskap og kunnskapsformer i en planprosess. New Urbanism har som mål å skape en konfrontasjon mellom lokal kontekstuell kunnskap og designkoder og prinsipper for byform utarbeidet av New Urbanism. En slik tankegang kom frem i et av intervjuene Bond og Thompson-Fawcett (Bond & Thompson-Fawcett 2007) gjorde med en av prosesslederne i charretten på New Zealand: “In this view, being ”prepared to spell out [the philosophical approach] means that anybody can challenge it, discuss it, review it, reject it, agree with it, add to it, whatever. [It’s] all you can do””. Dette var også en uttalt målsetning som kom frem i intervjuene med Arkitekten og Medvirkningsansvarlig i forbindelse med plansmia i Åfjord. Tanken er at fagteamet skal legge sine ideer frem for publikum, som på sin side kan kritisere eller godkjenne forslagene. Dette kan i utgangspunktet føre til en situasjon der ”det beste argument vinner”, slik idealet er for Habermas (Eriksen & Weigård 1999).

Problemet er at skjevheten i maktforholdet mellom fagteamet og publikum ikke erkjennes i prosessen. Den fremste talspersonen for New Urbanism, Andres Duany, har uttalt at man må være polemisk for å få frem sine synspunkter: “Now, although it’s important to be flexible, open to new ideas, it’s also important, when you confront the world, to maintain principles that are inviolate – one thing you can learn from Le Corbusier is that to influence and persuade, you must be polemical” (Duany 1997:48 i Fainstein 2000:462). En annen ting nyurbanister kan se ut til å ha lært fra Le Corbusier er å nedtegne sine prinsipper om god byform i et charter – slik Corbusier gjorde i CIAM-bevegelsen (Sandercock 1998). Robert Beauregard (2002:189) er imidlertid svært kritisk til denne formen for essensialisme:

To make them “essences”, power has to be deployed and contrary claims marginalized. From this perspective, the principles of the New Urbanism represent a self-delusion and a dangerous political ploy that stifles alternative urbanisms. Such an accusation is harsh but nonetheless contains a useful caution regarding the application of codes and principles to community development. It reveals the difficulties of capturing local variation and history, and points to the importance of who plans and the point-of-view they espouse.

I Åfjord var det urbane perspektivet fagteamet tok med seg mest tydelig i avgrensningen av sentrum og synet på fortetting. Hvor tett et område er bebygd kommer an på øynene som ser. Sterke normative preferanser for hva som er god stedsdesign kan skape barrierer mot medvirkning ved at andre perspektiver marginaliseres. Utvelgelsen av ”New Urbanist-vennlige” innspill, som medvirkningsansvarlig skulle ”utfordre” arkitekten med på folkemøtet, kan sees som eksempel på et normativt bias og marginalisering av andre oppfatninger. Informantene har både perspektiver som heller i ”urban retning” og i det man

kan kalle ”bygderetning”. Sett fra et sosialkonstruktivistisk perspektiv kan dette tolkes som at ulike diskurser om stedet finnes både ”inni” og mellom innbyggerne, eller med Healeys ord: ”conflicts are as much *within ourselves* as between ’us’ and ’them’. This recognition provides a basis for forms of democratic debate which are inclusionary and do not marginalize difference” (2006:130). Stedsoppfatninger er sammensatte og komplekse, og en stedsutviklingsprosess setter ulike oppfatninger og synspunkter opp mot hverandre. Fagekspertisen har lettere for å få frem sine synspunkter fordi de sitter på løsninger som allerede er artikulerte. Lokalbefolkningen vil trenge tid til å formulere sine synspunkter. New Urbanism sine charter består av tydelige ideer uten motsetninger, noe som gjør dem lettere å selge og lære fra seg (Beauregard 2002). I møte med en lokal kontekst har nyurbanister dermed et arsenal av ferdigsydde løsninger, såkalte ”smart codes”, som de kan legge frem for lokalbefolkningen. I en så tidsknapp prosess som det plansmia/charretten er, vil det gi fagfolkene mye makt over hvilke løsninger som fremmes.

Effekten forsterkes av at borgere som regel føler at ”andre vet bedre” i slike planprosesser. Forester (1989:80) skriver at planleggere kan forvente å treffe borgere som er:

(1) Uncertain and uninformed about policy opportunities and consequences, yet believing that others “know better”; (2) cynical about the promise of their own participation and deferential to those with expert, official, or investor status, consenting through deference, not participation; (3) doubting their own social and community capacities for cooperation, and trusting instead in the good faith of professionals or the hidden hand of market advocates; and (4) confused about and distracted from planning and policy options that could address social needs in more than a “trickle down” fashion.

Selv om Forester her først og fremst tar utgangspunkt i de menneskene Arnstein (1969) omtaler som ”have-nots”, altså fattige i samfunnet, er det mulig å kjenne igjen noen av punktene fra plansmia i Åfjord. Til tross for at informantene mine er engasjerte borgere utrykte de tvil om sin egen mulighet til å påvirke – spesielt sett i forhold til næringslivet og politikere. I tillegg hadde de en større tiltro til eksperters kunnskap enn til egen kunnskap.

Et annet forhold som forverrer maktbalansen er New Urbanism-bevegelsen sitt ensidige fokus på design. Et viktig prinsipp som trekkes frem i charrette-litteraturen, og som også ble trukket frem av fagteamet i Åfjord, er at alle innspill skal tegnes. En inkluderende argumentasjon vil fokusere på alle mulige måter å uttrykke seg på (Forester 1989; Healey 2006). Fokuset på design gjør at fagteamet kan beholde sin ”ekspertstatus” som designere, og at alle innspill må ”testes” i forhold til om det er en god eller dårlig designløsning.

Visualisering av de estetiske og funksjonelle konsekvensene av ulike forslag er viktig, og noe

plansmias fagteam var gode på. Men andre måter å uttrykke seg på bør likestilles med tegning som uttrykk, slik at designerens makt reduseres. I tillegg kan det ensidige fokuset på design føre til at andre sider ved stedsutvikling, som sosiale problemer og økonomiske forhold, blir oversett (Day 2003; Grant 2006).

8.3 Forholdet mellom informantenes opplevelser og observasjoner med et kommunikativt perspektiv

I arbeidet med denne masteroppgaven har jeg hele tiden hatt spørsmålet om jeg gir en riktig fremstilling av prosessen i bakhodet. Informantene mine var stort sett fornøyde med prosessen, flere av dem også entusiastiske overfor det som har skjedd. Samtidig har mine observasjoner og analyser ved hjelp av kommunikativ planteori avslørt en del svakheter ved prosessens forhold til medvirkning.

Hva som er en god planprosess er avhengig av øynene som ser. De forventningene lokalbefolkningen hadde til plansmia kan skille seg fra de krav kommunikativ planteori stiller til en planprosess. Kommunikativ planteori kan sies å ha et ganske strengt blikk i forhold til medvirkning. Sett i forhold til minstekravene om medvirkning i plan- og bygningsloven kan man si at plansmia lå godt innenfor. Innbyggerne ble trukket med på et tidlig tidspunkt (før første høringsrunde), mobiliseringen var relativt bred og med bra engasjement, ulike typer innspill ble samlet inn og planen fikk en god visuell presentasjon.

Samtidig gir kommunikativ planteori en pekepinn på hvor vanskelig god medvirkning er. For eksempel har plansmia en uttalt målsetning om å trekke inn flere aktører *før* ideer blir fastlåste og for mange brikker er lagt. Som regel blir planer utarbeidet av planleggere i ro og mak før de legges ut til offentlig høring (Falleth et al. 2008). Likevel viser analysen av plansmia i Åfjord at viktige ideer var lagt allerede før prosessen ble åpnet opp for mange aktører, og at disse ideene ble førende for resten av prosessen.

Den teoretiske forforståelsen har også hjulpet meg til å belyse sider ved prosessen som jeg ellers ikke ville fanget opp. For eksempel vil jeg hevde at skissa og den ferdige planen er svært like, og at planen innehar en rekke typiske kjennetegn ved New Urbanism. Informantene har ikke den samme teoretiske forforståelsen, og har dermed et mer ”lokalt blikk” på planen, som Grant (2006:183-184) uttrykker det:

Although the participants may see local concerns in the outcomes, an outside observer may also read professional values in the plans. Does the commonality generated in charrettes reflect underlying cultural values that designers can draw

out of residents across diverse communities, or does it reveal the persuasive appeal of design professionals in the charrette process?

Grant mener det er vanskelig å svare på dette spørsmålet fordi New Urbanism spiller på kulturelle trender, og også bidrar til å påvirke disse trendene. Landsbybegrepet så ut til å appellere til mine informanter som stort sett hadde gode assosiasjoner til begrepet. Det er heller ikke tvil om at "landsbyen" klarte å favne mange av de lokale ønskene. Samtidig har analysen av prosessen vist at plansmia hadde svakheter i forhold til å ivareta motstridende synspunkter.

Det er likevel verdt å løfte frem den entusiasmen som flere av informantene følte i forbindelse med prosessen. Prosessens intensitet og direkte håndtering av innspill ga en kreativ atmosfære, og en følelse av at "alt er mulig". Det å gjøre planlegging til en morsom opplevelse kan i seg selv bidra til medvirkning, og er et moment som er vel verdt å ta med seg videre.

9 Konklusjon

Hensikten med denne masteroppgaven har vært å utforske plansmia i Åfjord som metode for planlegging og stedsutvikling, og undersøke hvilke muligheter for, og barrierer mot, medvirkning som oppstod i prosessen. Jeg har benyttet kommunikativ planleggingsteori som analytisk perspektiv og forståelsesramme for medvirkning i planleggingsprosesser. Målsetningen i kommunikativ planteori kan sies å være at planprosessen skal være *inkluderende*, gjennom å åpne opp for flere aktører, flere typer kunnskap og flere argumentasjonsformer. Videre skal prosessen kunne bidra til å skape *forståelse* mellom deltagerne.

Plansmia i Åfjord kan karakteriseres som det Healey (2006) kaller en governance-episode. Det betyr at en styringsstruktur ble opprettet for en avgrenset tidsperiode, med målsetning om å utarbeide en plan for sentrum av Åfjord kommune, Årnes. Selve plansmia varte fra 7. til 10. september 2009, men forberedelsene ble satt i gang i mars samme år.

Organiseringen av prosessen innebar bred folkelig mobilisering gjennom utsending av informasjonsmateriell og omtale i lokalavisa Fosna-Folket. Det ble opprettet en *styringsgruppe* bestående av politikere, folk fra kommuneadministrasjonen og sentrale næringslivsledere i Åfjord. Selskapet Øvre Årnes Eiendom AS, som er eid av kommunen og lokale private investorer, hadde en sentral rolle i den lokale mobiliseringen og utvelgelse av medlemmer til styringsgruppa. En gradvis utvidelse av planområdet, fra en stor tomt i sentrum til hele Årneset, gjorde at det oppstod enkelte spenninger mellom de private interessene i selskapet og rollen som ”allmenn tilrettelegger”.

Selve metoden for stedsutviklingen, plansmia, er inspirert av charrette-prosessen som benyttes av den internasjonale planretningen New Urbanism. Plansmia i Åfjord hadde mange likhetstrekk med charretter, slik de er beskrevet av Lennertz (2003), Grant (2006) og Russel (1995). Kjennetegnene kan forstås som det Healey (2006) kaller en institusjonell *stil*. Stilen innebærer at planleggerne oppsøker det stedet de skal planlegge og blir der mens planen utarbeides, at visuelle presentasjoner har forrang for strategier eller skriftlige representasjoner, at kommunikasjon foregår fortrinnsvis ansikt-til-ansikt, og at normer for det planleggerne anser som god byform blir forsøkt ”solgt inn” på stedet, men modifisert der forslagene møter sterk lokal motstand.

Plansmiearrangørene reiste til Åfjord med et *fagteam* bestående av arkitekter og stedsutviklere med tilknytning til de New Urbanism-inspirerte organisasjonene Allgrønn

Omgivelser og INTBAU. Fagteamet hadde ansvaret for å drive prosessen fremover, ta hånd om innsamling av innspill fra befolkningen og uttegne planforslag. *Medvirkningen* foregikk gjennom to folkemøter, ett i starten av plansmieuka, og ett i slutten av uka. I tillegg var det mulig for lokalbefolkningen å komme innom plansmiekontoret og legge frem sine innspill til planen.

Slagordet for stedsutviklingen var ”Landsbyen mellom elvene”. Landsbybegrepet ble lansert av fagteamet i samarbeid med Øvre Årnes Eiendom helt i starten av prosessen. ”Landsbyen” ble det Hager (1995 i Healey 2006) kaller ”diskursiv nøkkel”; det konseptet som stedsutviklingsdiskusjonen dreide seg rundt. På en workshop i april ble det fremmet et lokalt ønske om å tiltrekke seg, og holde på, flere innflyttere. Fagteamet argumenterte for at en økt fortetting av Årnes, med flere boliger og butikker, kunne gi stedet flere urbane kvaliteter og mer sosialt liv. Dette mente de kunne bidra til å holde på og tiltrekke seg innflyttere. Fagteamet tegnet en skisse av ”Landsbyen Årnes i 2029”, som dannet utgangspunkt for debatten i plansmieuka.

Etter å ha analysert plansmia med et kommunikativt planperspektiv vil jeg hevde at styringsstrukturen i plansmia på flere måter favoriserte fagteamet over de andre aktørgruppene. For det første kontrollerte fagteamet all innsamling og bearbeiding av informasjon, noe som ga problemer i forhold til gjennomsiktighet (accountability). Videre ga prosessen lite tid for de lokale aktørene til å utarbeide strategier og sette seg inn i prosessens dynamikk. Fagteamet på sin side, hadde god kjennskap til prosessen. De hadde også en rekke designløsninger, utarbeidet innen New Urbanism, som de kunne ”selge inn” underveis. En ytterligere faktor som favoriserte fagteamet var at alle problemer ble ”oversatt” til designproblemer, noe som gjorde det mulig for fagteamet å opprettholde sin ekspertstatus. Enkelte sider ved prosessen bidro likevel til en viss maktutjevning mellom aktørene. For det første måtte planforslagene godkjennes av styringsgruppa, som hadde mulighet til å forkaste planforslag. I tillegg var det direkte kommunikasjon mellom fagteamet og aktører som hadde motstridende synspunkter, noe som førte til enkelte justeringer i planen. Til slutt måtte publikum gi sin støtte til planen for at den skulle bli godkjent.

I analysen av informantenes *oppfatninger om sted og stedsutvikling* fant jeg noen mønster i informantenes beskrivelser som jeg har identifisert som henholdsvis ”bygdeperspektiver” og ”urbane perspektiver”. ”Bygdeperspektivene” knyttet seg til ønsker om å ha god plass rundt seg; både i forhold til hvor man bor, men også i forhold til antall parkeringsplasser og spredning av butikker. De fleste lokale beboerne jeg intervjuet hadde et

mer utflytende bilde av hva som er sentrum i Åfjord enn den avgrensningen som fagteamet satte for ”landsbyen”. De ”urbane perspektivene” knyttet seg til ønsker om flere butikker og kaféer, boliger i sentrum og tettere bebyggelse. De fleste lokale informantene hadde både perspektiver som knyttet seg til urbanisering og perspektiver som knyttet seg til en mer spredt bygdestruktur.

Jeg mener fagteamet favoriserte de urbane perspektivene gjennom å kontrollere hva som passet inn i landsby-metaforen. ”Landsbyen” ble fra starten av prosessen knyttet til en fortetting av Årnes. Dette skjedde gjennom uttalelser fra Øvre Årnes Eiendom i lokalavisa og fagteamets skisse av et fortettet Årnes i 2029. Fagteamets favorisering av urbane perspektiver kan tolkes som et uttrykk for deres inspirasjon fra New Urbanism, hvor fortetting og funksjonsblanding sees som essensielt for å skape gode steder. ”Landsbyen” klarte å favne om mange av de ønskene som kom frem i prosessen, men motstridende perspektiver på stedsutvikling ble ikke løftet opp til debatt.

De to folkemøtene var de viktigste arenaene for kommunikasjon mellom deltagerne i prosessen. Kommunikasjonen var toveis, men med et asymmetrisk maktforhold mellom ”fageksperter” og ”tilhørere”. Gjennom analysen av folkemøtene mener jeg at fagteamets håndtering av enkelte av innspillene fra salen avskjærte muligheten for økt forståelse mellom lokal kunnskap og fagkunnskap i prosessen. Noen av de perspektivene jeg har identifisert som ”bygdeperspektiver” ble avfeid med at de ikke passet inn i ”landsbyen”. Gjennom å benytte Foresters (1989) analytiske begreper om forstyrrelser i kommunikasjonen, har jeg identifisert fagteamets normative bias mot New Urbanism sine ideal om god byform som en unødvendig, strukturell forstyrrelse.

Konfliktløsningen i prosessen ble gjort ved skytteldiplomati. Fagteamet gikk i møte med de aktørene som var uenige i planforslaget. Direkte kommunikasjon og korte tidsfrister bidro til effektivitet i konfliktløsningen, spesielt sett i kontrast til de formelle høringsrundene som er vanlig i plansaker. Konfliktløsningen forble likevel individuell, fordi prosessledelsen ikke løftet opp konfliktene til debatt under folkemøtene. Dermed bidro ikke prosessen til økt *forståelse* mellom deltagerne, slik idealet er i kommunikativ planteori.

En løsning på konflikten mellom New Urbanism og medvirkning: Mer konflikt?

Hvorvidt man kan si om medvirkningsaspektet i plansmieprosessen i Åfjord var bra, kommer helt an på hvordan man definerer medvirkning. I utgangspunktet oppfyller plansmia kravene i plan- og bygningsloven om aktiv medvirkning. Mulighetene for medvirkning i plansmia lå

først og fremst i god mobilisering i forkant som sørget for at befolkningen fikk kjennskap til planene, og åpne dører til plankontoret som sikret gode muligheter for innbyggerne til å komme med innspill. Plansmia åpnet sånn sett for at lokalbefolkningen fikk muligheten til å uttale seg *før* det ble lagt ned mye ressurser i planene. Plansmia har dermed ikke problemer med å oppfylle Holsens definisjon på medvirkning som en: ”aktivitet der befolkningen har en rett til å delta i planprosessen, og på forskjellige måter trekkes med i planprosessene, ut over den medvirkning som man kan si ligger i det representative demokratiet” (Holsen 2000:3 i Falleth et al. 2008:21).

Kommunikativ planteori kan sies å ha en idealistisk tilnærming til medvirkning. Reelle begrensninger knyttet til tid og økonomi, gjør at Habermas’ ideal om demokratiske beslutninger tatt på bakgrunn av intersubjektiv forståelse, blir vanskelig i praksis. Som analytisk perspektiv gir likevel kommunikativ planteori en pekepinn på at en rett til deltagelse i planprosessen i seg selv ikke er nok til å sikre reell medvirkning. Arnstein påpekte allerede i 1969 at det er nødvendig med en viss utjevning i maktforholdet mellom deltagerne i en planprosess for at innbyggere skal få innflytelse på resultatet.

Fagteamets kontroll med informasjonsflyten i prosessen og sterke normative preferanser om hva som er god stedsutvikling, skapte barrierer for medvirkning under plansmia i Åfjord. Prosessen manglet gode mekanismer for å sikre at motstridende perspektiver ble fanget opp og diskutert før de ble forkastet.

I utgangspunktet kan møtet mellom fagkunnskap og lokal kunnskap kunne føre til læring på begge sider, og et resultat hvor designprinsipper blir modifisert og kontekstualisert. Plansmia har tatt eksperten ut av kontoret og inn i planleggingskonteksten, og har i tillegg et sterkt fokus på lokal historie og byggeskikk. Men uten tilstrekkelig fokus på maktforhold og *hvem* sitt perspektiv på lokal historie og byggeskikk som får dominere, risikerer plansmia å reprodusere New Urbanism sitt idealiserte bilde av hva som er stedets identitet.

På bakgrunn av de barrierene mot medvirkning som har kommet fram i denne studien av plansmia i Åfjord, har jeg følgende anbefalinger til fremtidige plansmier:

1. Lokalbefolkningen bør gis mulighet til å utforske og formulere ulike lokale problemstillinger og mulige løsninger på disse, før faglige løsninger blir lagt frem. I tillegg bør sentrale lokale aktører og andre interesserte læres opp i prosessen. Begge disse tiltakene bør skje i tiden før selve plansmia, det Lennertz (2003) kaller pre-charrette-fasen.

2. Under selve plansmia bør representanter fra lokalbefolkningen trekkes inn i arbeidet med å samle inn og bearbeide innspill. I tillegg bør det opprettes rutiner for å rapportere tilbake til lokalbefolkningen hva som blir gjort med innspillene. Disse tiltakene kan bedre gjennomsiktighet og ansvarlighet (accountability) i prosessen.
3. Plansmia bør ha en ordstyrer som er uavhengig av fagteamet og ikke har egeninteresser i planen. Det kan for eksempel være en journalist eller planlegger som er vant til å få frem ulike meninger i en debatt.

Plansmia i Åfjord viste at prosessen evner å skape entusiasme blant deltagerne. En styrking av lokalbefolkningens posisjon i prosessen kan gi den temperaturen som skal til for at plansmia også blir en smeltedigel mellom fagkunnskap og lokalkunnskap.

Litteraturliste

- Aase, T. H. & E. Fossåskaret. 2007. *Skapte virkeligheter - Om produksjon og tolkning av kvalitative data*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Agnew, J. 2005. Space:Place. I P. Cloke & R. Johnston (red.), *Spaces of Geographical thought*. London: Sage Publications.
- Allmendinger, P. 2002. The Post-Positivist Landscape of Planning Theory. I P. Allmendinger & M. Tewdwr-Jones (red.), *Planning Futures - New Directions for Planning Theory*. London: Routledge.
- Allmendinger, P. 2009. *Planning Theory*. 2. utg. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Allmendinger, P. & M. Tewdwr-Jones. 2002. The Communicative Turn in Urban Planning: Unravelling Paradigmatic, Imperialistic and Moralistic Dimensions. *Space and Polity*, Vol. 6, nr. 1, pp. 5-24.
- Alvesson, M. & K. Sköldbberg. 1994. *Tolkning och reflektion*. Lund: Studentlitteratur.
- Amdam, J. & R. Amdam. 2000. *Kommunikativ planlegging - Regional planlegging som reiskap for organisasjons- og samfunnsutvikling*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Arnstein, S. 1969. A Ladder Of Citizen Participation. *Journal of the American Planning Association*, Vol. 35, nr. 4, pp. 216-224.
- Beauregard, R. A. 2002. New Urbanism: Ambiguous Certainties. *Journal of Architectural and Planning Research*, Vol. 19, nr. 3, pp. 181-194.
- Benjamin, W. 1994. *Det tyske sørgespilletets opprinnelse*. Oslo: Pax Forlag AS.
- Bond, S. & M. Thompson-Fawcett. 2007. Public Participation and New Urbanism: A Conflicting Agenda? *Planning Theory & Practice*, Vol. 8, nr. 4, pp. 449-472.
- Calthorpe, P. 1994. The Region. I P. Katz (red.), *The New Urbanism*. New York: McGraw-Hill, Inc.
- Cresswell, T. 2004. *Place - a short introduction*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
- Day, K. 2003. New Urbanism and the Challenges of Designing for Diversity. *Journal of Planning Education and Research*, Vol. 23, pp. 83-95.
- Duany, A. & E. Plater-Zyberk. 1992. The Second Coming of The American Small Town. *The Wilson Quarterly*, Vol. 16, nr. 1, pp. 1-15.
- Duany, A. & E. Plater-Zyberk. 1994. The Neighborhood, the District and the Corridor. I P. Katz (red.), *The New Urbanism*. New York: McGraw-Hill, Inc.

- Duany, A. & E. Plater-Zyberk. 2008. The traditional neighborhood and urban sprawl. I *T. Haas* (red.), *New Urbanism and Beyond - Designing cities for the future*. New York: Rizzoli.
- Eriksen, E. O. & J. Weigård. 1999. *Kommunikativ handling og deliberativt demokrati*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Fainstein, S. S. 2000. New Directions in Planning Theory. *Urban Affairs Review*, Vol. 35, nr. 4, pp. 451-478.
- Falleth, E. I., G. S. Hanssen & I.-L. Saglie. 2008. Medvirkning i byplanlegging i Norge. *NIBR-rapport 2008:37*. Oslo: Norsk Institutt for By- og Regionalplanlegging.
<http://www.nibr.no/publikasjoner/rapporter/1071/> [tilgjengelig 11.08.2009]
- Fangen, K. 2004. *Deltagende observasjon*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Fimreite, A. L. & J. Aars. 2005. Governance med kommunen som nav - tre nettverk i Kristiansand. I *T. Medalen & A. L. Fimreite* (red.), *Governance i norske storbyer. Mellom offentlig og privat initiativ*. Oslo: Scandinavian Academic Press.
- Fiskaa, H. 2005. Past and future for public participation in Norwegian physical planning. *European Planning Studies*, Vol. 16, nr. 1, pp. 157-174.
- Flyvbjerg, B. 1993. *Rationalitet og magt Bind 1*. København: Akademiske Forlag.
- Flyvbjerg, B. 1998. Empowering Civil Society: Habermas, Foucault and the Question of Conflict. I *M. Douglas & J. Friedmann* (red.), *Cities for Citizens*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Ford, L. R. 1999. New urbanism and theories of good city form. *Cities*, Vol. 16 nr. 4, pp. 247-257.
- Forester, J. 1989. *Planning in the Face of Power*. Berkeley: University of California Press.
- Forester, J. 1999. *The Deliberative Practitioner*. London: The MIT Press.
- Freidmann, J. 1987. *Planning in the Public Domain*. New Jersey: Princeton University Press.
- Gergen, K. J. & M. M. Gergen. 2007. Social Construction and Research Methodology. I *W. Outwaite & S. P. Turner* (red.), *The Sage Handbook of Social Science Methodology*: Sage Publications.
- Giddens, A. 1984. *The Constitution of Society*. Cambridge: Polity Press.
- Grant, J. 2006. *Planning the good community - New Urbanism in theory and practice*. London: Routledge.
- Grønmo, S. 2004. *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hall, P. 1996. *Cities of Tomorrow*. Oxford: Blackwell Publishers.

- Hall, S. 1997. *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices*: Sage Publications.
- Healey, P. 1999. Institutional Analysis, Communicative Planning, and Shaping Places. *Journal of Planning Education and Research*, nr. 19, pp. 111-121.
- Healey, P. 2006. *Collaborative Planning - Shaping Places in Fragmented Societies*. 2. utg. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Hirt, S. A. 2009. Premodern, Modern, Postmodern? Placing New Urbanism into a Historical Perspective. *Journal of Planning History*, Vol. 8 nr. 3, pp. 248-273.
- Holt-Jensen, A. 1999. *Geography - History & Concepts*. 3. utg. London: Sage Publications.
- Jeram, L. 2007. From Page to Policy: Camillo Sitte and Planning Practice in Munich. *Manchester Papers in Economic and Social History*, nr. 57, pp. 1-25.
- Jørgensen, M. W. & L. Phillips. 2008. *Diskursanalyse som teori og metode*. Fredriksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Kunstler, J. H. 1993. *The Geography of Nowhere - The rise and decline of Americas man-made landscape*. New York: Touchstone.
- Kvale, S. & S. Brinkmann. 2009. *Det kvalitative forskningsintervju*. 2. utg. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Lennertz, B. 2003. The Charrette as an Agent for Change. I R. Steuteville & P. Langdon (red.), *New Urbanism: Comprehensive Report & Best Practices Guide*, 3. utg. Ithaca: New Urban Publications. Tilgjengelig som nettartikkel: <http://www.charretteinstitute.org/resources/charrettes/article.html> (21.08.09)
- Lennertz, B. & A. Lutzenhiser. 2003. Charrettes 101: dynamic planning for community change. *Building Blocks* Vol. 4, nr. 1, <http://www.fanniemaefoundation.org/programs/bb/v4i1-charrettes.shtml> [tilgjengelig 12.08.2010].
- Ley, D. 2003. Forgetting postmodernism? Recuperating a social history of local knowledge. *Progress in Human Geography*, Vol. 27, nr. 5, pp. 537-560.
- Lukes, S. 2005. *Power - A Radical View*. 2. utg. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Mouffe, C. 2005. *The Democratic Paradox*. London: Verso.
- Moule, E. & S. Polyzoides. 1994. The Street, the Block and the Building. I P. Katz (red.), *The New Urbanism*. New York: McGraw-Hill, Inc.
- Neumann, I. B. 2001. *Mening, Materialitet og Makt: En innføring i diskursanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget.

- NOU. 2001. Bedre kommunal og regional planlegging etter plan- og bygningsloven. *NOU 2001:7*. Oslo: Miljøverndepartementet. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/dok/nou-er/2001/nou-2001-7.html?id=143492> [tilgjengelig 20.08.10]
- Nyseth, T. 2009. Place reinvention at the Northern Rim. I *T. Nyseth & A. Viken* (red.), *Place Reinvention Northern perspectives*. Farnham: Ashgate.
- Nyseth, T. & B. Granås. 2007. Flerfaglig stedsforståelse i analyse av lokale transformasjonsprosesser. I *T. Nyseth, S. Jentoft, A. Førde & J. O. Bærenholdt* (red.), *I disiplinenes grenseland - tverrfaglighet i teori og praksis*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Pløger, J. 2002. Kommunikativ planlegging og demokrati. *NIBR-rapport 2002:17*. Oslo: Norsk Institutt for By- og Regionalplanlegging. <http://www.nibr.no/publikasjoner/rapporter/172/> [tilgjengelig 11.08.2009]
- Ragin, C. C. 1994. *Constructing Social Research*. Thousand Oaks: Pine Forge Press.
- Rhodes, R. A. W. 1997. *Understanding Governance*. Buckingham: Open University Press.
- Robertson, S. 2007. Visions of urban mobility: the Westway, London, England. *Cultural Geographies*, nr. 14, pp. 74-91.
- Russel, J. S. 1995. Planning Charrettes. *PAS Memo*, Vol. August, pp. 1-4.
- Sandercock, L. 1998. *Towards Cosmopolis - Planning for Multicultural Cities*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Stake, R. E. 2005. Qualitative Case Studies. I *N. K. Denzin & Y. S. Lincoln* (red.), *The SAGE handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Talen, E. 1999. Sense of Community and Neighborhood Form: An Assessment of the Social Doctrine of New Urbanism. *Urban Studies*, Vol. 36 nr. 8, pp. 1361-1379.
- Talen, E. 2008a. The Unbearable Lightness of New Urbanism. I *T. Haas* (red.), *New Urbanism and Beyond - Designing cities for the future*. New York: Rizzoli International Publications Inc.
- Talen, E. 2008b. New Urbanism, Social Equity, and the Challenge of Post-Katrina Rebuilding in Mississippi. *Journal of Planning Education and Research*, Vol. 27, pp. 277-293.
- Taylor, N. 1998. *Urban planning theory since 1945*. London: Sage Publications.
- Thagaard, T. 2009. *Systematikk og innlevelse*. 3. utg. Bergen: Fagbokforlaget.
- Valéry, P. 1948. *Europas åndelige krise*. Oslo: J. W. Cappelens forlag.
- Wenneberg, S. B. 2000. *Socialkonstruktivisme - positioner, problemer og perspektiver*. Fredriksberg: Samfundslitteratur.

Wessel, T. 2006. Los Angeles-modellen. En postmoderne byutviklingsmodell. I *S. U. Larsen* (red.), *Teori og metode i geografi*. Bergen: Fagbokforlaget.

Wøhni, A. 2007. Virker medvirkning virkelig? - Evaluering av planmedvirkning i storbyene. Sandvika: Asplan Viak. http://www.byrådsavdeling-for-finans-og-naring.oslo.kommune.no/forskning/storbyforskning/prosjektkatalog/demokrati_og_styring/article90688-15876.html [tilgjengelig 20.08.2010]

Vedlegg 1. Intervjuguider

Intervjuguide 1

Lokalbefolkningen

Bakgrunnsinformasjon:

- Alder, kjønn, bosted, sivilstatus, yrke, barn
- Hvor lenge har du bodd her?
- Hvor bor du?

Stedsbruk:

- Hvordan bruker du sentrum?
- Hvilke steder oppsøker du i løpet av en uke?
- Er det noen aktiviteter du savner i Årnes?
- Hvordan vil du avgrense Årnes som sted?

Stedsbilder:

- Hvordan vil du beskrive Årnes?
- Hvordan tror du folk utenfra beskriver Årnes?
- Identifiserer du deg med Årnes? Evt. Føler du deg hjemme på Årnes? I tilfelle på hvilken måte?
- Hva er Årnes sine styrker?
- Hva er Årnes sine svakheter?
- Vil du si at Årnes har et image? I tilfelle hvilket?
- Hvilke deler av Årnes sin identitet bør man ta utgangspunkt i ved utbyggingen?
- Hva synes du om slagordet for prosjektet? («landsbyen mellom elvene»)
- Hva forbinder du med ordet "landsby"?
- Hva synes du om premissene for planleggingen? (Herunder fortetting osv.)

Stedsinteresser:

- Er det noen steder i Årnes du føler spesiell tilknytning til?
- Har du engasjert deg i planlegging før?
- Har du vært med på noen av folkemøtene som har vært?
- Føler du at du har mulighet til å påvirke utviklingen i Årnes?
- Hvem mener du styrer utviklingen i Årnes?
- Er det noen spesielle personer/grupper som du føler tilknytning til/er enig med når det gjelder stedsutviklingen?

Forventninger til plansmia:

- Hva synes du om informasjonen om plansmia så langt?
- Har informasjonen forandret ditt syn på hva som bør skje i Årnes?
- Hvilke forventninger har du til plansmia?
- Hva tror du blir utfallet av plansmia?
- Føler du deg kompetent til å delta?
- Hva ønsker du skal bli bygget?
- Tror du at det lar seg gjennomføre?
- Hvilke saker vil du kjempe hardest for under plansmia (om noen)?

Tilleggs spørsmål til:

Politikere

- Hva slags sted ønsker kommunen at Årnes skal være i fremtiden?
- Hva synes du (som politiker) om denne formen for deltagende planlegging?
- Hva var grunnen til at man valgte å bruke plansmie som metode?

Næringslivet

- Hvordan er forholdene for næringslivet i Årnes?
- Hva slags utviklingsmuligheter finnes?
- Hva var grunnen til at man valgte å bruke plansmie som metode?

Ekspertene interne (kommunens arealplanleggere)

- Kan du fortelle litt hvordan planleggingsprosessen vanligvis foregår i kommunen?
- Hva slags sted ønsker kommunen at Årnes skal være i fremtiden?
- Hva var grunnen til at man valgte å bruke plansmie som metode?
- Hvordan tror du plansmia vil fungere som planleggingsverktøy?
- Hvilke styrker mener du plansmie har som planleggingsverktøy?
- Hvilke svakheter mener du plansmie har som planleggingsverktøy?

Intervjuguide 2

Lokalbefolkningen:

Er det noe du har tenkt på siden sist som du føler vi ikke fikk snakket om?

Hvilke tanker har du gjort deg (om plansmia) etter at den var ferdig?

Hva synes du om utfallet av plansmia (den ferdige planen)?

- Er det deler av planen du liker spesielt godt?
- Er det deler av planen du ikke liker?
- I hvilken grad samsvarer planen med dine ønsker om hvordan Årnes skal utvikle seg?

Hva synes du om presentasjonen (på folkemøtet) av planen?

- Har du tenkt på hvorfor ulike deler av planen har blitt som den har blitt? (eks: hvorfor veien ønskes omlagt, hvorfor svømmehallen ble lagt til sentrum osv).
- Er det noe med planen som du synes er uklart, som du ikke forstår?
- Hvem opplever du har fått mest gjennomslag?
- Tror du planen lar seg gjennomføre?
- Vil du føle ansvar dersom planen skulle vise seg å være dårlig for Åfjord?

Hvordan opplevde du folkemøtene som var under plansmia?

- Hvordan vil du beskrive din rolle under folkemøtene?
- Følte du deg kompetent til å være med i debatten?
- Deltok du i debatten (hvorfor, hvorfor ikke)?
- Hva handlet innspillene om slik du ser det?
- Var det saker/problemstillinger som du mener burde vært tatt opp som ikke ble det?

- Hvordan synes du diskusjonen ble?
- Var det noen meninger/personer som dominerte diskusjonen slik du ser det?
- Hvilke personer/grupper mener du har hatt mest å si for det endelige resultatet av planen?

Er du tilfreds med muligheten for medvirkning i planprosessen?

- Føler du at du ble ansvarliggjort?
- Føler du at du ble behandlet likeverdig med alle andre?
- Føler du at de ansvarlige for plansmia var reelt interessert i de berørtes meninger?
- Føler du at innspill ble hørt og forstått?
- Føler du at innspill førte til reelle endringer i planen?

Benyttet du deg av sjansen til å komme innom plansmia (utenom folkemøtene) og si din mening/komme med innspill/klager?

- Hvordan ble du tatt i mot?
- Hva la du frem?
- Føler du at du ble hørt?
- Føler du at din oppfatning har blitt ivaretatt i det endelige planutkastet?

Føler du at du har lært noe av prosessen?

- (I tilfelle hva har du lært?)
- Føler du at du hadde fått nok informasjonen på forhånd til å kunne delta på en meningsfull måte?
- Føler du større tilknytning til Årnes etter denne prosessen?
- Har det vært noe ”folkelig” engasjement etter plansmia?
- Har du noen oppfatninger om hvordan prosessen kunne vært lagt opp bedre?

Spesialspørsmål til politikerne/lokal adm:

Hvor godt kjente du denne type planprosess før den ble satt i gang her?

Hva tenker du om at planleggingsprosessen ikke primært har gått gjennom det kommunale systemet?

Hvor mener du plansmia henter sin legitimitet fra?

Føler du at planen har et bredt fundament i folket?

Er det mulig/ønskelig for deg å stemme mot planen når den kommer opp til politisk behandling?

Føler du en moralsk forpliktelse til å følge opp planen?

Er det ting ved planen som du/dere ønsker å endre når den kommer til politisk behandling?

Tror du planforslaget og resultatene av plansmia vil prege stedsutviklingen på Årnes i årene som kommer?

Hvilke strategier har kommunen for den videre utviklingen av Årnes?

Vil de som kommer dårligst ut av planen kompenseres på noe vis? (eks. økonomisk osv.)

Spesialspørsmål til næringslivet:

Tror du planen vil ha noen innvirkning på næringslivet på Årnes?

Har dere kommet styrket ut av prosessen?

Kan det være aktuelt å flytte virksomheten over i den nye bygningsmassen?

Til ordfører, leder for ØÅE, og lokal planlegger:

Hvilke instruksjoner fikk dere fra arrangørene av plansmier om forberedelser til plansmia?
Har dere tenkt å ha noe folkelig opplegg i etterkant av plansmia?

Intervjuguide 3

Arkitekten:

Kan du fortelle litt om din faglige bakgrunn?

Kan du fortelle om hvordan du kom i kontakt med plansmie/charrette som metode for planlegging?

Kan du fortelle litt om plansmie som metode for planlegging?

- Hva er røttene til metoden? Hvilke inspirasjonskilder har dere?

Hvordan passer plansmier inn i planleggingssystemet?

- Er det noen typer planprosesser plansmier er bedre egnet for en andre?
- Er det noen planprosesser plansmier ikke er egnet for?

Kan du fortelle litt om foranledningen til at dere fikk oppdraget?

- Hva slags forberedelser gjorde dere før dere dro opp?
- Hva slags forberedelser gir dere beskjed om til de lokale?
- Hvilken lokal informasjon er dere mest interessert i?
- Kan du fortelle om den workshopen dere hadde før sommeren?

Hvordan vil du beskrive Årnes slik det er i dag?

Har Årnes en identitet slik du ser det? I tilfelle hva består den i?

Hva er et godt sted?

Kan du fortelle litt om hvordan du tenkte da du laget skissen?

- Hva er bakgrunnen for at dere valgte å fronte løsningen med svømmebasseng ved hotellet?
- Hvordan ser dere på forholdet mellom plansmia og det lokale politiske systemet?

Hva synes du om slagordet for prosjektet? («landsbyen mellom elvene»)

- Var dere involvert i utviklingen av slagordet?
- Vet du hvor begrepet landsby kom fra?
- Hva assosierer du med ordet landsby?

Kan du fortelle litt om hvordan dere organiserte arbeidet med planen for Årnes?

Hvordan ser du din rolle som planlegger når du bruker plansmie som metode?

- Fikk dere fullmakt til å endre planen underveis som nye innspill kom til?
- Hva var ”studentenes” rolle?
- Hvordan ble det bestemt at det skulle være mulig for studenter å være med?

Hvilken rolle har medvirkning i plansmie som metode?

Hvordan forholder dere dere til lokale forhold/den lokale konteksten?
Endrer dere arbeidsmetoder på ulike steder?
Hvordan forholder dere dere til lokale maktforhold?
Hvordan ser dere deres rolle som mediatører mellom ulike lokale aktører?

Hvem mener du har hatt mest å si for den endelige planen?
Hvordan avgjøres hvilke innspill som skal tas med i planen? (evt prioriteres)
Hva er valid kunnskap i en slik prosess?
Hvordan vektet lokal kunnskap opp mot faglig kunnskap?

Hvor mener du plansmia henter sin legitimitet fra?
Føler du at planen har et bredt fundament i folket?

Hva er ser dere som viktigst, resultatet eller prosessen?
• Hva regnes som et godt resultat i en slik prosess?

Føler du at du har lært noe av prosessen, i tilfelle hva?
Er det noe du/dere ville gjort annerledes nå i forhold til gjennomføringen?

Hva er statusen til planforslaget fra plansmia i dag?
Gir dere noe råd til hvordan resultatet av plansmia bør behandles videre?

Kan man gjennomføre en plansmie med et annet faglig ståsted?
• Hva er umistelig?

Medvirkningsansvarlig:

Ble spurt en del av de samme spørsmålene som Arkitekten, i tillegg til:

Kan du fortelle litt om din rolle under arbeidet med plansmia?
Hvordan vil du definere medvirkning?
Hvilken rolle har medvirkning i plansmie som metode?
Vet du noe om bakgrunnen for at man valgte å satse på folkelig deltagelse i charretter?
Hva er deres hovedinspirasjonskilde når det gjelder måten medvirkningen er organisert på?

Kan du fortelle litt om hvordan medvirkningen var organisert i Åfjord?
• Har dere brukt de samme arbeidsmetodene hver gang, eller endrer dere på hvordan dere organiserer medvirkningen?
• Er det noen arbeidsformer dere har sett fungerer bedre enn andre når det gjelder medvirkning?
• Hvem er det som kan medvirke?
• Hvilke barrierer mener du finnes for medvirkning?
• Er fire dager nok? (Effektivitet vs. Medvirkning)

Hva er bakgrunnen for at dere har valgt folkemøter som diskusjonsforum?
Føler dere at folkemøtene fungerte slik dere ønsket?
Hvilke konflikter kom frem slik du ser det?
Hvordan mener du konflikter bør håndteres i planleggingen?

Kan du fortelle litt om hvordan dere samler og organiserer innspill?
Hvordan avgjøres hvilke innspill som skal tas med i planen? (evt prioriteres)
Hva er valid kunnskap i en slik prosess?
Hvordan vektas lokal kunnskap opp mot faglig kunnskap?

Vedlegg 2. Samtykkeskjema

Jeg er masterstudent i samfunnsgeografi ved Universitetet i Oslo og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven er plansmie som metode for stedsutvikling, og jeg skal undersøke hvordan ulike oppfatninger av sted kommuniseres gjennom plansmien. Jeg ønsker også å finne ut hvordan deltagerne av plansmien opplevde prosessen.

For å finne ut av dette, ønsker jeg å intervju 10-15 personer som skal delta på plansmien. Det vil være intervjuer både i forkant og etter plansmien. I tillegg ønsker jeg å være observatør på selve plansmien for å finne ut mer om hvordan ulike oppfatninger av sted kommuniseres og forhandles av deltagerne.

Spørsmålene vil dreie seg om meninger om sted (spesielt Årnes som sted), og stedsutvikling (hva du ønsker skal skje i Årnes i fremtiden). Intervjuene i etterkant vil dreie seg om meninger deltagerne har om plansmien som prosess, og om prosessen har endret informantens oppfatning av sted. Jeg vil bruke båndopptaker og ta notater mens vi snakker sammen. Intervjuet i forkant av plansmien vil ta i underkant av en time, intervjuet i etterkant vil antagelig ta omtrent en halvtime. Vi blir sammen enige om tid og sted.

Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data om deg bli anonymisert. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne kjenne seg igjen i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig, innen utgangen av 2010.

Dersom du har lyst å være med på intervjuet, er det fint om du skriver under på den vedlagte samtykkeerklæringen og gir den til meg. Hvis du kun har mulighet til å være med på intervju i forkant skriver du under på intervju 1. Dersom du kun har mulighet til å være med på intervjuet etter plansmia skriver du under på intervju 2. Om du kan være med på begge skriver du under på intervju 1 og 2.

Hvis det er noe du lurer på kan du ringe meg på [tlf], eller sende en e-post til [e-post]. Du kan også kontakte min veileder Per Gunnar Røe ved institutt for sosiologi og samfunnsgeografi på telefonnummer [tlf], eller [e-post].

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Med vennlig hilsen
Gaute Lerstad Thorsnes
[Adresse]